

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

**TÜRKİYE'DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z
KUŞAĞI KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Oğulcan ÖZGENÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

TÜRKİYE'DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI
KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Oğulcan ÖZGENÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Kültürel Çalışmalar ve Medya Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

KABUL VE ONAY

Oğulcan ÖZGENÇ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşığı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışma, 04.09.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ezgi Sarıtaş (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Göze Orhon (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Emel Uzun Avcı (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

04/09/2025

Oğulcan ÖZGENÇ

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğretim Üyesi Göze ORHON** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Oğulcan ÖZGENÇ

dizinin dibinde oturan ve eteklerini ekiftiren "tuhaf", kck bir çocuğa insanları ve hikayelerini dinlemeyi öğrettiği için, anneanneme.

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkış sürecinde bana en büyük desteği sunan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Göze Orhon'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Onun motive edici ve zihin açıcı geri dönüşleri olmasa, sıkıştığım anlardan devam etme iradesiyle çıkmam mümkün olmayabilirdi.

Tezimin jürisinde yer almayı kabul eden Dr. Öğr. Üyesi Emel Uzun Avcı'ya, yüksek lisans dönemim boyunca yol gösterici hocalığı için teşekkür ederim. Yine tez jürimde yer almayı kabul eden, lisans yıllarımda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kendisinden ders alma şansını yakaladığım Doç. Dr. Ezgi Sarıtaş'a, o dönemden başlayan yüksek lisans hayallerime ve heyecanlarıma tez jürimde yer alarak eşlik ettiği için minnettarım. Ayrıca dostum ve hocam Doç. Dr. Elçin Aktoprak'a da teşekkür borçluyum. Bu tezi okuyarak geri dönüşleriyle katkı sunduğu, türlü anksiyetelerimde beni dinleyip sakinleştirdiği için. Siyasalın arka bahçesinde karşılıklı kahve içeceğimiz günün hayaliyle; o günün ve sahici bir barışın bir an evvel gelmesi dileğiyle...

Ve dostlarım Betül Keleş, Aleyna Bakır, Umut Sude Hayta, Şive Bora, Yaren Sude Korkmaz ve Çiğdem Gönen'e... Betül'e, türlü heyecanların içinde bunun da ilk filizlendiği anlardan itibaren her konuda yanımda olduğu için; Aleyna'ya, "hadi bitir artık" diyerek motive etmekten hiç gocunmadığı için; Umut'a, deneyimlerini benimle paylaştığı için; Şive'ye, yüksek lisans yolculuğunun ilk heyecanlarında ve sonrasında yanımda olduğu için; Yaren'e, beraber başladığımız bu yolculukta desteğini her daim gösterdiği için; Çiğdem'e dostluğunu benimle paylaştığı için teşekkür ederim.

En büyük teşekkürlerden biri de, bu tez kapsamında benimle konuşmayı kabul eden ve isimlerini burada anmadığım kadınlara. Bana duydukları güven ve tezimin bir parçası olmayı kabul ettikleri için minnettarım.

Miyavlayan kardeşlerim Çiço ve Zarife'ye... Başlarını göğsüme koyduklarında, ıslak burunlarını tenime değdirdiklerinde, dünya dertlerinin bir anlığına da olsa geri çekilmesine vesile oldukları için. Ve anneme... Yanımda olduğunu olanca rahatlığıyla hissettirdiği ve iki cümleyi dahi bir araya getiremediğim zamanlarda bile "yaparsın" diyerek –her zamanki gibi– elini omzumda hissettirdiği için teşekkür ederim.

ÖZET

ÖZGENÇ, Oğulcan. *Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2025.

Bu tez, Karl Mannheim’ın kuşak teorisini ve kavramsal araçlarını merkeze alarak, Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini incelemektedir. Mannheim’ın kuşak konumu, kurucu yıllar ve kuşak birimi kavramları, çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmaktadır. Kuşak konumunun toplumsal ve tarihsel olaylarla sınırlı kalmayıp, bireylerin en mahrem alanlarından biri olan romantik ilişkiler üzerinde de belirleyici olduğu varsayımı tezin çıkış noktasını teşkil etmektedir.

Araştırma, Z kuşağı kadınlarının sol/sosyalist hareket içinde bir “kuşak birimi” oluşturduğunu kabul ederek, romantik ilişkilerini toplumsal, tarihsel ve politik bağlamın yanı sıra toplumsal cinsiyet rejimleri ekseninde de analiz etmektedir. Bulgular, kadınların romantik ilişkilere dair ilk fikirlerini özellikle çeşitli popüler kültür ürünleri aracılığıyla edindiklerini ve bu kültürel repertuarın toplumsal-tarihsel konumla birleşerek ilişkilerin deneyimlenme biçiminde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Çalışma ayrıca, hareket içindeki toplumsal cinsiyet normlarının, kadınların romantik ilişkilerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, örgütlü alanlarda ilişkilerini çoğunlukla “yoldaşlık” ile “partnerlik” arasındaki gerilim üzerinden deneyimlemiş; politik sorumlulukların öncelenmesi, ilişkilerin gizlenmesine yol açmıştır. Bu süreçte kadınlar, erkeklere kıyasla daha kısıtlayıcı normlara tabi tutulmuş, ancak buna rağmen çeşitli müzakere biçimleri ve yan yollar geliştirerek ilişkilerini sürdürmüşlerdir.

Sonuç olarak, bu tez kuşak konumunun kamusal alanla birlikte kişisel ilişkiler ve mahrem deneyimlerde de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Sol/sosyalist hareket içindeki Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkileri, kuşak konumu ile toplumsal cinsiyetin kesişiminde, politik aidiyetler ve bireysel deneyimlerin iç içe geçtiği bir alan olarak şekillenmektedir.

Anahtar Sözcükler

Kuşak, Kuşak Birimi, Z Kuşağı Kadınları, Romantik İlişki Deneyimleri, Sol/Sosyalist Hareket

ABSTRACT

ÖZGENÇ, Oğulcan. *An Investigation into Romantic Relationship Experiences of Generation Z Women in the Left/Socialist Movement in Turkey*, Master's Thesis Ankara, 2025.

This thesis examines the romantic relationship experiences of Generation Z women within the leftist/socialist movement in Turkey, using Karl Mannheim's generation theory and conceptual tools as its framework. Mannheim's notions of generational location, formative years, and generational unit form the theoretical basis of this study. The thesis starts from the assumption that generational location is not confined to social and historical events but also shapes one of the most intimate spheres of individuals' lives: romantic relationships.

The research considers Generation Z women as constituting a "generational unit" within the leftist/socialist movement and analyzes their romantic relationships in relation to social, historical, and political contexts as well as gender regimes. The findings indicate that women formed their earliest ideas about romantic relationships primarily through various popular culture products, and that this cultural repertoire, combined with their socio-historical position, played a crucial role in shaping how relationships were experienced.

The study also demonstrates that gender norms within the movement strongly influenced women's romantic relationships. Participants often experienced their relationships in organized settings through the tension between "comradeship" and "partnership." The prioritization of political responsibilities often led to the concealment of relationships. In this process, women faced more restrictive norms compared to men; nevertheless, they developed different forms of negotiation and alternative pathways to sustain their relationships.

In conclusion, this thesis reveals that generational location is decisive not only in the public sphere but also in personal relationships and intimate experiences. The romantic relationships of Generation Z women in the leftist/socialist movement emerge at the intersection of generational location and gender, forming a space where political identities and personal experiences intertwine.

Keywords

Generation, Generation Unit, Generation Z Women, Romantic Relationship Experiences, Leftist/Socialist Movement

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	İİ
ETİK BEYAN	İİİ
ADAMA SAYFASI	İV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	Vİİ
İÇİNDEKİLER	Vİİİ
KISALTMALAR DİZİNİ	Xİ
TABLolar DİZİNİ	Xİİ
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:KUŞAĞA BAKMAK/KUŞAKTAN BAKMAK	5
1.1. KARL MANNHEİM'İN SOSYOLOJİSİNE BAKIŞ	6
1.1.1. Mannheim'ın Sosyolojisinde Kohort (Doğum Aralığı) - Kuşak Ayrımı ve Kavramsal Bulanıklıklar	7
1.1.2. Kuşak Birimi ve Farklılıkların Analizinin Olanakları: Somut Grupların Ötesinde Sosyolojik Bir Konumlanış	11
1.1.3. Kurucu Yıllar ve Deneyimin Parametreleri: Kuşak Deneyiminin Biçimlenişi.....	15
1.2. TARTIŞMALAR SÜRERKEN BİR TANIMLAMA ÇABASI: Z KUŞAĞI	19
1.2.1. Akademik Literatürde Z Kuşağının Tanımlanması ve Kavramsal Bulanıklık.....	19
1.2.2. Mannheim Perspektifiyle Z Kuşağının Tarihsel ve Toplumsal Konumlanışı.....	23
2. BÖLÜM: KUŞAKTAN KUŞAK BİRİMİNE: TÜRKİYE'DE Z KUŞAĞINI ANLAMAK	28
2.1. TÜRKİYE'DE KUŞAK TARTIŞMALARI	27
2.2. TÜRKİYE'DE Z KUŞAĞI: AKP İKTİDARI DÖNEMİNDE BÜYÜYEN KUŞAK	30
2.2.1. Türkiye'de Neoliberalizm ve Dijitalleşme Ekseninde Z Kuşağı	33

2.2.2. AKP Döneminde Z Kuşağının Toplumsal Deneyimi: Kuşak Konumu ve Kuşak Tepkileri	35
2.3. TÜRKİYE'DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARI: BİR KUŞAK BİRİMİ	39
2.3.1. Kuşaklara Toplumsal Cinsiyet Merceğiyle Bakmak	42
2.3.2. Kuşak Birimi Olarak Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınları: Ortak Kırılmalar, Farklı Tepkiler	44
2.3.3. Kuşak Birimi Olarak Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri ve Kuşak Konumu: Neden Bu Çalışmanın Merkezinde?	49
3. BÖLÜM: YÖNTEMSEL YAKLAŞIM: KUŞAK VE DENEYİMLER ÜZERİNE ÇALIŞMAK.....	52
3.1. YÖNTEMSEL VE EPİSTEMOLOJİK ÇERÇEVEYE DAİR.....	53
3.1.1. Kuşak Kavramıyla Çalışmak: Kavramsal Bulanıklık ve Zorluklar	55
3.1.2. Araştırma Tasarımı ve Uygulaması	58
3.1.3. Özdeşünümsel Bir Çaba: Saha Deneyimi ve Araştırmacı Konumlanışı	60
3.1.4. Yöntemsel Sınırlılıklar, Kısıtlar ve Değerlendirme.....	63
4. BÖLÜM: KUŞAK KONUMU EKSENİNDE TÜRKİYE'DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ.....	66
4.1. SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİNE DAİR KÜLTÜREL BİR MANZARA.....	67
4.1.1. Edebi Repertuar: Kanonlanmış Sosyalist Edebiyat, Örgüt Çevreleri ve Politikleşen Okuma Deneyimleri.....	66
4.1.2. Yakın Tarih Dizileri: Çemberimde Gül Oya, Hatırla Sevgili, Bu Kalp Seni Unutur mu?	70
4.1.3. Müzikal Tercihler: Protest Müzikten Ortak Kültürel Repertuvara.....	72
4.1.4. Temsiller ve Romantik İlişkilere Dair İlk Kaynaklar	74
4.2. SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ÖRGÜTLENME VE ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ.....	78
4.2.1. Politik Kimlik ve Örgütlenme Deneyimi.....	79

4.2.2. Hareket İçinde Kurulan Romantik İlişkiler	83
4.2.3. Romantik İlişkilerin Hareketle Etkileşimi.....	90
4.2.4. Hareket İçindeki Romantik İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet Rejiminin İşleyişi.....	97
4.2.5. Örüntüler, Çatışmalar vs. Yan Yollar	104
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	114
EK 1: ANKET SORULARI VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	119
EK 2: YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	120
EK 3: ETİK KURUL İZİNİ	123
EK 4: ORJİNALLİK FORMU.....	124

KISALTMALAR DİZİNİ

AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
İKD	İlerici Kadınlar Derneği
KYK	Kredi ve Yurtlar Kurumu
OHAL	Olağanüstü Hal
TKP	Türkiye Komünist Partisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1.1 Kuşak ve Kohort Arasındaki Ayrım	9
Tablo 1.2 Z Kuşığına İlişkin Akademik Çalışmalar (Dolot, 2018, s. 45)	20-21

GİRİŞ

Kuşak meselesi, uzun zaman boyunca biyoloji gibi pozitivist bilimlerin konusu olmuş ve bu momentte kuşak meselesinin kavrayışında sosyal faktörler dışarda bırakılmıştır. Alman sosyolog Karl Mannheim, 1923 tarihli *Das Problem der Generationen (The Problem of Generations)* başlıklı makalesinde kuşak meselesini toplumsal alana taşıyıp, meseleye ilişkin sosyolojik bir kavrayış geliştirmiştir. Mannheim, kuşak kavramını belirli bir zaman dilimi içinde aynı önemli toplumsal ve tarihsel olayları yaşayan, sınırları belirlenmiş bir nüfus içindeki kişiler olarak tanımlamaktadır (Pilcher, 1994, s.483). Bu kavrayış ekseninde Mannheim, “kuşak birimi”, “kurucu yıllar” ve “deneyimin parametrelerinin kuşak konumu ekseninde belirlemesi” gibi vurgularla önemli bir açılım sunmuştur.

Bu tez, Mannheim’ın kuşak kavrayışını ve bu kavrayış ekseninde geliştirdiği kavramsal araçları kullanarak, Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkilerine bakmayı amaçlamaktadır. Kuşak konumu her ne kadar toplumsal ve tarihsel olaylarla belirlense ve bu konumun belirleyeciliğine daha çok toplumsal ve tarihsel deneyimler üzerinden yaklaşılmakta olsa da, aslında kişisel alana ait deneyimleri de etkilemektedir. Bireyler, özel hayatlarında da bu konumun çizdiği sınırlar nedeniyle onun etkilerini görmekte ve deneyimlemektedir.

Bu noktada, kişisel alana ait belki de en mahrem deneyimlerden biri olan romantik ilişkiler de kuşak konumunun etkilerinin hissedildiği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Tezin temel varsayımı, Türkiye’deki toplumsal ve tarihsel olaylara sistem-dışı bir biçimde sol/sosyalist hareket içinde örgütlenecek tepki geliştiren ve bu yönüyle kuşak içinde bir kuşak birimi oluşturan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkilerinin toplumsal, tarihsel ve politik bağlam ekseninde şekillendiğidir. Bu şekillenme, kadınlar açısından toplumsal cinsiyet ilişkileriyle örülmüş bir deneyim alanı da olduğundan, kuşak ve toplumsal cinsiyetin kesişimi tezin temel odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu tez boyunca romantik ilişkilere bakma nedenimin tam da bu kesişim üzerine kurulduğunu vurgulamam gerekir. Romantik ilişkilerini baskının ve siyasal şiddetin arttığı bir ortamda

kuran sol/sosyalist kadınların, toplumsal ve tarihsel bağlamın sonucu olarak şekillenen politik kimlikleri-daha genel olarak konumları-romantik ilişki deneyimlerinde nasıl görünür hale gelmektedir sorusuna odaklanırken, aynı zamanda sol/sosyalist örgütler içindeki toplumsal cinsiyet normlarını da analize dahil edeceğim. Burada özellikle sol/sosyalist hareketlere bakmamın nedeni, mevcut baskı ortamına karşı bir itiraz olarak örgütlenen bu hareketlerin, toplumsal cinsiyet rollerine ve muhafazakar algılara bütünüyle mesafelenememesidir. Başka bir deyişle, toplumsal eşitsizliklere karşı mücadele eden bir alanda dahi kadınlar, romantik ilişkilerinde ataerkil normların ve cinsiyet rollerinin yeniden üretildiğini deneyimlemektedir. Bu çelişkili alan, kuşak konumu ile toplumsal cinsiyetin kesişimini görünür kıldığı için tezin temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Bu tezin ortaya çıkışına, üniversite yıllarımda sol/sosyalist hareket içinde örgütlü bir kadın arkadaşımın yaşadıklarını aktardığı bir sohbet vesile oldu. Arkadaşım, örgüt dışından biriyle romantik bir ilişki yaşadığı gerekçesiyle hem kınanmış hem de özel hayatına doğrudan müdahale edilmişti. Üstelik bu müdahale, üstlendiği sorumluluklardan uzaklaştırılmasıyla daha da kurumsallaşmıştı. Bu olay, örgütlü yapılarda yer alan kadınların romantik ilişkilerini nasıl deneyimlediklerini, bu deneyimlerin hangi müdahalelere açık olduğunu ve bu müdahalelerin kadınlar üzerinde nasıl sonuçlar yarattığını sorgulamama yol açtı. Kişisel bir tanıklığın uyandırdığı bu merak, kısa sürede akademik bir araştırma alanına dönüştü. Benim açımdan buradaki mesele, sadece bir bireyin yaşadığı baskı değildi, yaşananların aynı zamanda sol/sosyalist hareketlerin içindeki toplumsal cinsiyet rejimlerinin görünen ya da görünmeyen biçimde nasıl işlediğiydi. Bunlarla birlikte; toplumsal koşullara bir tepki olarak sol harekette örgütlenen bir kadının, örgütte kalarak bu baskıları deneyimlemesiydi. Bu sohbetin ardından ise, bu deneyimi neyin belirlediğini ve arkadaşımın olduğu kadar onun gibi sol/sosyalist harekette yer alan diğer kadınların da bu tür müdahalelere karşı nasıl tepkiler geliştirdiğini merak etmeye başladım. İşte bu nedenle romantik ilişkiler, kuşak konumu ve sol/sosyalist örgütler arasındaki kesişimi toplumsal ve tarihsel bir mesele olarak ele almaya karar verdim.

Bunlarla birlikte, bu deneyimlere Z kuşağı ekseninde bakmamın temel nedeni, bu kuşak içinde sol harekette örgütlü kadınların deneyimlerinin özellikle ilgimi çekmesiydi. Çeşitlenen direniş araçlarının ve siyasal ortamın etkisiyle, örgütlü alanlardaki baskılara verilen tepkilerin de farklılaştığını ve dönüştüğünü düşündüm. Bunun yanı sıra; bu kuşağa yönelmemdeki önemli etkenlerden bir diğerrinin ise benim de Z kuşağının bir parçası olmam olduğunu söylemem gerekir. Bu bağlamda bu çalışmayı, bu kuşağa dair kalıplaşmış olumsuz algılarla hesaplaşma ve bu kuşağa içeriden bir gözle daha yakından bakma imkanı olarak görüyorum.

Tüm bunlar ekseninde; “Kuşağa Bakmak/Kuşaktan Bakmak” bölümünde Mannheim’ın kuşak kavrayışının genel çerçevesini, tezimde kullandığım kavramsal araçlar üzerinden çiziyor ve kuşak olgusunu anlamak için hem kuşağa bakmanın hem de kuşak perspektifinden bakmanın neden gerekli olduğunu tartışıyorum. Çünkü, bu ayrım, kuşağı dışsal bir nesne olarak incelemenin ötesine geçerek, kuşağın kendi iç dinamiklerinden ve deneyimlerinden hareketle değerlendirme yapabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Ardından “Tartışmalar Sürerken Bir Tanımlama Çabası: Z Kuşağı” başlıklı bölümde bu kuşağa ilişkin uluslararası literatürden faydalanarak Z kuşağına dair kavramsal tartışmalara ve tanımlamalara bakıyorum. Bu bölümde, Z kuşağı tanımlarının çeşitliliğini ve zaman zaman belirsizlikler taşıdığını vurguluyorum.

Sonraki bölümde, Z kuşağına dair tartışmaları Türkiye konjonktürüne taşıyarak bu kuşağın Türkiye açısından nasıl tanımlanabileceğine dair bir tartışma yürütüyorum. Bu çerçevede, Mannheim’ın kurucu yıllar ve toplumsal-tarihsel bağlam vurgusundan hareketle, Türkiye’deki Z kuşağını ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinin neredeyse tamamını AKP iktidarı altında geçirmiş bir kuşak olarak ele alıyor ve toplumsal-tarihsel kırılmalara dair genel bir çerçeve sunuyorum. Ayrıca bu bölümde, Mannheim’ın kuşak birimi kavramından yola çıkarak, toplumsal ve tarihsel koşullarda sol/sosyalist bir tepki geliştiren Z kuşağı kadınlarını kuşağın içindeki bir birim olarak tanımlıyorum. Kuşaklara toplumsal cinsiyet merceğiyle bakmaya çalışan ve bu tepkileri örneklendiren bu bölümde, aynı zamanda romantik ilişkilerin neden tezin odağında yer aldığını da tartışıyorum.

Yöntem bölümünde ise öz-düşünümsel bir yaklaşım benimseyerek saha deneyimimi, kuşaklar ve deneyimler üzerine çalışmanın bir araştırmacı olarak beni nasıl etkilediğini, araştırmanın tasarımı ve uygulanışını ile yöntemin sınırlılıklarını ele alıyorum.

“Kuşak Konumu Ekseninde Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri” başlığını taşıyan analiz bölümünde, odakta kuşak konumunun belirleyiciliğini vurgulayarak sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini çok boyutlu biçimde ele alıyorum. Bu kapsamda bu deneyimlerin hangi kültürel repertuvarlar üzerinde şekillendiğini de analizime dahil ediyorum. Böylece romantik ilişkilerin, kuşak konumunun çizdiği sınırlar içinde politik kimlik ve örgütlenme deneyimleriyle nasıl kesiştiğini; hareket içinde kurulan ilişkilerin hangi dinamiklerle biçimlendiğini ve bu ilişkilerin hareketin işleyişiyle nasıl etkileşim içinde olduğunu tartışıyorum. Ayrıca, hareket içinde kurulan romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyet rejiminin nasıl işlediğini görünür kılarken, deneyimlerin tekrar eden örüntülerini, ortaya çıkan çatışmaları ve kadınların geliştirdiği yan yolları da tematik bir çerçevede inceliyorum.

1. BÖLÜM

KUŞAĞA BAKMAK/KUŞAKTAN BAKMAK

Kuşak kavramı; toplumsal değişimi, tarihsel sürekliliği ve bireylerin dünyayla kurdukları ilişkileri anlamak açısından kilit bir sosyolojik araçtır. Ancak bu kavram tüm kullanışlılığa rağmen günümüzde “popüler” denebilecek kadar sıkça başvurulan ama bir o kadar da muğlak biçimde kullanılan bir terim haline gelmiştir. Bireylerin hangi kuşağın parçası sayılacağı ve kuşakların nasıl sınıflandırılacağı akademik literatürde hala bir tartışma konusudur. Bu noktada, kuşağa bakmak ile kuşağın tarihsel ve toplumsal boyutlarına odaklanarak kuşaktan bakmak, kuşak kavramına ilişkin teorik netlik sağlama çabasına katkı sunmakla kalmaz; aynı zamanda kuşakları tarihsel ve toplumsal bağlamla ilişkilendirerek daha geniş bir kavramsallaştırmayı mümkün kılar.

Kuşak, genellikle demografik ya da biyolojik birimler üzerinden tarif etmeye dönük yaklaşımlarla ele alınır. Bu tür yaklaşımlarda kuşaklar daha çok doğum tarihlerine sabitlenen, homojen ve durağan kategoriler olarak kabul edilir. Kuşakların üzerinde yükseldiği toplumsal ve tarihsel zemine odaklanmayan bu tür biyolojik indirgemeci yaklaşımların aksine, kuşak meselesine sosyoloji penceresinden bakan bakış açıları, kuşağı kategorik bir sınıflama olarak görmek yerine, onu dinamik ve heterojen bir toplumsal birim olarak konumlandırır.

Karl Mannheim’ın *Das Problem der Generationen* makalesi (1952) çerçevesinde geliştirdiği kuşak teorisi, bu iki bakış açısı arasındaki ayrımı belirginleştiren kurucu bir çerçeve sunar. Mannheim, kuşağı yaş ya da doğum yılına göre değil; bireylerin aynı tarihsel momentte benzer deneyimlere maruz kalmaları üzerinden tanımlar. Bu bakış açısından kuşak, Mannheim’a göre toplumsal yapının belirli bir anına özgü bir konumdur. Bu konum, bireylerin aynı olayları benzer biçimlerde deneyimleyip bu deneyimlere ortak anlamlar yüklemeleriyle şekillenir. Dolayısıyla Mannheim’ın kuramsal katkısı, kuşağı toplumsal bir birim olarak görmeye olanak tanır.

Bu bölümde Mannheim’ın kuşak sosyolojisine yönelik yaklaşımı detaylı biçimde ele alınmıştır ve kuşak, Mannheim’ın sosyolojisindeki “kurucu yıllar”, “kuşak birimi” ve “tarihsel-toplumsal konum” gibi temel kavramlar üzerinden tartışılmıştır. Mannheim’ın

sunduğu bu kuramsal zemin, günümüzde hem akademik hem de kamusal alanda sıklıkla tartışılan Z kuşağını analiz etmek için kullanılmıştır. Bu çerçevede; Z kuşağı, yalnızca dijital teknolojilerle çevrili olarak değil; neoliberalizmin, ekonomik güvencesizliğin ve siyasal temsil krizinin damgasını vurduğu bir tarihsel-toplumsal konum olarak tanımlanmıştır.

1.1. KARL MANNHEİM’İN KUŞAK SOSYOLOJİSİNE BAKIŞ

Alman sosyolog Karl Mannheim kendisinden önce kuşak üzerine çalışan sosyologlardan farklı bir kuşak kavrayışı geliştirmiştir. Mannheim, Türkçeye “Kuşaklar Sorunu” olarak çevrilen 1923 tarihli *Das Problem der Generationen* makalesinde kuşağı yalnızca biyolojik bir kategori olarak tanımlamaz. Mannheim, kuşağı tarihsel ve toplumsal bir konum olarak anlamaya çalışır. Mannheim’a göre kuşak olgusu, bireylerin toplumsal yapının belirli bir anına ortak bir biçimde katılmalarıyla oluşan tarihsel ve toplumsal konumdur. Mannheim’ın kuşağa ilişkin tartışmalarda bir dönüm noktası niteliği taşıyan kavrayışı, kuşağın tarihsel süreç içerisinde oluşan ve bireylerin toplumsal konumlarını etkileyen yapısal bir olgu olduğunu savunarak önemli bir teorik açılım sunar. Mannheim’ın kuşağa ilişkin teorik çalışmalara dair temel katkısı, kuşağı bir “sosyal konum” olarak tarif etmesidir. Bu açıdan Mannheim’ın kuşaklara ilişkin sosyolojik çalışması, kuşak konusunun sosyolojik bir perspektiften en sistematik ve en gelişmiş şekilde ele alındığı eser olarak kabul edilir (Bengston vd., 1974, s. 482). Mannheim’ın kuşak sorununu anlamamanın yanı sıra temel sosyolojik meselelere de ışık tutan çerçevesi; biyolojik ve sosyal olanın etkileşimi, kişisel ve sosyal değişim arasındaki ilişki ve biyografi ile tarihin kesişimi gibi temel sosyolojik konuları anlamamıza katkıda bulunma değeri taşır (Finch, 1986, s. 482).

Mannheim’a göre bireylerin aynı tarihlerde doğmuş olmaları aynı kuşağın parçaları olmaları için yeterli değildir. Mannheim’ın kuşak kavrayışında bu açıdan önemli bir ayrıma giderek “bir gerçeklik olarak kuşak” ile “salt bir konum olgusu olarak kuşak” arasında temel bir fark kurar. *Gerçeklik olarak kuşak*, aynı yıllarda doğmuş olmayı değil, aynı tarihsel toplumsal olaylara maruz kalmayı ve bu olaylara ortak anlamlar yükleyerek kolektif bir bilinç geliştirmeyi ifade ederken *salt bir konum olarak kuşak*, aynı yaş grubuna ait olmayı ifade eder; “ortak kader” veya ortak toplumsal tarihsel olaylara ilişkin

deneyimi içermez. Mannheim'a göre bir kuşağın gerçekten var olabilmesi, üyelerinin "ortak bir kadere katılımı" ile mümkündür (1952, s.303). Bu bağlamda Mannheim'ın kavrayışı ekseninde asıl önemli olan, bireylerin aynı tarihsel olaylara maruz kalmaları ve bu olayların benzer bir biçimde katmanlaşmasıdır:

İnsanların aynı zamanda doğmuş olmaları... kendi başına konum benzerliğini içermez; benzer bir konum yaratan şey, aynı olayları, verileri vb. deneyimleyecek konumda olmaları ve özellikle de bu deneyimlerin benzer şekilde 'katmanlaşmış' bir bilince etki etmesidir (s. 176).

Mannheim'ın geliştirdiği kuşak sosyolojisinde pek çok ayırım ve kavramsal araç bulunmaktadır. Bu bağlamda; biyolojik indirgemeci bir perspektiften uzaklaşarak kuşak sorununu sosyolojik bir zemine çeken Mannheim'ın kavrayışındaki "kohort-kuşak ayırımı", "kurucu yıllar", "kuşak birimi", "deneyimin parametreleri" kavramlarına bakmak Mannheim'ın kuşak sosyolojisini anlamak ve kuşak sorununa sosyolojik bir açılım sunmanın ne anlama geldiğini görmek açısından önemlidir.

1.1.1.Mannheim'ın Sosyolojisinde Kohort (Doğum Aralığı)¹ - Kuşak Ayırımı ve Kavramsal Bulanıklıklar

Mannheim'ın kuşak kavrayışında ilk olarak bakmamız gereken yer, kuşak ve kohort arasındaki ayırımdır. Mannheim'ın kuşak kavrayışındaki bu ayırım daha çok kendisinden sonra gelen ve onun çalışmalarını analiz eden teorisyenlerin ifadelerinde kristalize olur. Kuşak, ortak tarihsel ve toplumsal bir deneyime sahip bireyleri anlatmak için kullanılırken; kohort daha çok akrabalık terminolojisinde ebeveyn-çocuk ilişkisini ifade eden soy-bilimsel alanda kullanılan yapısal bir terim olarak kullanılır. Bu bağlamda; "kuşakları" toplumsal ve tarihsel ortak deneyimler üzerinde oluşan sosyal bir konum olarak ele alan Mannheim "kuşak" derken belirli doğum tarihlerinde sabitlenen kohort

---

¹ Kohort kavramı, kuşaktan farklı bir kavramdır. Türkçede pek kullanılmayan kohort kavramı, belli bir tarih aralığında doğan bireyleri ifade etmek için kullanılır. Bu açıdan ortak toplumsal ve tarihsel deneyimler üzerinde şekillenen kuşak kavramından ayrılır. Bu yönüyle, kuşaktan farklı olarak daha çok zamansal bir birlikteliği ifade etmek için kullanılır. Bu çerçevede; bu tez kapsamında ortak tarihsel ve toplumsal deneyime odaklanan kuşak kavramı kullanılacağı için ilk olarak kohort (doğum aralığı) ve kuşak arasındaki ayırımı aktarmayı tercih ediyorum.

kavrayışından uzaklaşır. Pilcher, Mannheim'ın "kuşak" derken anlamsal olarak "sosyal kuşaklardan" söz ettiğini belirtir (1994, s.483).

Mannheim'ın kuşak kavrayışındaki kuşak ve kohort arasındaki ayırım Rosow'un "*What is cohort and why?*" başlıklı makalesi üzerinden daha açık bir biçimde anlaşılacaktır. Rosow, kuşaklara ve kohortlara ilişkin kavramsal bulanıklığın bir sonucu olarak kuşak kavramı yerine kohort kavramını kullansa da aslında "ortak yaşam deneyimi", "tarihsel olarak yapılandırılmışlık", "deneyimlerin bir kuşaktan diğerini ayırt edecek şekilde etkili olması" olmak üzere üç temel ayırt edici özelliğe işaret ederek Mannheim'ın kuşak kavrayışına yaklaşır. Rosow'a göre söz konusu ayırt edici özellikler yaşam boyunca sabit kalmasa da bireylerin toplumsal konumlarını şekillendirir (1978, s. 67). Rosow'un kuşağa ilişkin bu açık tanımı; kuşak olgusunu, sosyal sınıf ya da cinsiyet gibi konumsal bir kategoriye yaklaştırır. Bu yaklaşım, kuşağın sosyal yapı içinde kavranabilecek bir konum olduğunu gösterir. Bir başka ifadeyle; Rosow, her kohortun kendi tarihsel bağlamı ve özgü yaşam deneyimleri olduğunu belirterek özel karakterleri olduğunu vurgular.

Belirtmek gerekir ki; kuşak ve kohort arasında yapılan ayırım da kavramsal tartışmadaki bulanıklığı tam olarak aşmaz. Söz konusu kohort olduğunda da kuşak olduğunda herhangi bir kohortun ya da kuşağın içinde kimlerin olduğu ya da kimlerin olmadığı bir sınır problemi olarak karşımıza çıkar. Bu çerçevede; Rosow, kuşağın "cinsiyet" gibi düşünülmesi gerektiğini ifade ederek sosyal bir konum atfeder; tarihsel bağlam ve ortak deneyim bu anlamda sınıflandırmada önemli bir ayırt edici olarak tanımlar. Ryder da benzer biçimde kuşağın; yaş, sosyal sınıf, cinsiyet gibi "birçok kişinin ortak deneyimlerinin vekil indeksleri" olduğunu söyler (Ryder, 1965).

Örneğin; söz konusu ortak deneyimler, "Büyük Buhran kuşağı", "Vietnam kuşağı", "68 kuşağı" gibi tanımlamalarla toplumsal bellekte yer bulur. Bu tür terimlerin sınırlarının muğlak olduğundan bahseden ve bu muğlaklık üzerinden kuşağın kavramsal sınırları üzerine düşünen Rosow, yine de bu sınıflandırmaların anlamlı ve ampirik olarak değerli olduğunu belirtir (1978, s.71) Bu açıdan bakıldığında Mannheim'ın kuşak kavrayışı ile doğrudan örtüşen bu yaklaşımda kuşaklar sosyal bir mekanizma olarak kendisini gösterir.

Tablo 1.1: Kuşak ve Kohort Arasındaki Ayrım

Özellik	Kohort	Kuşak (Mannheim'a göre)	Açıklama / Örnek
Tanım	Belirli bir dönemde doğmuş kişiler	Ortak tarihsel ve toplumsal deneyime sahip olan kişiler	Kohort: 1990-1995 doğumlular; Kuşak: 68 Kuşağı
Temel kriter	Zamansal birliktelik	Toplumsal-tarihsel konum ve bilinç	Kohort zamana, kuşak deneyime ve bilince dayanır
Örnek kullanım	"1990 doğumlular", "2000 doğumlular"	"68 kuşağı", "Z kuşağı", "Soğuk Savaş kuşağı"	Kohort teknik, kuşak sosyolojik ve politik bağlamda kullanılır

David I. Kertzer de Pilcher gibi kuşak kavramının sosyolojik kullanımını etrafında ciddi bir muğlaklık olduğuna dikkat çeker. Kertzer'e göre (1983, s. 126) kuşak olgusu, "popüler bir çekiciliğe sahip" olsa da bu açıdan teorik olarak belirsizliklerle doludur ve ilişkisel bir biçimde ele alınmalıdır. Kertzer'in söz ettiği ilişkisellik; yaş, kohort ve tarihsel dönemi bir arada analiz etmeye ilişkin açık bir öneri niteliği taşımaktadır. Kertzer, kuşak kavramının kullanımında son on yılda bir kesinleştirme çabası olduğunu belirtse de terimin hala kafa karışıklığı yaratacak bir bulanıklıkta kullanıldığını vurgular:

Son on yılda sosyolojide kuşak kavramının kullanımına kesinlik kazandırma konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmiş olsa da terim kafa karışıklığı yaratmayı garanti eden çok anlamlı bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Bir soy ilişkisi ilkesi olarak kuşağın yaş ve tarihsel zamanla ilgili kavramlarla karıştırılması, metodolojik açıdan kusurlu çalışmalara yol açmış ve yaş sosyolojisi içinde kuşak çalışmasının gelişimini engellemiştir (1983, s.142).

Mannheim da kuşak sorununun pek çok kez ele alındığını ancak kabul edilen net bir yaklaşım olmadığını erken tarihli çalışmasında şöyle vurgulamaktadır:

...sorun birçok farklı bilim dalındaki uzmanlar tarafından art arda ele alınmıştır; bu nedenle, soruna ilişkin bir dizi ilginç yan görüşe ve genel bir çözüme yönelik katkılara sahibiz, ancak sorunun bir bütün olarak net bir formülasyonu temelinde bilinçli bir şekilde yönlendirilmiş bir araştırma yok (Mannheim, 1928/1952, s. 163).

Mannheim'a göre, "kuşaklar söz konusu olduğunda, sorunun çerçevesini çizme görevi şüphesiz sosyolojiye düşmektedir" (s. 164). Bu çerçevede; Mannheim, kuşağın sosyal ve kültürel bir düzlemde nasıl yansıdığını görmeyi önerir (s.192). Bu çerçevede Mannheim için kuşak; sosyal, tarihsel ve kültürel repertuarlar üzerinde okunmalıdır. Yani; kuşak,

ortak tarihsel kesitlerde şekillenen kültürel anlam dünyalarını, yönelimleri ve toplumsal pratiklerini de kapsayan dinamik bir yapıdır.

Simon Biggs'e göre; Mannheim'ın amacı kuşağı bireyler arası sosyal ilişkilerle, tarihsel değişimle ve kültürel yeniden üretimle bağlantılı bir kavşak olgusu olarak kavramsallaştırmaktır (2007, s. 695). Mannheim, kuşağın biyolojik bir gereklilikten ziyade sosyal bir yaratım olduğunu vurgularken (Schuman & Scott, 1989, s. 359) tarihsel olayların kuşak üyeleri üzerinde ne denli şekillendirici olduğunu gösterir.

Mannheim'ın yaklaşımı, kuşakları toplumdaki yapısal ilişkiler çerçevesinde ele alır ve analizinde kamusal alandan başlayarak özel alana doğru genişler. Biggs, şu ifadelerle bu ayrımı açıkça ortaya koyar:

Sosyolojik gelenek, kuşakları toplumdaki yapısal ilişkiler olarak inceleyerek başlar ve temel olarak sosyal değişim mekanizmalarına odaklanır. Kamusal alandaki kuşakları inceleyerek başlar ve özel alan için çıkarımlar yapar (2007, s. 701).

Bu yönüyle; Mannheim'ın kuşak sorununa dair bakışı pozitivist yaklaşımlardan temel bir biçimde ayrılır. Mannheim'ın kuşak meselesini kavramaya yönelik müdahalesi; pozitivist yaklaşımları, biyolojik olan lehine "sosyal faktörü" ihmal ettikleri için eleştirir. Mannheim'a göre; kuşağın anlamı, sosyal yapı içinde belirli bir tarihsel konuma yerleşmek üzerinden okunmalıdır:

İnsanlar arasında sosyal etkileşim olmasaydı –tanımlanabilir bir sosyal yapı, belirli bir sürekliliğe dayalı bir tarih olmasaydı– kuşak sosyal bir konum olgusu olarak var olmazdı; sadece doğum, yaşlanma ve ölüm olurdu (Mannheim, 1952, s. 168).

Bu bağlamda; Mannheim'ın, kuşak dinamiğini toplumsal koşulların ve bireylerin öznelliklerinin etkileşimi içinde konumlandığını söylemek gerekir. Bu perspektiften bakıldığında kuşak, tarihsel bir bağlamın ürünü olmakla beraber aynı zamanda sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, cinsellik ve diğer sosyal bölünmelerle kesişen bir konum olarak da anlaşılabilir (Woodman & Wyn, 2015, s. 1402).

Bu açılardan kuşak sorununa bakan Mannheim'ın analizi, kendisini kuşakların somut bir grup olmadığına dair yaklaşımında ve “kuşak birimi” kavramında da gösterir.

1.1.2. Kuşak Birimi ve Farklılıkların Analizinin Olanakları: Somut Grupların Ötesinde Sosyolojik Bir Konumlanış

Karl Mannheim, kuşakları biyolojik indirgemeci bir yaklaşımdan uzaklaşarak aynı tarihsel ve toplumsal dönemde benzer olayları yaşamış bireyler olarak konumlandırır. Ancak Mannheim'ın bu konumlandırması, somut bir gruba da işaret etmez. Mannheim, bu anlamda kuşak kavrayışında kuşağın, “somut bir grup” olarak tanımlanamayacağını da vurgular. Bir başka deyişle; kuşaklar, üyelerinin birbirini tanıdığı, yüz yüze ilişkilerle şekillenen bir topluluk değildir. Ve hatta Mannheim, kuşakların, belirli bir amaç için kurulmuş örgütlerle, derneklerle ve kimi kurumsal yapılarla hiçbir şekilde karşılaştırılmayacağını belirterek şunları söyler:

Kuşak, topluluk anlamında somut bir grup, yani üyeleri birbirleri hakkında somut bilgiye sahip olmadan var olamayan ve fiziksel yakınlık ortadan kalkar kalkmaz zihinsel ve ruhsal bir birim olarak varlığı sona eren bir grup değildir (s. 165).

Bu haliyle; Mannheim'ın kavrayışı, bir kez daha kuşağın ortak tarihsel koşullarda benzer deneyimleri yaşayan bireylerin oluşturduğu yapısal bir konum olduğuna dikkat çeker. Mannheim'ın bu noktada kuşağı “sınıfa” benzetererek yaptığı karşılaştırma onun kavrayışını anlamak açısından oldukça önemlidir. Mannheim'ın kuşağa ilişkin bakışı, kuşağın toplumsal ve tarihsel analizlerde “sınıf” kadar güçlü bir araç olduğunu vurgular. Sınıf konumu nasıl nesnel bir gerçeklikse kuşak da benzer bir biçimde bireyin tercihinden bağımsız bir şekilde oluşur:

Maddi olarak kuşaktan oldukça farklı olan ancak onunla belirli bir yapısal benzerlik taşıyan farklı bir tür toplumsal kategorinin karakteri üzerine düşünürsek belki bir yanıt bulabiliriz- yani bir bireyin toplumdaki sınıf konumu (s.166).

Kuşağı sosyal bir konum ve yapı olarak gören bu yaklaşım; ilişkisel bir alan açarak kuşağı somut bir grup olarak tanımlamaktan uzaklaşırken; aynı zamanda homojen bir toplumsal konum olarak tanımlama eğiliminden de kaçınır.

Bu noktada Mannheim, kuşak kavrayışında kuşak olgusunu bütünsel bir perspektifle kavramak için bir başka kavramsal araç daha geliştirir. Kuşağı homojen ve tekil bir yapı olarak ele almayan Mannheim, bu noktada “kuşak birimi” (generation unit) kavramını da ortaya koyar. Kuşağın içindeki farklılaşmaları kavrayabilmek için geliştirdiği bu kavramla Mannheim, aynı tarihsel dönemde doğmanın ya da aynı yaş grubuna ait olmanın, tek başına bir kuşak yaratmadığını vurgular. Bu açıdan geliştirdiği “kuşak birimi” kavramı, ortak tarihsel “malzemeyi” farklı şekillerde işleyen bireyleri işaret eder. Bir başka ifadeyle, aynı kuşağın içinde farklı birimler olarak konumlanan “kuşak birimleri” bulunur. Mannheim’ın ifadeleriyle (1952); aynı somut tarihsel sorunları yaşayan gençlerin aynı gerçek kuşağın parçası olduğu söylenebilir; aynı gerçek kuşak içinde ortak deneyimlerinin malzemesini farklı özgül biçimlerde işleyen gruplar ise ayrı kuşak birimleri oluşturur (s. 184). Mekansal, sınıfsal ve kültürel ayrışmayı da içeren bu kavrayış, kuşak içindeki farklılıkları ve ayrışmayı da görünür kılar. Bu noktada Mannheim, Alman siyaseti üzerinden yaptığı okuma ile kuşak ve kuşak birimi arasındaki ayrımı kristalize eder:

Romantik-muhafazakar gençlik ve liberal-rasyonalist grup aynı gerçek kuşağa ait olmakla birlikte, kuşak içinde ayrı “kuşak birimleri” oluştururlar. Kuşak birimi, gerçek kuşaktan çok daha somut bir bağı temsil eder. Aynı somut tarihsel sorunları yaşayan gençlerin aynı gerçek kuşağın parçası olduğu söylenebilir; aynı gerçek kuşak içinde ortak deneyimlerinin malzemesini farklı özgül biçimlerde işleyen gruplar ise ayrı kuşak birimleri oluşturur (s.184)

Mannheim’ın geliştirdiği “kuşak birimi” kavramına dikkat çeken Pilcher’e göre; Mannheim’ın kavrayışı bireylerin biyografileriyle tarihsel ve toplumsal konumlar arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırma gücüne sahiptir. Bir başka ifadeyle; bir kuşağın içinde farklı veya karşıt yönelimlerin ortaya çıkabilir ve bu durum, kuşakların tekil yapılar olmaktan ziyade bölünmüş, katmanlı bir doğaya sahip olduklarını gösterir (1994, s.491). Mannheim’a göre; bir kuşak biriminde ilk göze çarpan şey, ortak zihinsel verilerdir. Söz konusu ortak zihinsel veriler, aynı kuşağın içinde ortak deneyimlerin malzemesini farklı biçimlerde işleyenleri birbirine bağlar. Bu ortak veriler; mekan, sınıf, toplumsal cinsiyet gibi birçok farklı sosyal faktör tarafından belirlenmiş olabilir ama yine de kuşakta olduğu gibi somut bir gruba işaret etmez. Mannheim, ortak tarihsel ve toplumsal deneyimleri yaşayan “gerçeklik olarak kuşağın” (*generation as actuality*) içinde tarihsel ve toplumsal

duruma yönelik farklı veya karşıt tepki biçimlerinin ortaya çıkabileceğini kabul ederek kuşak içi farklılıkları kavramsallaştırır. Bu durum, Mannheim'ın kuşak kavrayışında öncüllerinden ayrılan bir yaklaşıma sahip olduğunu gösterir.

Kuşak birimi kavramı Mannheim'dan sonra gelen ve kuşak sorunu üzerine düşünen teorisyenlerin de bakış açısını önemli ölçüde etkilemiştir. Schuman ve Scott (1989) Mannheim'ın kuşak kavrayışına atıfla; “Her zaman kohortların dışında kalan ve kendileri için özellikle önemli olan bir olay veya değişiklikten bahseden oldukça fazla sayıda insan vardır” diyerek bir kuşak içindeki farklı birimlerin varlığına dikkat çeker (s.371). Bu açıdan bakıldığında; Mannheim'ın kavrayışı, kuşak içi birimlere de bakarak analizinde yalnızca kronolojik yaşı değil; politik ve sosyal konumu, tarihsel bağlamı, mekan, toplumsal cinsiyet, sınıf gibi farklı analitik kategorileri de analizlere dahil etmeye olanak sunan yaklaşımların penceresini aralamış olur.

Rosow kuşak birimi kavramını açıkça kullanmasa da “ayırt edici deneyim” kavramsallaştırması üzerinden Mannheim'ın kuşak birimi kavramına yaklaşır (1978, s.81). Rosow, “tekil bir kohort deneyiminden söz edilemeyeceğini” ve “aynı kohorta ait bireylerin olayları çok farklı şekillerde yaşayıp anlamlandırdıklarını” vurgularken aslında Mannheim'ın kuşak birimi düşüncesini yeniden üretir. (1978, s.73). Bu bağlamda; Mannheim'ın “kuşak birimi” kavramının, kuşağın anlatmakta zorlandığı farklılıkları kavramsallaştırmak açısından yol gösterici bir nitelik taşıdığı açıktır. Rosow (1978, s. 70) Mannheim'a yaklaşan kavrayışında “sosyal bir kalıp presinin aynı ürünleri damgaladığını kastetmediğini” de belirterek kuşak içindeki farklı deneyimlere işaret eder. Bu noktada; Rosow, İkinci Dünya Savaşı'na ilişkin örneği üzerinden “kuşak birimi” kavramsallaştırmasını yeniden üretir:

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı dünya gençliğinin çoğunu içine alan devasa bir tarihsel olaydı. Yine de herhangi bir bireyin ya da grubun küçük bir parçasından fazlasını örnekleme mümkün olmayan muazzam çeşitlilikte deneyimlerden oluşuyordu. Okinawa sahilleri bir Normandiya köyünden ya da Times Meydanı'ndan farklıydı. Stuttgart'ın üzerindeki bir B-17, Omaha'nın dışındaki bir giysi deposundan farklıydı. Dolayısıyla hem olayların doğası hem de bu olaylara maruz kalma biçimi son derece farklıydı ve sonuç olarak kohortun deneyimi aynı değildi (1978, s.73).

Mannheim'ın “kuşak birimi” kavramı özellikle toplumsal cinsiyet ve sınıf gibi sosyal farklılaşma alanlarını da içeren kuşağa dair çalışmalara da yer bulmuştur. Woodman ve

Wyn'in (2015) de belirttiği gibi, Mannheim'ın kuşak sosyolojisi, yalnızca yaşa değil; aynı zamanda toplumsal koşullar ve bireysel öznellikler arasındaki etkileşime dayalı olarak kuşakların nasıl biçimlendiğini anlamaya yönelik bir bakış sunduğu için toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, cinsellik etrafındaki sosyal dinamiklerin ve eşitsizliklerin nasıl işlediğine ilişkin bir bakış da sunabilir (s. 1402). Bu noktada Mannheim'ın kuşak birimi kavramı, aynı tarihsel koşullarda yaşayan bireylerin sosyal konumlarına bağlı olarak nasıl farklı kuşak yönelimleri geliştirdiklerini anlamamızı sağladığı için devreye girer. Woodman'a göre; kuşaklar sosyolojisinin bu yönü uzun süredir sınıf analizinin dışında bırakıldığı gibi, toplumsal cinsiyet kuramlarının da dışında bırakılmıştır (2018, s.10). Oysa ki kuşak birimi kavramı, ortak tarihsel konumuna sahip bireylerin, sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk ya da mekansal bağlam gibi başka toplumsal konumlara göre farklılaşan deneyimlerini sunan bir araçtır. Mannheim'ın kuşağı yapısal bir yerden gören kavrayışını destekler nitelikte geliştirdiği kuşak birimi kavramı, bu açıdan örneğin, aynı dönemde büyüyen ancak toplumsal cinsiyet rolleri, sınıfsal konumları ya da etnik kimlikleri dolayısıyla aynı tarihsel olaylara farklı anlamlar yükleyen bireylerin aynı kuşağın içinde fakat farklı kuşak birimlerinde konumlandığını gösterir. Bu noktadan bakıldığında; kuşak birimi, toplumsal ve tarihsel gelişmeleri ve bireysel öznellikleri aynı çerçevede düşünmeyi mümkün kılar. Özellikle deneyimlerin; toplumsal cinsiyet, sınıf, etnik kimlik gibi tahakküm ilişkilerinin en şedit biçimde işlediği ve yeniden üretildiği alanlarla nasıl dinamiklerle birlikte işlediğini göstermesi açısından önemlidir. Woodman ve Wyn'a göre; Mannheim'ın kuşak yaklaşımını kullanmanın en önemli yanı, öznel deneyim ve sosyal yapıların kesişmesidir. Mannheim'ın kavrayışı bu açıdan gençlerin yaşamları üzerine çalışan teorisyenlere bu yaşamları cinsiyet, coğrafi konum, sınıf ve ırk gibi toplumsal bölünmeler açısından analiz etme fırsatı sunar (2015, s.1404). Woodman ve Wyn, Mannheim'ın kuşak birimi kavramı üzerinden farklı sosyal faktörlerin analiz edilmesinin önünün açılmasını şöyle değerlendirir:

Mannheim kuşaklar üzerine yazdığı makale uzunluğundaki eserinde maddi eşitsizliği tam olarak hesaba katmasa da bu temel eserinde bile kuşak terimleriyle bir sınıf analizini daha da belirginleştirme potansiyeline açıktır. Yazarın kuşaklar sosyolojisinin kilit bileşenlerinden biri kuşak birimleri kavramıdır. Bir kuşağa damgasını vuran eylem, ifade ve duygu biçimleri, diğer toplumsal bölünmelere göre farklı konumlandırıldıkları için, kuşak konumlarında mevcut kaynaklardan farklı şekillerde yararlanan bireyler ve gruplardan oluşan ayırt edici kuşak birimlerine ayrılır (Woodman & Wyn, 2015, s. 1405)

Tüm bunların ışığında; “kuşak birimi” kavramını içermeyen kuşak analizleri, toplumsal eşitsizlikleri ve ilişkileri görmezden gelme riski taşır. Bu açıdan Mannheim’ın “kuşak birimi” kavramsallaştırması, yalnızca aynı tarihsel olayları yaşayan bireyler arasında değil, bu olaylara verilen farklı tepkiler üzerinden gelişen kolektif yönelimler arasında da ayırım yapmayı mümkün kılarken aynı zamanda bu kolektif yönelimlerin ne şekilde şekillendiğine dair daha derinlemesine bir analiz yapılabilmesinin de önünü açar.

1.1.3. Kurucu Yıllar ve Deneyimin Parametreleri: Kuşak Deneyiminin Biçimlenişi

Mannheim’ın “kuşak birimi” kavramsallaştırması, aynı tarihsel olayları yaşayan bireyleri bir kuşak olarak tanımlamayı ve bu olaylara verilen farklı tepkiler üzerinden gelişen kolektif yönelimleri analiz etmeyi sağlar. Bu kavrayış ekseninde gelişen, “deneyimin parametreleri” ve “kurucu yıllar” (*formative years*) kavramları ise kişilerin tarihsel olaylara nasıl ve ne zaman maruz kaldıklarının, kuşaksal kimliklerin oluşumunda belirleyici olduğunu vurgular.

Mannheim’ın kuşak kavrayışında “kurucu yıllar” olarak tanımladığı dönem Pilcher’in ifadeleriyle (1994, s. 483) sosyal kuşakların oluştuğu kilit dönem olarak açıklanabilir. Mannheim, gençlik ve erken yetişkinlik dönemini “kurucu yıllar” olarak nitelendirir. Bu yıllar, bireyin dünyayı algılama biçiminin belirlendiği yıllara işaret eder. Mannheim’a göre; geç ergenlik ve erken yetişkinlik dönemi, bireyin dünyaya ilişkin zihinsel çerçevesini oluşturduğu, politik ve toplumsal olaylarla çeşitli biçimlerde ilişkilendiği ve bir bilinç geliştirmeye başladığı dönemdir. Bu dönem, bireylerin sadece kişisel kimliklerini değil aynı zamanda kolektif olarak ait oldukları kuşaksal kimlikleri de şekillendirir. (Schuman & Scott, 1989, s. 359).

Bu açıdan; Mannheim’a göre “kurucu yıllar” kuşaksal deneyimin merkezinde yer alır. Bu yıllarda yaşanan olaylar, yalnızca bireysel bellekte değil, kolektif bilinçte de derin izler bırakır. Bu bakış, bireylerin tarihsel ve toplumsal bağlamın ürünü olduğunu vurgulaması açısından Mannheim’ın kuşak kavrayışının temel taşlarından birisidir. Mannheim,

kişilerin dünyaya ilişkin ilk izlenimlerinin belirleyici etkisini şu ifadelerle vurgular: “Kişinin hayatının geri kalanı gençlikte edinilen doğal dünya görüşünün uzun bir olumsuzlama ve yıkım sürecinden ibaret olsa bile, bu ilk izlenimlerin belirleyici etkisi yine de baskın olacaktır.” (1952, s.177)

Mannheim’in kavrayışına göre; kurucu yıllar bireyin henüz tamamlanmamış dünya görüşünün dışsal etkilerle şekillendiği, esnek ve geçirgen bir bilinç halinde olduğu dönemdir (1952, s.300). Bu nedenle bu yaş dilimi, kuşaksal bilinç için önemli bir zemin niteliği taşır. Öyle ki Schuman ve Scott; birey üzerinde en fazla iz bırakan bu dönemi, Mannheim’dan ilhamla, bir tür “kritik dönem” (*critical period*) olarak da düşünür (1989, s.361). Rintala da (1968), benzer bir biçimde Mannheim’in varsayımına dayanarak geç ergenlik ve erken yetişkinlik yıllarını bireylerin perspektifinin şekillendirdiği dönem olarak niteler.

Schuman ve Scott, Mannheim’in “kurucu yıllar” kavramsallaştırmasının ve bu kavrama dayalı varsayımın pek çok çalışmada sıklıkla tekrar edildiğini söyler:

En basit ifadeyle, bir kohortun gençlik döneminde yaşadığı olayların yarattığı kuşak karakterinin, üyelerinin daha sonraki tutum ve eylemleri üzerinde önemli, hatta belirleyici bir etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Sosyal sınıf etkilerine benzer bir analogi Mannheim tarafından geliştirilmiş ve kuşak kavramına ilgi duyan diğer yazarlar tarafından da sıklıkla varsayılmıştır (1989, s.359-360)

Schuman ve Scott’un çalışması (1989) Mannheim’in kurucu yıllara ilişkin kavrayışını ampirik biçimde de doğrular. Amerika Birleşik Devletleri’nde 1930 ile 1985 yılları arasında yaşayan bireylerin “önemli” olarak hatırladıkları olaylara dair anıları inceleyen Schuman ve Scott, araştırma sonucunda, kişilerin geçmişte yaşanan büyük ulusal ya da uluslararası olaylara dair belleklerinin, orantısız bir biçimde gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerine ait olduğunu ortaya koyar. Bu çalışmada bireylerin, özellikle ergenlikleri ile 20’li yaşlarının başlarında yaşadıkları olayları "önemli" olarak hatırladıkları görülmüştür (s.377).

Kişisel bir bakış açısının ortaya çıktığı dönem olan kurucu yıllar, bireylerin geliştirdiği görüşleri hayatları boyunca taşımalarına neden olur. Kurucu yıllar, bireylerde geçici

tepkiler değil, uzun vadeli tutumlar yaratabilir. Pilcher, Mannheim'a atıfla bu durumu şöyle açıklar:

İnsanlar gençliklerinde baskın olan sosyo-tarihsel bağlamdan önemli ölçüde etkilenirler: 'niteliksel olarak oldukça farklı öznel çağlarda' sabitlenirler. Bu şekilde, her toplumsal kuşak kendine özgü bir tarihsel bilince sahiptir (s. 490).

Mannheim'ın "kurucu yıllar" olarak ifade ettiği tarihsel dönemler, bir nevi "orijinal küme" olarak da okunabilir. Daha yeni kuşaklar, kendi kurucu yıllarında yaşamadıkları olayları kuşaklararası aktarım yoluyla anlamlandırabilmeye açıktır. Örneğin, bir devrim ya da savaş, sadece ona tanıklık eden kuşak için değil, o olaya ilişkin anlatılarla büyüyen sonraki kuşaklar için de kolektif belleği biçimlendiren unsurlardandır. Ancak "kurucu yıllar", anlamlandırma arasındaki farkı belirler. Daha eski kuşaktan gelenler bir olayı daha önce geliştirdikleri dünya görüşleri açısından yorumlarken; daha genç kuşaklar, aynı olayı tecrübe etmedikleri için kendi kurucu yıllarında deneyimledikleri dünya açısından yorumlamaya yatkındır (Schuman & Scott, 1989, s. 361).

Bu çerçevede; Mannheim'ın kuşak kavrayışı, kuşaklar arasındaki farkların mutlak kopuşlar şeklinde gerçekleşemediğini de vurgulaması açısından önemlidir. Mannheim'a göre; kuşaklar süreklilikler ve etkileşimler biçiminde ortaya çıkar. "Temas" kavramını kuşaklar arasındaki etkileşimi anlatırken kullanan Mannheim, yeni kuşakların eski kuşaklarla temas halinde olduğunu, kimi zaman bu kuşaklarla çatıştığını kimi zaman ise eski kuşaklardan etkilendiğini söyler (s.180). Ancak her kuşağın kurucu yıllarında şekillenen dünyayı algılama ve yorumlama biçimi kuşaklar arasında bir fark da ortaya koyar.

Mannheim'ın sunduğu kuramsal çerçeve, kuşağın konumunun deneyimlerin parametrelerini belirlediğine de vurgu yapar. Mannheim'a göre ortak bir toplumsal-tarihsel konum olarak kuşak kişileri belirli duygu, davranış ve düşünce biçimlerine yatkın hale getirmektedir ve deneyimin parametrelerini belirlemektedir. Bu noktada, Mannheim'ın kuşağı sınıfa benzeterek yaptığı analiz gibi; toplumsal bir konum olan kuşağın deneyimin parametrelerini tıpkı sınıf gibi belirlediğini vurgulamak açıklayıcı olacaktır. Mannheim'a göre; her birey, kuşak konumu nedeniyle tarihsel birtakım

deneyimlere açık hale gelir. Pilcher sınıf ve toplumsal bir konum olarak kuşak arasındaki benzerliği Mannheim'ın kavrayışı üzerinden şu ifadelerle açıklar:

Mannheim'a göre, nasıl ki paylaşılan sınıfsal konum bireyleri belirli bir dizi deneyimle sınırlandırıyor ve onları karakteristik bir düşünce ve deneyim tarzına yatkın hale getiriyorsa, kuşaksal konum da 'belirli davranış, duygu ve düşünce tarzlarına' işaret etmesi bakımından deneyimin parametrelerini belirler (1994, s.490).

Mannheim, kuşak konumunun bireye hem belirli imkanlar hem de sınırlar getirdiğine şu ifadelerle dikkat çeker:

Aynı sınıfa ait olma olgusu ile aynı kuşağa ya da yaş grubuna ait olma olgusunun ortak noktası, her ikisinin de onları paylaşan bireylere toplumsal ve tarihsel süreçte ortak bir konum bahşetmesi ve böylece onları belirli bir potansiyel deneyim yelpazesıyla sınırlandırması, onları belirli bir karakteristik düşünce ve deneyim tarzına ve tarihsel olarak ilgili karakteristik bir eylem türüne yatkın hale getirmesidir (s.168-169).

Mannheim'ın kavrayışı, aynı kuşak içinde dahi toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet ya da mekansal farklılıklar nedeniyle ortaya çıkabilecek çeşitliliği tanımlamayı mümkün kılan “kuşak birimi” kavramını da kilit bir anahtar olarak sunar. Bu kavram, kuşak içindeki heterojenliği görünür kılarak aynı tarihsel-toplumsal malzemeyi farklı şekillerde işleyen bireylerin oluşturduğu ayrı yönelim ve bilinç kümelerine işaret eder. Mannheim'a göre, bu farklılaşmanın biçimlendiği dönem bireyin dünyayı algılamaya başladığı kurucu yıllardır; bu yıllarda edinilen deneyimler, bireylerin düşünme ve eyleme biçimlerini kalıcı biçimde etkiler ve deneyimin parametrelerini belirler. Örneğin, Türkiye’de aynı toplumsal ve tarihsel olaylara maruz kalan, bu açıdan aynı kuşağın parçası olarak tanımlayabileceğimiz kadınlardan feminist yönelimler geliştirenler, bu olaylara farklı bir anlam yükleyerek ve örgütlü bir tepki üreterek ayrı bir “kuşak birimi” teşkil etmiştir. (Lüküslü, 2023, s.637).

Bu kuramsal çerçeve, günümüzde sıkça tartışılan ve medya söyleminden akademik literatüre kadar birçok alanda farklı şekillerde tanımlanan ve tıpkı kuşak kavrayışında olduğu gibi bulanıklık ekseninde ele alınan Z kuşağını anlamlandırmak açısından güçlü bir analitik zemin sunar. Bu doğrultuda, çalışmanın bir sonraki bölümünde Z kuşağına

dair tartışmaları ele alarak, Mannheim'ın sunduğu kavramsal araçlarla söz konusu kuşağı tarihsel ve toplumsal bir konum olarak tanımlayacağım.

1.2. TARTIŞMALAR SÜRERKEN BİR TANIMLAMA ÇABASI: Z KUŞAĞI

Z kuşağı, günümüz sosyal bilimlerinde hem akademik hem de popüler düzlemde sıkça tartışılan kuşaklardan biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu kuşağa dair yürütülen tartışmalar, kuşağın doğası, sınırları ve karakteristik özellikleri konusunda önemli bir kavramsal bulanıklığa işaret eder. Z kuşağı, çoğu zaman doğum tarihleri üzerinden sınıflandırılrsa da bu yaklaşım, kuşağın toplumsal, tarihsel ve kültürel bağlamlarla ilişkisini görünmez kılmakta; bireylerin yaşadıkları tarihsel ve toplumsal deneyimlerin belirleyici rolünü göz ardı etmektedir. Tezin bu bölümünde Z kuşağına ilişkin söz konusu tanımsal belirsizlikleri akademik literatür ekseninde aktarmayı ve ardından Alman sosyolog Karl Mannheim'ın kuşak kuramı çerçevesinde Z kuşağını tarihsel-toplumsal bir konum olarak tanımlamayı amaçlıyorum.

Bu bağlamda; bu bölümün ilk kısmında Z kuşağına dair literatürdeki tanım çeşitliliği ele alınacaktır. Farklı akademik araştırmalar bu kuşağın, içinde biçimlendiği tarihsel momentlerle, yapısal dönüşümlerle ve kültürel kodlarla birlikte değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, akademik literatürde Z kuşağına dair ortaya konan çeşitli yaklaşım ve tanımlamalar, kuşağın bireyci ya da mikro siyasetle örülü yapısına dikkat çekerek bu kuşağın tarihsel-toplumsal bağlama özgü karakterini de gözler önüne sermektedir. Birtakım çalışmalar ise bu kuşağı da diğer pek çok kuşak tanımında olduğu belirli doğum aralıklarına sabitlemektedir.

Bu çerçevede; bu bölümün ikinci kısmında ise Mannheim'ın kuşak kuramı temel alınarak, Z kuşağının toplumsal ve tarihsel konumu tartışılacaktır. Bu bağlamda Z kuşağını; dijitalleşme, neoliberal dönüşümler, iklim krizi ve siyasal temsil gibi küresel kırılma anlarıyla şekillenen, kendine özgü siyasal ve kültürel tepkiler geliştiren bir kuşak olarak anlamaya yönelik bir kavramsal çerçeve kurulacaktır. Böylece Z kuşağının nasıl bir tarihsel-toplumsal konumda yükseldiği de ortaya konulacaktır.

1.2.1. Akademik Literatürde Z Kuşağının Tanımlanması ve Kavramsal Bulanıklık

Z kuşağının tanımına ilişkin güncel tartışmalar; bu kuşağın ne olduğu, nerede başlayıp nerede bittiği ve nasıl tanımlanması gerektiğine dair süregiden bir kavramsal bulanıklıkla şekillenmeye devam ediyor. Z kuşağını tanımlamak için geliştirilen akademik veya popüler görüşler arasında söz konusu kuşağın tanımına ilişkin henüz ortak bir zemin yoktur. Bu bağlamda; ilk olarak Z kuşağına ilişkin kavramsal bulanıklığı daha açık bir şekilde anlatmak için literatürdeki tartışmaları aktarmak gerekir.

Dolot'a göre (2018), modern dünyada en az beş farklı kuşak tanımlaması yer alır. Bu kuşaklar, 1928-1944 yılları arasında doğan, otoriteye ve yukarıdan aşağıya yönetim anlayışına değer verme özelliğiyle tanımlanan "Sessiz Kuşak"; 1945-1965 yılları arasında doğan, işkolik olma eğiliminde olan "Bebek Patlaması Kuşağı"; 1965-1979 yılları arasında doğan, otorite ile barışık ve iş-yaşam dengesini önemli gören X Kuşağı; 1980-1995 yılları arasında doğan, genellikle refah içinde büyüdüğü söylenen ve teknolojiye hakim Y Kuşağı ve 1995'ten sonra doğan Z Kuşağı (Cilliers, 2017, s. 189-190) olarak sınıflandırılır.

Dolot (2018) hiçbir kuşağın Z kuşağı kadar fazla tanımlamaya sahip olmadığını belirterek, bu kuşağın "iGeneration", "Gen Tech", "Online Generation", "Post Millennials", "Facebook Generation", "Switchers", "Always clicking" gibi çeşitli isimlerle anıldığını vurgular (2018, s.45). Bununla beraber; Dolot, 1994 ve 1995'in Z kuşağını tanımlamada bir kırılma noktası olduğunun altını çizse de 1990 doğumluların da Z kuşağının içine dahil edilebileceğini söyler. Ancak Dolot, Z kuşağına dair yapılan çalışmalarda söz konusu kuşağın; "1990 ve sonrasında doğanlar", "1990-1999 arasında doğanlar", "1991-2000 arasında doğanlar", "1993-2012 arasında doğanlar", "1993-2005 arasında doğanlar" ve "1995 ve sonrasında doğanlar" olmak üzere çeşitli doğum aralıklarına sabitlendiğini belirterek Z kuşağına tanımlanmasına ilişkin çeşitliliğin de altını çizer.

Tablo 1.2: Z Kuşağına İlişkin Akademik Çalışmalar (Dolot, 2018, s. 45)

Yaş Aralığı	Z Kuşağına Dair Çalışmalar
1990 ve sonrasında doğanlar	Świerkosz-Hołysz (2016); Żarczyńska-Dobiesz and Chomałowska (2014); Wiktorowicz and Warwas (2016); Wojtaszczyk (2013)
1990-1999 arasında doğanlar	Half (2015)
1991-2000 arasında doğanlar	Tulgan (2009)
1993-2012 arası doğanlar	White (2017)
1993-2005 arası doğanlar	Turner (2013)
1995 sonrası doğanlar	Opolska-Bielańska (2016); Ensari (2017); Dudek (2017)

Kim Parker ve Ruth Igielnik (2020), Z kuşağını 1997 ve sonrasında doğan bireyler olarak tanımlar. Yazarlar, çalışmalarında, Z kuşağının toplumsal dönüşümlere verdiği tepkileri analiz ederken, bu kuşağın COVID-19 pandemisi gibi küresel krizlerin gölgesinde yetişkinliğe adım attığını vurgular. PEW Araştırma Merkezi'nin çalışmaları da Z kuşağını 1997 sonrası doğan bireyler olarak tanımlar (Dimock, 2019). Bununla beraber; Singh ve Dangmei ise Z kuşağının 1990'larda doğduğunu, ancak özellikle 2000'li yıllarda internet, akıllı telefonlar, dijital medya ve sosyal ağlarla çevrili bir ortamda büyüdüğünü vurgular; bu çerçevede Z kuşağını, “kendin yap” kuşağı olarak tanımlayan bu iki teorisyen, Z kuşağının bireycilik, doğrudan iletişim ve deneyimsel öğrenme pratiklerine dayandığına dikkat çeker (2016, s.2).

Bu kuşağı tanımlamadaki en büyük ortaklık, Z kuşağının teknoloji ile paralel gelişimidir. Yukarıda paylaştığım çeşitli adlandırmaların da göstereceği üzere Z kuşağı, daha çok teknolojik gelişmeler ekseninde kavranmaktadır.

Singh ve Dangmei; Z kuşağının sosyal ağ ile büyüdüğünü, dijital merkezli bir kuşak olduğunu, teknolojinin bu kuşağın kimliği olduğunu vurgular. Bu bağlamda Z kuşağını “I Kuşağı”, “Teknoloji Kuşağı”, “Dijital Yerliler”, “Wii Kuşağı” gibi adlandırmalar çerçevesinde tanımlayan Singh ve Dangmei, Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran özelliğın, varlıklarının elektronik ve dijital dünyaya bağlı olması olduğunu söyler (2016, s.2). Z kuşağını dijitalleşme üzerinden okuyan araştırmaların temel noktası, Z kuşağını

“ilk gerçek dijital ve küresel kuşak” olarak tanımlamalarıdır (Half, 2015, akt. Görmez, 2021, s. 511). Bu araştırmalara göre; teknoloji, Z kuşağının parçası olan bireylerin kimlik inşasında merkezi ve belirleyici bir rol oynamaktadır (Slavin, 2015, akt. Görmez, 2021, s. 517).

Ruth ve Igielnik ise (2020) Z kuşağını “*Akıllı telefonlardan önceki dünyayı çok az hatırlayan ya da hiç hatırlamayan dijital yerliler*” olarak tanımlar. PEW Araştırma Merkezi de Y kuşağı için sosyal medyanın, internete sürekli bağlantının ve ağ üzerinden iletişimin sonradan uyum sağlanan gelişmeler olduğunu söylerken; Z kuşağı için tüm bu gelişmelerin doğrudan varsayıldığını vurgular. Z kuşağı öncesindeki kuşaklar için teknolojik gelişmeler aşılması gereken bir nitelik taşıırken, Z kuşağı “her zaman gelişmeye açık bir teknolojik ortam” içinde var olmaktadır (Dimock, 2019). Z kuşağını dijitalleşme ve teknoloji üzerinden okuyan araştırmaların büyük bir kısmı, Z kuşağının parçası olarak tanımlanan bireylerin, boş zamanlarını çoğunlukla sosyal medya platformlarında geçirdiğini, iletişim aracı olarak mobil teknolojilerden faydalandığını ve bu doğrultuda, Z kuşağının iletişim biçimlerinin giderek fiziksel yüz yüze etkileşimlerden uzaklaşarak dijital mecralara taşındığına dikkat çeker (Töröcsik vd., 2014, s. 30-31).

Z kuşağının hem fiziksel hem de dijital dünyada etkin biçimde var olabildiği de uzmanlar tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu kuşak, gerçek ve sanal dünya arasında rahatlıkla geçiş yapabilmektedir (Żarczyńska-Dobiesz ve Chomałowska, 2014, s. 407). Bu algı biçimi, onların ihtiyaç duydukları bilgilere hızlıca erişmelerini, bu bilgileri kontrol etmelerini ve aynı zamanda başkalarıyla süratle paylaşımlarını mümkün kılmaktadır. Farklı iletişim araçları ve sosyal medya platformları kullanmaları nedeniyle aralarındaki etkileşim süreklilik arz etmektedir. Bu bağlamda; Csobanka’ya göre (2016); Z kuşağı için çevrimiçi ilişkileri sürdürebilmek kritik bir önem taşır (s. 68). Z kuşağı, birden fazla mobil cihazla etkileşim kurmakta; çevrelerine, toplumsal gerçekliğe ve yaşadıkları ortama dair görüşlerini Twitter, bloglar ve internet forumları aracılığıyla ifade etmektedir. Z kuşağının “her zaman iletişim cihazlarının yanında bulunduğu, kablolu bir ortamlarla” üzerinden tanımlandığını söylemek mümkündür (Turner, 2015, s.110). Bununla beraber; kimi çalışmalar Z kuşağının dijital dünyaya ilişkin tutumunun yalnızca mevcut içeriği tüketmekle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bu içeriği üretme ve denetleme yönünde de bir eğilim taşıdığını vurgular (Hardey, 2011, s. 750-753). Bu yönüyle Z kuşağı, dijital

dünyayı izlemekle kalmaz; aynı zamanda bu dünyaya içerikleri üreten, yöneten ve biçimlendiren aktif aktörlerdir.

Z kuşağına dair bu yaklaşımlar, bireylerin içinde buldukları tarihsel bağlam, toplumsal konum ve kuşaksal deneyimlerin özgünlüğünü çoğu zaman göz ardı etmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki; Z kuşağına ilişkin dijitalleşme ve teknoloji üzerinden yapılan tanımlar büyük ölçüde Batı merkezlidir. Dijital yerlilik ve teknolojik kimlik gibi kavramlar, çoğunlukla küresel Kuzey'in kültürel tüketim pratiklerine dayanılarak geliştirilmektedir. Oysa dünyanın farklı bölgelerinde, özellikle dijital eşitsizliğin derin olduğu toplumlarda, bireylerin dijital dünyaya erişimi ve teknolojiyle kurduğu ilişki oldukça farklılık gösterebilir. Bu durum, Z kuşağını tekil ve homojen bir kimlik olarak tanımlamanın ne kadar sorunlu olabileceğini ortaya koyar ve kuşak tartışmalarına eleştirel, çoğulcu bir perspektiften yaklaşmanın gerekliliğine işaret eder.

Bu noktada Z kuşağı da dahil olmak üzere kuşakları anlamak, onları tarihsel koşullar içinde şekillenen, toplumsal yapıyla karşılıklı etkileşim içinde olan deneyim kümeleri olarak görmekle mümkündür. Bu perspektifle, izleyen bölümde Mannheim'ın "toplumsal-tarihsel bir konum olarak kuşak" kavrayışını temel alarak Z kuşağını dijitalleşmenin yanı sıra neoliberal dönüşümler ve siyasal temsil arayışlarıyla şekillenen özgün tarihsel-toplumsal konumu ele alacağım.

1.2.2. Mannheim Perspektifiyle Z Kuşağının Tarihsel ve Toplumsal Konumlanışı

Z kuşağına ilişkin tartışmaların, daha çok tüketim kültürü ve verimlilik gibi pazarlamaya ilişkin alanlarda ele alındığı çalışmaların yanı sıra bu kuşağı, Mannheim'ın kuşağa ilişkin kavramsal kavrayışı ekseninde ele alan çalışmalar da akademik literatürde yer almaktadır. Bu çalışmalar, Mannheim'ın toplumsal-tarihsel konum olarak kuşak kavrayışından yola çıkarak Z kuşağının, üstünde yükseldiği toplumsal-tarihsel konumu analiz etmeleri açısından önemlidir.

Çevik (2022), Y kuşağını ve Z kuşağını aynı kuşağın farklı "dalgaları" olarak tanımlar. Çevik, Zoomer (Z kuşağı) ve Y kuşağını iki ayrı kuşak olarak görmek yerine bu iki kuşağı, büyük bir Y kuşağının dalgaları olarak tanımladığı çalışmasında Z kuşağını, büyük ideolojik anlatılardan çok gündelik olan ve mikro deneyimlerin siyasetiyle

bağlantılandırarak tanımlar (2022, s.32). Bu bağlamda Z kuşağının parçası olarak tanımlanan bireyler, önceki kuşakların aksine “büyük ideolojik anlatılar” yerine “sağlık ve eğitimle ilgili endişeler ve kişinin geleceğiyle ilgili kaygılar” etrafında örgütlenir. (Çevik, 2022, s. 30). Çevik’in Z kuşağını gündelik düzeyde yapılan mikro siyaset üzerinden tanımlaması, bu kuşak içindeki bireylerin neoliberal dönüşümler, dijitalleşme, iklim krizi ya da pandemi gibi özgül tarihsel momentlere verdiği tepkiler üzerinden kendi politik bilinçlerini geliştirdikleri varsayımı üzerinden şekillenir.

Çevik, Z kuşağının artık devletler, büyük kurumlar ve geniş siyasi örgütlenmeler gibi makro siyasetin yapısı olan unsurlar ekseninde değil; dijital ağlar, bireysel aktörlük ve gündelik pratikler etrafında şekillendiğini vurgular. Bu çerçevede; Z kuşağı “makrodan mikroya geçiş” olarak adlandırılabilir toplumsal ve tarihsel bir kırılma ekseninde “kurucu yıllarını” geçiren bir kuşak olarak tanımlanabilir.

Z kuşağının mikro siyaset üzerinden tanımlanmasına ek olarak Çevik, Z kuşağının “aralıklı siyasi eylem biçimleri” benimsediğini ifade eder (Çevik, 2022, s. 36). Z kuşağı, toplumsal ve tarihsel kırılmanın dijitalleşme ve neoliberalizm ekseninde açıklandığı bu momentte kendine özgü bir siyaset yapma biçimi geliştirmesi yönünden bir kuşak olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda; Z kuşağı, toplumsal ve tarihsel bir konum olarak eylem kültürünü yeniden tanımlayan; eylemlerini, bireysel, gündelik ve birçok başka mikro düzeyle iç içe geçiren, bazen ironiyle, bazen ise görsel anlatımla biçimlenen bir toplumsal dile başvurur. Singh ve Dangmei’nin belirttiği gibi (2016) “kendin yap” siyaseti ekseninde şekillenen Z kuşağı, siber-aktivizmden kendi üzerinde çalışmaya, kültürel üretime, gönüllü çalışmaya, akranlarla sosyal faaliyetlere, sorunlara dayalı kampanyalara, siyasi tüketiciliğe uzanan bir toplumsal kırılma anında var olmaktadır.

Z kuşağına dair alandaki pek çok akademik çalışma, toplumsal ve tarihsel konum eksenindeki analizine neoliberalizmi dahil eder. Görmez (2021), Z kuşağını neoliberal çağın içine doğmuş bir kuşak olarak ele alır. Görmez; bu açıdan söz konusu kuşağı, neoliberalleşmeyle beraber anılan küreselleşme ve dijitalleşme ekseninde ele alarak bu kuşağın, neoliberalizmin bireyci, rekabetçi ve girişimci özne idealiyle yoğrulan bir kuşak olduğunu söyler. Bu bağlamda Z kuşağı, toplumsal ve tarihsel olarak kimliğini öz yönetimle şekillendirmek zorunda kalan bir kuşak olarak tanımlanabilir. Z kuşağının parçası olarak tanımlanan bireyler, sosyal devletin geri çekilmesiyle birlikte eğitim,

sağlık, barınma ve güvenlik gibi alanlarda yalnız bırakıldıklarından olsa gerek eksikliklerle başa çıkmak için gündelik çözümler ve yaratıcı dayanışma biçimleri geliştirmek üzere hareket geçer.

Gündelik yaşamda karşılaşılan eşitsizlikler, ayrımcılık biçimleri ya da erişim problemleri; Z kuşağı için toplumsal tepkilerin ve müdahalelerin başlıca zeminini oluşturur. Bu bağlamda; Z kuşağının toplumsal ve tarihsel konumu, yalnızca kurumsal yapılarla ilişkilendirilme biçiminden değil, aynı zamanda dijital teknolojilerle iç içe geçen, gündelik yaşam deneyimlerinden beslenen bir manzara sunar.

Bunlarla beraber; Dolot, Z kuşağının aynı zamanda kültürel ve toplumsal dönüşümlerin yaşandığı bir çağda gençlik ve yetişkinlik dönemlerini geçirdiğine dikkat çeker. Dolot, bu kuşağın hem fiziksel hem de dijital alanlarda etkin biçimde var olabilme kapasitesine sahip olduğunun altını çizer (2018, s. 45). Kültürel ve toplumsal dönüşümler; geleneksel değerlerin sorgulandığı, kimliklerin çoğullaştığı ve bireylerin kendilerini ifade etme biçimlerinin çeşitlendiği bir döneme işaret eder. Z kuşağı, toplumsal cinsiyet, aile yapısı, otorite ilişkileri gibi birçok alanda önceki kuşaklardan farklı yönelimler geliştiren bir kuşak konumudur. Kültürel düzlemde, popüler kültürün dijital platformlarla dönüşmesi, küresel normlarla yerel pratiklerin iç içe geçmesini sağlamış; bu da yeni bir kuşak kimliği oluşumuna zemin hazırlamıştır. Sosyal medya gibi dijital alanlar, bu kuşağın hem kültürel üretim hem de toplumsal katılım biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliği, iklim adaleti ve ruh sağlığı gibi konular, Z kuşağının küresel ölçekte benzer duyarlılıklarla yaklaştığı ve çevrimiçi mecralarda ortak bir söylem geliştirdiği alanlardır. Bu meseleler etrafında oluşan farkındalık kampanyaları, hashtag hareketleri (#MeToo, #FridaysForFuture, #MentalHealthAwareness gibi) ve kolektif dijital eylemler, kuşağın benzer anlam çerçeveleri içinde dünyayı algıladığını ve yorumladığını göstermektedir.

Z kuşağını tanımlayabilecek temel niteliklerin başında küresel düzeyde tezahür eden çeşitli krizlerin neden olduğu bir belirsizlik duygusu, sabit olanın aşıldığı ve kişisel tarihlere indirgenemeyecek kadar kapsamlı yapısal dönüşümlerin etkisiyle şekillenen bir kolektif konum gelir. Tam da bu nedenle Mannheim'dan yola çıkarak Z kuşağı özelinde düşünüldüğünde, yukarıdaki literatüründen de faydalanarak dijitalleşme, iklim krizi, toplumsal cinsiyet tartışmaları, ekonomik güvencesizlik ve siyasal temsil krizi gibi

dinamiklerin bu kuşağın nesnel tarihsel konumunu oluşturduğunu söyleyebiliriz. Z kuşağını bir kuşak olarak tanımlamanın önünü açan, bu tarihsel momentin yarattığı ortak zeminlerdir.

Dijital kültür ve ifade biçimleri de bu ortak zeminlerin bir diğer boyutunu teşkil eder; politik ve kültürel tepkiler çoğunlukla bireysel ama kolektif karşılıklar taşıyan biçimlerde ifade bulur. Ayrıca toplumsal cinsiyet ve kimlik meselelerinde daha kapsayıcı bir dilin benimsenmesi, non-binary ve kuir şemsiyesi altında tanımlanabilecek kimliklerin görünürlüğünü artırmaya dönük dijital hareketlerle desteklenmiştir. Tüm bu örnekler, Z kuşağının tarihsel-toplumsal konumunun ortak deneyimler, duyarlılıklar ve anlam üretim biçimleriyle de şekillendiğini gösterir.

Bunlarla beraber her ne kadar ortak zeminler olsa Z kuşağı da kendi içinde çoğul bir nitelik taşımaktadır. Mannheim'ın "kuşak birimi" kavrayışından yola çıkacak olursak Z kuşağının parçası olan bireyler; yukarıda bahsettiğim Z kuşağını bir konum yapan toplumsal ve tarihsel olaylara farklı tepkiler geliştirmesi bakımından homojen bir yapı da teşkil etmez. Z kuşağının da diğer pek çok kuşak gibi bir bütün olarak değil, çeşitli kültürel ve politik duyarlılıklar etrafında kümelenen alt kümeler aracılığıyla tanımlanması gerekir; bu farklılıklar, bireylerin dijital teknolojiyle ilişkilene biçimlerinden, siyasal katılım tercihlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede kendini gösterebilir. Bu farklılıklar, örneğin dijital teknolojilere erişim ve kullanım pratiklerinde belirgin hale gelir: bazı gençler dijital alanı bir aktivizm mecrası olarak değerlendirip politik içerik üretirken, bazıları bu mecrayı yalnızca eğlence ya da tüketim odaklı kullanmaktadır. Benzer şekilde, kimi bireyler küresel iklim hareketlerine aktif biçimde katılırken, kimileri bu konuda daha az duyarlılık göstererek gündelik yaşamlarına odaklanmaktadır. Siyasal katılım da bu çeşitlilik gözlemlenir; Z kuşağının bir kısmı oy verme ya da parti üyeliği gibi klasik siyasal katılım biçimlerine mesafeli dururken, başka bir kesimi dijital kampanyalar, imza hareketleri ya da sosyal medya tabanlı aktivizm yoluyla siyasal tutum geliştirebilir.

Bu çoğul yapıya rağmen, bu bölümde Z kuşağını diğer kuşaklardan ayıran temel unsurları ve bu kuşağı tarihsel bir konum olarak tanımlamayı olanaklı kılan bazı ortak temaları aktarmaya çalıştım. Bu çerçevede; neoliberalizmin bireyci özne ideali, sosyal devletin geri çekilmesiyle ortaya çıkan bireysel sorumluluk yükü, teknolojinin gündelik yaşamın

temel bir unsuru haline gelişi ve makro ideolojilerden mikro siyasete yönelik gibi eğilimlerin, bu kuşağın deneyimsel ortaklıklarını oluşturduğunu ve onu tarihsel-toplumsal bir “kuşak” olarak anlamlı kıldığını düşünüyorum. Bu noktada bu tez kapsamında Z kuşağının sınırlarını açık biçimde belirtmek gerekirse; Z kuşağını, 1985 ile 1999 yılları arasında doğmuş bireyleri kapsayacak şekilde ele aldım. Bu tarihsel aralığın belirlenmesinde, kuşakları sadece kronolojik olarak değil; toplumsal ve kültürel bağlamlarla birlikte değerlendiren yaklaşımlar etkili olmuştur. Özellikle Çevik’in (2022) Y ve Z kuşaklarını “aynı kuşağın farklı dalgaları” olarak tanımlayan yaklaşımı ile Dolot’un (2020) Z kuşağının başlangıcını 1990’lara çekmesi ve Kim Parker ile Ruth Igielnik’in (2020) Z kuşağını 1997 sonrası doğanlar olarak belirlemesi, bu kuşağın sınırlarının mutlak olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, 1985–1999 aralığı hem Y kuşağının sonlarıyla kesişen hem de Z kuşağının üzerinde yükseldiği tarihsel-toplumsal dönüşümlere tanıklık eden bireyleri kapsayarak, bu çalışmanın kuramsal çerçevesiyle uyumlu biçimde kuşak kavrayışını esnetmeyi mümkün kılmaktadır.

Tüm bunlar ışığında; bundan sonraki bölümde Türkiye’deki kuşak tartışmalarına kısa bir bakış yaparak Türkiye’de Z kuşağını tanımlayacağım. Bununla beraber; bu tezin esas konusu olan Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarını bir “kuşak birimi” olarak ele alacağım.

2. BÖLÜM

KUŞAKTAN KUŞAK BİRİMİNE: TÜRKİYE'DE Z KUŞAĞINI ANLAMAK

2.1. TÜRKİYE'DE KUŞAK TARTIŞMALARI

Bu bölümde ilk olarak Türkiye’de kuşak kavramına dair yürütülen tartışmalara dair genel bir çerçeve çizmeyi amaçlıyorum. Uluslararası akademik literatürde kuşak kavramına ilişkin kuramsal bir uzlaşımın bulunmaması, Türkiye’deki kuşak tartışmalarında da gözlemlenebilir. Türkiye literatüründe kuşak kavramı; sosyoloji, siyaset bilimi, medya ve bellek çalışmaları gibi farklı alanlarda ele alınmakta hem doğrudan kuşaklara odaklanan hem de belirli dönemleri ve toplumsal grupları inceleyen araştırmalarda dolaylı ya da doğrudan olarak kullanılmaktadır. 68, 78 ve Y kuşaklarına dair çalışmalar, bu kavramın zaman içinde değişen siyasal toplumsal anlamlarını gözler önüne sermektedir. 68 kuşağı, çoğunlukla öğrenci hareketleri ve devrimci siyasal mücadelelerle ilişkilendirilerek politik bir özne olarak konumlandırılırken; 78 kuşağı, 12 Eylül askeri darbesinin gölgesinde şekillenen, travma ve bastırılmışlıkla biçimlenmiş bir kuşak olarak anılmaktadır. Bu iki kuşak, Türkiye’nin siyasal tarihindeki kırılma noktalarıyla yakından ilişkili biçimde tanımlanır ve kolektif bellek çalışmaları, siyasal sosyoloji ya da toplumsal hareketler literatürü içinde ele alınır (Çetinkaya, 2010). Buna karşın Y kuşağı, daha çok dijitalleşmenin ilk dalgasına tanıklık etmiş, esnek çalışma rejimleri ve bireysel başarı odaklı neoliberal değerlerle özdeşleştirilen bir yaklaşımla analiz edilir (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014, s.168). Bu farklılıklar kuşağa ilişkin kavrayışın ya da kavramın kendisinin tarihsel bağlama göre nasıl ele alındığını ortaya koyar.

Bu bağlamda, Melike Işık Durmaz’ın *78 Kuşağı: Bir Hafıza Topluluğu* başlıklı çalışması, Türkiye’de 1970’li yılların siyasal deneyimini ve 12 Eylül darbesinin etkilerini, Mannheim’in kuşak analizinden faydalanarak bellek çalışmaları perspektifiyle ele alır. Durmaz, aynı tarihsel ve toplumsal olayları yaşayan bireylerden oluşan 78 kuşağını, Türkiye’ye özgü bir kuşak olarak tanımlar (Durmaz, 2024, s. 9). Benzer biçimde Özge Özdemir’in *Geçmişin İzleri: Altmışlı ve Yetmişli Yılların Kolektif Belleği* başlıklı çalışması, bu dönemlere ilişkin kültürel ve siyasal belleği kuşaklar üzerinden de yorumlayan bir manzara sunar (Özdemir, 2023, s. 30).

Kuşak kavramından beslenen bir diğer alan ise gençlik araştırmalarıdır. Demet Lüküslü'nün *Türkiye'de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Gençlik* başlıklı çalışması, Mannheim'ın kuşak kuramına dayanarak gençliği tarihsel bir inşa süreci olarak ele alır. Lüküslü, gençliğin Türkiye'de daima siyasal bir kategori olarak yeniden üretildiğini vurgular ve kuşak kavramını bu inşa süreçlerini analizde kullanır (Lüküslü, 2020, s. 195). Bu tür çalışmalar, Mannheim'ın kuşaklara dair geliştirdiği eleştirel tutumun Türkiye bağlamına nasıl uyarlandığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu çerçevede Lüküslü (2020), kuşak kavramının her ne kadar sınırlılıkları olsa da Türkiye toplumunu anlamada önemli bir analiz aracı sunduğunu belirtir (s. 46). Leyla Neyzi de benzer biçimde, kuşak kavramının Türkiye gibi hızlı dönüşümlerin yaşandığı toplumlarda gençliği anlamak açısından özellikle faydalı bir analiz aracı olduğunu ifade eder. Her iki yazar da kuşağı tarihsel ve kültürel olarak biçimlenmiş sosyal aktörler olarak tanımlar. Neyzi bu durumu şöyle özetler:

Türkiye örneği, hızlı bir toplumsal değişimin yaşandığı, güçlü bir aydın kesimine sahip, öznellik kurgulanırken kolektif kimliğin ön plana çıktığı ve modernleşmeci bir gençlik kavramını benimserken aynı zamanda yaşla ilgili geleneksel anlayışları da muhafaza eden toplumlarda gençleri incelerken, ortak bir tarihsel deneyimi paylaşan bir yaş grubu olarak tanımlanan kuşak kavramının özellikle yararlı olduğunu göstermektedir (Neyzi, 2004, s. 109).

Sonuç olarak, Türkiye'de kuşak kavramı, toplumsal dönüşüm süreçlerini ele almak açısından önemli bir analitik araç olarak değerlendirilebilir. Özellikle dijital yerlilik, neoliberal bireycilik ve makro siyasetten mikro siyasete geçiş gibi eğilimlerle tanımlanan Z kuşağını anlamada, kuşak kavramının sunduğu kuramsal çerçeve kritik bir işleve sahiptir. Ancak Z kuşağına dair Türkiye'de yapılan işletme, halkla ilişkiler, reklamcılık, insan kaynakları ve yönetim bilimleri eksenli çalışmaların büyük bir kısmı bu kuşağı daha çok pazarlama, tüketim alışkanlıkları ya da iş yerinde verimlilik gibi pragmatik başlıklar üzerinden ele almaktadır. Dolayısıyla Z kuşağını, neoliberal ekonomik sistemin gereksinimleri doğrultusunda anlamlandıran bu çalışmalar, kuşağın tarihsel deneyimlerini, siyasal yönelimlerini ve kültürel repertuarlarını bütüncül biçimde analiz etmeyi çoğunlukla ihmal eder ve kuşağı bir "tüketim birimi" gibi değerlendirir. Türkiye'de Z kuşağını bir toplumsal aktör olarak ele alan, onu biçimlendiren tarihsel

kırılmaları ve bu kuşağa dair kolektif belleği dikkate alan kapsamlı sosyolojik araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bunlarla beraber; mevcut eğilim, Z kuşağına yönelik akademik üretimin sınırlarını ve Türkiye’de gençliğe dair genel algıyı da gözler önüne serer. Gençlik, özellikle de Z kuşağı, sıklıkla ekonomik sistemin taleplerine yanıt veren bir “insan kaynağı” ya da “tüketici profil” olarak konumlandırılmakta; bu da gençliği toplumsal bir özne olarak değil, yönetilmesi ve yönlendirilmesi gereken bir nesne olarak görme eğilimini pekiştirmektedir. Gençliğin politikleşme potansiyeli, tarihsel belleği, çeşitli repertuarları ya da dayanışma biçimleri gibi unsurlar bu yaklaşımlarda çoğunlukla görünmez kılınır. Dolayısıyla Z kuşağına dair çalışmalarda hakim olan söylemler, Türkiye’de gençliğin toplumsal ve siyasal aktörlüğünü bastıran daha geniş bir ideolojik çerçevenin parçası olarak da değerlendirilebilir.

Bu çerçevede; sonraki bölümlerde, Türkiye’de Z kuşağının nasıl tanımlanabileceğini tartışacağım; özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı dönemindeki toplumsal kırılma anları üzerinden Z kuşağının tarihsel-toplumsal konumuna saha verileri eşliğinde odaklanacağım ve tezin esas konusu olan romantik ilişki deneyimlerine kuşak konumu üzerinden neden baktığımı aktaracağım. Bunlarla beraber; Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarını kuşak ve toplumsal cinsiyet literatürü ekseninde bir kuşak birimi olarak tanımlayacağım.

2.2. TÜRKİYE’DE Z KUŞAĞI: AKP İKTİDARI DÖNEMİNDE BÜYÜYEN KUŞAK

Bu tez kapsamında Türkiye’de 1985-1999 tarihleri arasında doğanlar olarak tanımladığım Z kuşağının parçası olan bireylerin toplumsal ve tarihsel ortak konumu, Türkiye açısından bakıldığında ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinin neredeyse tamamını AKP iktidarı altında geçirmiş olmalarıdır. Mannheim’ın “kurucu yıllar” kavramına atıfla temellendirebileceğimiz bir tanımla; Türkiye’de Z kuşağı, kuşak konumunun kristalize olduğu kurucu yıllarını AKP döneminde geçiren bireyleri tanımlamaktadır.

Ancak Z kuşağı kavramı Türkiye’de daha çok seçim davranışlarına indirgenen bir bağlama referansla tartışılmakta; bu kuşağın parçası olan bireylerin siyasal yönelimleri, talepleri ve kültürel pratikleri medyada geniş yer bulmaktadır (Küçük, 2022, s.637; akt. Lüküslü, 2016). Örneğin; Z kuşağı, seçim anketlerinde belirleyici bir “kritik seçmen

kitlesi” olarak ele alınmakta ve siyasal arenadaki pek çok parti tarafından ikna edilmesi gereken potansiyel bir seçmen kitlesi olarak temsil edilmektedir. Pek çok kamuoyu araştırmasında Z kuşağının kimlere oy vereceği ya da siyasal olarak nasıl bir pozisyon alacağı tartışılmaktadır. Örneğin, Türkiye Raporu tarafından yapılan bir ankette Z kuşağının yüzde 75’inin AKP’ye oy vermeyeceği ortaya konmuştur (Sözcü, 2021). Ancak Z kuşağı, sayısal olarak ölçülebilir bir seçmen kitlesinden fazlasıdır. Bu kuşak, AKP iktidarının şekillendirdiği yapısal koşullar içinde biçimlenen tarihsel ve toplumsal bir konuma sahip özgül bir kuşak olarak düşünülmelidir. Bu çerçevede, Türkiye’de Z kuşağının AKP iktidarı ekseninde tanımını yapmak için toplumsal ve tarihsel kırılmalara bakmak gerekir.

2002 yılında iktidara gelen AKP, Türkiye’nin son yirmi yılına damga vurmuş; partinin başlangıçta ekonomik olarak liberal, daha ölçülü bir çizgide ilerleyen politikaları zamanla belirgin biçimde otoriterleşmiştir (Somer, 2016; Tuğal, 2016; Öktem ve Akkoyunlu, 2018). İlk yıllarında Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci, piyasa reformları ve sivil-asker dengesi gibi alanlarda liberal reformlara yönelen parti, özellikle 2010’lu yıllardan itibaren giderek daha merkezîyetçi, baskıcı ve kutuplaştırıcı bir siyasal hat benimsemiştir. Bu süreçte medya kontrolü, yargı bağımsızlığının zayıflatılması, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması ve toplumsal muhalefetin kriminalize edilmesi gibi gelişmeler öne çıkmıştır. Partinin politikaları açısından meydana gelen bu dönüşüm, Z kuşağının toplumsal ve siyasal deneyimini biçimlendiren bir dizi tarihsel kırılma anı ile örneklendirilebilir. Bu açıdan; 2010 referandumu ile yargı bağımsızlığının azalması, 2013 Gezi Direnişi ile kamusal itirazın kriminalize edilmesi, 2016 darbe girişimi sonrası ilan edilen ve olağan hale gelen OHAL rejimi gibi kırılma anlarının Türkiye’de Z kuşağının toplumsal ve tarihsel bir konum olarak kuşaklaşması sürecinde belirleyici dönüm noktaları olduğu söylenebilir.

Ayrıca, 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı ve toplumsal cinsiyet eşitliği söyleminin iktidarın ajandasında tehdit olarak kodlanması, özellikle genç kadınlar ve LGBTİ+’lar açısından başka bir kırılma anlamına gelmektedir. Bu noktada Türkiye’de toplumsal cinsiyet rejiminin derin bir dönüşüm geçirdiğini belirtmek gerekir. Kandiyoti’ye göre (2014) AKP’nin son dönemdeki söylemleri İslamcı, milliyetçi,

popülist ve otoriter mantıkları birleştirmiş ve cinsiyetlendirilmiş bir “biz” ve “onlar” karşıtlığı kurmuştur (akt. Özkazanç, 2020, s. 56). Bunlarla beraber; Kandiyoti, Türkiye’de eril değerlerin yeniden işe koşulduğu bir “eril restorasyon” sürecinin başladığına dikkat çekerek AKP’nin toplumsal cinsiyet eşitliği söylemini tehlikeli olarak atfetmesinin güçlü kaynaklar sayesinde ulusal ölçekte tekrarlandığını vurgulamaktadır. Bu eksende, Türkiye’de Z kuşağının parçası olan bireyler için tarihsel bir kırılma anı veya süreci olarak kabul edilebilecek şekilde artan toplumsal cinsiyet karşıtlığının varlığı söz konusudur. Özkazanç, bu toplumsal cinsiyet karşıtı anlatıların merkezinde nafaka, 6284 sayılı kanun, İstanbul Sözleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına yönelik bir karşıtlık olduğunu belirtmektedir (Özkazanç, 2020, s.59).

Yukarıda aktardığım tarihsel ve toplumsal süreçlerde Türkiye’nin genç kuşağı olarak da tanımlayabileceğimiz Z kuşağının ideolojik bir kurgunun hedefi haline gelmesi de değerlendirilmelidir. Demet Lüküslü (2016), AKP iktidarında modern ve seküler Kemalist gençlik idealinin yerini almayı hedefleyen bir “dindar nesil miti” oluşturulduğunu belirtmektedir (s.627). Bu yönüyle Türkiye’de Z kuşağı, devlet eliyle tanımlanan ve şekillendirilen bir siyasal mühendislik süreci içinde büyümüştür. AKP’nin üçüncü hükümetinden (2011-2014) itibaren muhafazakarlıkla neoliberalizmin birleştiği bir ideolojik çerçeve, Z kuşağını itaatkar yurttaşlık idealleri temelinde yeniden üretmeye çalışmıştır. Z kuşağı bu bağlamda, bir yandan “makbul gençlik” olarak temsil edilirken, diğer yandan bu kalıba uymayan bireyler-protestocular, feministler, seküler yaşam tarzını benimseyenler- “Yeni Türkiye” anlatısına tehdit olarak görülmüştür (Lüküslü, 2016, s.641). Bir başka ifadeyle, AKP’nin Z kuşağını ideolojik olarak yeniden biçimlendirme projesi, geçmişin belli tarihsel dönüm noktalarını öne çıkararak yeni bir tarihsel bellek yaratmayı hedeflemiştir.

Bu projeler, Z kuşağının parçası olan bireyleri özneleştirilen değil, aksine onları pasif ve edilgen bir şekilde sürece dahil eden kurgulara dayanır. Elhan’ın (2015) da ifade ettiği üzere, söz konusu kuşağın bu projelere katılımı, aktif bir özneleşme biçiminde gerçekleşmekten ziyade daha çok yukarıdan belirlenmiş tarihsel anlatıların pasif taşıyıcısı olarak kurgulanmaktadır (akt. Lüküslü, 2016, s.641). Örnek verecek olursak; özellikle 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen “Demokrasi ve Milli Birlik Günü”,

gençlerin katıldığı kamusal anmalar, müfredata giren içerikler ve semboller yoluyla yeni bir “milli ruh” anlatısının taşıyıcısı haline getirilmiştir (Anadolu Ajansı, 2017). Benzer şekilde, “Türkiye Yüzyılı” vizyonu, Z kuşağına geçmişin mirasını devralan ve geleceği inşa edecek bir kuşak rolü atfederek aktarılmaktadır (TRT Haber, 2022). İstanbul Sözleşmesi’nden çıkışı gerekçelendiren “yerli ve milli değerler” söylemi de Z kuşağını evrensel hak taleplerinden uzaklaştırıp iktidarın belirlediği tarihsel anlatıya eklemleme stratejisi olarak okunabilir (BBC Türkçe, 2021). Bu örnekler, geçmişin belli kırılma anlarının seçilerek güncel siyasal projelerle harmanlandığı, yukarıdan aşağıya biçimlendirici bir bellek politikasının parçasıdır.

Bunlarla beraber, bu kuşak aynı zamanda belirli ekonomik ve teknolojik dönüşümlerin içinde şekillenen toplumsal bir kuşak olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Türkiye’de Z kuşağı, otoriterleşen bir siyasal iklimle birlikte uluslararası literatürde aktarıldığı gibi neoliberal bireycilik ve dijitalleşen yaşam pratiklerinin iç içe geçtiği bir tarihsel toplumsal bağlamda da şekillenmektedir. Bir sonraki bölümde, Türkiye’de Z kuşağının bu boyutu ele alınacaktır.

2.2.1. Türkiye’de Neoliberalizm ve Dijitalleşme Ekseninde Z Kuşağı

Z kuşağı, Türkiye’de sadece yukarıda aktardığım siyasal baskı ve ideolojik yönlendirmelerin etkisiyle değil; aynı zamanda neoliberal dönüşümlerin ve dijitalleşmenin belirlediği özgül bir tarihsel-toplumsal bağlamda biçimlenmiştir. Türkiye açısından bakıldığında bu bağlam; AKP’nin uzun iktidarı boyunca inşa ettiği ekonomik ve kültürel düzen içinde şekillenmiştir. AKP döneminde toplumsal yaşamın tüm alanlarına sirayet eden neoliberal politikalar, sosyal devletin geri çekilmesiyle birlikte bireye yönelik öz-yeterlilik, esneklik ve girişimcilik gibi söylemleri merkezileştirmiş; Z kuşağının ekonomik güvencesizlik koşullarında kendi yaşamının yöneticisi olması beklenmiştir. Bu yapısal dönüşüm, dijital teknolojilerin gündelik yaşama dahil olmasıyla pekişmiş; sosyal medya, çevrimiçi ağlar ve dijital platformlar gençlerin kimlik inşası, sosyalleşme ve siyasal katılım alanlarını dönüştürmüştür. Bu bölümde, Türkiye’de Z kuşağının AKP iktidarı altında neoliberalleşme ve dijitalleşme süreçleriyle nasıl biçimlendiği ve bu süreçlerin kuşaksal deneyime nasıl içkin hale geldiği ele alınacaktır.

Neoliberalizm bireylerin yaşama, devletle ve kendileriyle kurduğu ilişkiyi kökten dönüştüren bir yönetimsellik biçimidir (Foucault, 2015, s.182). Türkiye'de 80'lerde başlayan ve 2000'lere gelirken, ardından özellikle AKP iktidarının ekonomi politikalarıyla hız kazanan neoliberal dönüşüm, Z kuşağının toplumsal ve tarihsel sürecinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu açıdan tezimde 1985-1999 arasında doğan ve kurucu yıllarının neredeyse tamamını AKP iktidarı döneminde geçiren Z kuşağının parçası olan bireyler; yükseköğretimde nitelikli eğitim olanaklarının sınırlılığı nedeniyle “eğitimli işsiz” konumuna itilmiş; kamu istihdamındaki politikalar Z kuşağının parçası olan bireylerin makro bir yapı olan devletle kurduğu bağda güvensizlik ve adaletsizlik duygusunu pekiştirmiştir.

Türkiye’de de Z kuşağının parçası olan bireyler giderek kendi yaşamlarının yöneticisi olmaya zorlanmıştır. Bu durumun en görünür ifadelerinden biri, Z kuşağının parçası olan bireyler arasında yaygınlaşan girişimcilik söylemidir. Kuran’ın (2021) İstanbul, Ankara ve İzmir’de 2764 kişiyle gerçekleştirdiği araştırmaya göre, Z kuşağının yüzde 57’si girişimci olmak istemektedir. Bu eğilim, neoliberal toplumlarda kendini gerçekleştirme ve geleceği planlama biçimlerinin “kendi işini kurmak” gibi bireysel hedefler üzerinden kodlanmasıyla ilişkilidir. Bir başka ifadeyle; Kuran’ın araştırmasına göre Z kuşağı, kendini yönetmek istemektedir (s.41). Bu durum, Z kuşağına makrodan mikroya konumlanışı meselesine de ışık tutmaktadır. Makro düzeyde kamusal güvencelerin geri çekilmesi ve sosyal devletin zayıflatılması, mikro düzeyde bireylerin kendi yaşamlarını kurması pratiğine dönüşmektedir.

Türkiye’de Z kuşağını dijitalleşme ekseninde ele aldığımızda; bu kuşağın parçası olan kişilerin, bireysel ifade ve sosyalleşme imkanı ile birlikte AKP iktidarının giderek artan dijital gözetim, denetim ve yönlendirme politikalarıyla iç içe geçmiş bir deneyim alanında yetiştiğini söyleyebiliriz. Z kuşağı, bir yandan dijital araçlar üzerinden içerik üreten ve gündem oluşturan aktif özneler haline gelirken; diğer yandan bu mecralar, AKP iktidarının söylemsel ve hukuksal müdahalelerine maruz kalan siyasal alanlar haline gelmektedir.

AKP'nin uzun iktidar süresi boyunca Z kuşağı üzerindeki ideolojik yönlendirme çabaları dijital mecralarda da karşılık bulmuş; sosyal medya, kamusal tartışmaların yapıldığı alternatif bir alan olmanın ötesinde, iktidarın şekillendirmeye çalıştığı gençlik ideallerine karşı geliştirilen karşıt seslerin de merkezi haline gelmiştir. Bu bağlamda Z kuşağı için dijital platformlar, gündelik tüketim ve eğlence olmanın yanı sıra kimlik kurma, politikleşme ve kolektif aidiyet geliştirme alanları olmuştur. İstanbul Sözleşmesi'nden çıkış sürecine karşı yürütülen çevrimiçi kampanyalar, Kredi Yurtlar Kurumu (KYK) borçlarına ve barınma krizine karşı yükselen dijital tepkiler, feminist ve LGBTİ+ hareketlerin görünürlük mücadeleleri, 19 Mart 2025 sonrasında yükselen protestoların dijital ortamlardaki açık yankısı gibi örnekler, bu kuşağın dijital ortamda kurduğu kolektif politik öznelliklerin belirgin ifadesidir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; dijitalleşme, bu kuşağın deneyiminde bir arka plan ve bizzat kuşak konumunun ortaya çıktığı bir zemine dönüşmüştür. Bu zeminde, gençliğin gündelik yaşamdaki ifade biçimleri, siyasal tepkileri ve kültürel varoluş halleri dijital mecralarla iç içe geçerken; kuşağın kendine özgü tarihsel-toplumsal konumu da bu mecralarda şekillenmiş ve görünür olmuştur.

Yukarıda bahsettiğim ideolojik ve siyasal ve müdahaleler ile neoliberalleşme ve dijitalleşme ekseninde gerçekleşen tüm bu dönüşümler Z kuşağın gündelik hayat pratiklerinden siyasal tepkilerine, bireysel kimlik inşalarından toplumsal aidiyet biçimlerine kadar çok sayıda alanda özgün deneyim biçimleri üretmesine neden olmuştur. Bir başka deyişle; bir kuşak olarak Z kuşağının konumu, deneyimin parametrelerini önemli ölçüde belirlemiştir. Bu bağlamda; bir sonraki bölümde, bu tarihsel-toplumsal bağlam içinde Türkiye'de Z kuşağının AKP döneminde biçimlenen toplumsal deneyimlerine daha yakından bakacağım.

2.2.2. AKP Döneminde Z Kuşağının Toplumsal Deneyimi: Kuşak Konumu ve Kuşak Tepkileri

Bu bölümde, önceki başlıklarda aktarılan tarihsel kırılmalar ile Türkiye'deki neoliberalleşme ve dijitalleşme süreçlerinin Z kuşağı üzerindeki etkilerini somut örneklerle açmayı amaçlıyorum. Mannheim'ın kuşağı bir toplumsal ve tarihsel konum

olarak ele alan ve bu konunun deneyimin parametrelerini belirlediğini öne süren kuramsal çerçevesinden hareketle, Z kuşağının Türkiye’de şekillenen özgül toplumsal deneyimlerine odaklanacağım. Bu bağlamda; toplumsal bir konum olarak Türkiye’de Z kuşağının sadece siyasal ve ekonomik dönüşümlerle biçimlenmediğini; aynı zamanda bu dönüşümlere karşı geliştirdiği bireysel ve kolektif tepkilerle, kendine özgü bir kuşaksal deneyim manzarası çizdiğini göstermeyi hedefliyorum.

Türkiye’de Z kuşağı, hem iktidar tarafından normatif bir gençlik idealine dönüştürülmeye çalışılan hem de bu dönüşüm projesine karşı alternatif özneleşme yolları geliştiren bir kuşak olarak belirginleşmektedir. Bir başka ifadeyle; Z kuşağının toplumsal ve tarihsel konumunu anlamak için sadece iktidarın onu nasıl tanımladığına değil, aynı zamanda bu tanıma karşı nasıl konumlandığına da bakmak gereklidir. Çünkü Z kuşağı, otoriterleşme ekseninde gelişen tarihsel toplumsal kırılmalara karşı kuşaksal bir karşıtlık da geliştirmiştir.

Bu doğrultuda; ilk olarak 2010’da yapılan ve 1982’de kabul edilen darbe anayasasını değiştirmeyi amaçlayan referandum, Z kuşağının kolektif belleğinde yer eden önemli bir tarihsel kırılma olarak kabul edilebilir. Referandum, yargının bağımsızlığı gibi gerekçelerle açık bir “demokratikleşme” söylemiyle sunulmuş; ancak sonraki yıllarda bu süreç otoriterleşme yönünde bir kırılma yaratmıştır. Bu tez kapsamında; 1985-1999 tarihleri arasında doğan ve Türkiye açısından ortak bir tarihsel ve toplumsal deneyime işaret eden Z kuşağının parçası olan bireyler için ilk gençlik veya erken yetişkinlik dönemine denk gelen kurucu yılları, bu dönemin hemen sonrasına denk gelmektedir. Bu bağlamda; Z kuşağı, AKP’nin demokratikleşme vaadiyle şekillenen ancak giderek otoriterleşen tutumuyla karşılaşmıştır. Bu çerçevede; referandumun sonuçlarının, Z kuşağının belleğinde daha geniş bir otoriterleşme sürecinin simgesel başlangıcı olarak yer aldığını söyleyebiliriz. Saha kapsamında görüştüğüm katılımcılardan Filiz’in (30) ifadeleri bu tarihsel kırılma anının Z kuşağının parçası olan kişiler için önemli bir süreç olduğunu gösterebilir:

“Türkiye’deki siyasal havayı 2010 referandumu sonrasındaki demokratikleşme beklentileri belirliyordu. “Yetmez ama evet” çizgisine doğrudan düşmeden, çözüm süreci ve bu dönemde açılan politik alan öne çıkıyordu. Taksim 1 Mayıs’ının yeniden açılması, üniversitelerde öğrenci hareketlerine görece daha fazla alan tanınması gibi gelişmeler de bu atmosferin parçalarıydı.” (Filiz, 30)

Bununla beraber; özellikle Gezi Direnişi, Z kuşağının toplumsal ve tarihsel konumu ile kuşaksal karşıtlığı açısından önemli bir moment olarak kabul edilebilir. Gezi Direnişi, kimi araştırmalarda gençlik hareketi olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerin ve 20'li yaşların sonları ile 30'lu yaşların başlarındaki gençlerin direnişe yoğun katılımı, direnişin bir gençlik hareketi olarak okunmasının önünü açmıştır (Göle 2013, 8; Gümüş ve Yılmaz 2015). Ancak katılımcıların büyük kısmını öğrencilerin ve gençlerin oluşturduğu Gezi Direnişi, bir gençlik hareketi olmakla birlikte devletin şekillendirmeye çalıştığı pasif, dindar ve hiyerarşik yurttaş modeline karşı geliştirilen kolektif bir kuşak tepkisidir. Bu süreçte Z kuşağı, devletin sunduğu ve şekillendirmeye çalıştığı tarihsel belleğe itiraz olarak kendi deneyimlerinden türettiği alternatif bir bellek inşa etmeye yönelmiştir. Park forumlarında kolektif karar alma biçimleriyle deneyimlenen yatay örgütlenme, sosyal medya üzerinden kurulan mizahi ve yaratıcı dil, duvar yazılarına yansıyan politik mizah ve ironi bu alternatif belleğin taşıyıcı öğeleri olmuştur (Baydar, 2013). Direniş, siyaset yapma biçiminde zeminsel bir sıçrama yaratmıştır (Özinanır, 2013, s.184). Bununla beraber; Gezi Direnişi, kendine özgü sloganlarla hem siyasal bir dönüşümü hem de bu dönüşümün kuşaksal niteliğini ifade eden sembolik anlatılara dönüşmüştür.

Saha kapsamında görüştüğüm Türkan (26)'nın ifadeleri Gezi Direnişi'nin Z kuşağının parçası olan kişiler için sembolik bir anlamı olduğunu göstermesi açısından kayda değerdir:

“Benim için Gezi'nin önemi lise yıllarında da hissediliyordu. Lise 3'teyken, Gezi'nin ikinci ya da üçüncü yıl dönümünde Ot ya da Kafa dergisi Gezi'ye özel bir sayı çıkarmıştı. Çok almak istememe rağmen alamamıştım, çünkü ailemden çekiniyordum. O sayı bile, Gezi'nin bizim için nasıl önemli olduğunu gösteriyordu.” (Türkan, 26).

Türkiye'de Z kuşağının ortak toplumsal ve tarihsel deneyimlerinden bir diğeri ise 2016'daki darbe girişiminin ardından ilan edilen ve iki yıl süren Olağanüstü Hal (OHAL) rejimidir. Yine Mannheim'ın kurucu yıllar kavramına atıfla; Türkiye'de Z kuşağının parçası olarak tanımladığım bireyler, ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerini 2016 sonrasında AKP'nin kurumsallaşan baskıcı siyasal ortamında geçirmiştir. Bu süreçte Z kuşağı; barış akademisyenlerinin ihraç edilmesi, sivil toplum faaliyetlerinin kısıtlanması,

basın faaliyetlerinin kriminalize edilmesi, ifade özgürlüğünün daraltılması gibi olaylara karşı çeşitli tepkiler geliştirmiştir. Örneğin; OHAL kapsamında yasaklanan Onur Yürüyüşü'ne karşı, Z kuşağının parçası olarak tanımlayabileceğimiz LGBTİ+ aktivistleri Twitter ve Instagram'da alternatif dijital yürüyüşler düzenleyerek hem görünürlüğü artırmış hem de yasaklara karşı yaratıcı bir direniş sergilemiştir. 2016 yılında, yürüyüşün yasaklanmasının hemen ardından başlatılan #Dağılıyoruz kampanyası, bu anlamda yasağa verilen anlık ve kolektif bir tepki olarak öne çıkar. Aktivistler, fiziksel olarak bir araya gelememeyi ters yüz ederek, İstiklal Caddesi'nin "her köşesine dağıldıklarını" ilan etmiş ve böylece kamusal mekanda var olmanın yeni yollarını yaratmışlardır (Bianet, 2016). Bu yaratıcı direniş biçimi 2019 yılında düzenlenen #HerYürüyüşümüzOnurYürüyüşü kampanyasıyla da devam etmiştir. Bu kampanya kapsamında aktivistler, sosyal medya üzerinden günlük yürüyüşlerini ve sokak deneyimlerini fotoğraflayıp paylaşmışlardır (Kılıç, 2021, s.737). Tüm bunlar; 2015 ve sonrasındaki sürecin Z kuşağı için önemli bir kırılma anı olduğunu göstermektedir. Bu durum, saha kapsamında görüştüğüm katılımcılardan Ekin'in (28) ifadelerinde kendisini şöyle göstermektedir:

“Üniversiteye başladığımda doğrudan Cebeci Kampüsü'ne girdim. Cebeci zaten siyasetin yoğun olduğu bir yerdi. Benim üniversiteye girişim 2015 yılına denk geliyor. O dönemin ve 2016 sonrasının hareketli siyasal atmosferinde, zorlanmadan arkadaş çevresi üzerinden siyasal muhabbetlere dahil oldum ve örgütlenmiş oldum.” (Ekin, 28).

Bunlarla beraber; Türkiye'de Z kuşağını toplumsal ve tarihsel bir konum olarak kuşak yapan önemli kırılmalardan bir başkası ise İstanbul Sözleşmesi'nden 2021 yılında Cumhurbaşkanı kararıyla çıkılmasıdır. Bu geri çekilme, Z kuşağının parçası olan bireyler ama özellikle de Z kuşağından kadınlar için insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından sistematik gerilemenin bir göstergesi olmuştur. Kuşağın kadınlarının, söz konusu kırılmaya yönelik tepkisi, 20 Mart 2021'deki kararın hemen ardından sosyal medyada başlatılan #İstanbulSözleşmesiBizim kampanyasıyla görünürlük kazanmıştır. Twitter'da milyonlarca etkileşim alan bu kampanyaya dahil olanlar, kendi deneyimlerini ve sözleşmenin yaşamlarındaki önemini paylaşarak katılmıştır (Ekmek ve Gül, 2021). Bu kırılmanın ardından Z kuşağı kadınları arasında feminizmin daha popüler ve gündelik hayatla iç içe geçmiş versiyonlarının yaygınlaştığını da söylemek gerekir. Bir başka

ifadeyle bu yaygınlaşma bireysel farkındalıklarla sınırlı kalmamış; 2017 yılında kurulan Kız Başına gibi kolektif örnekler aracılığıyla da görünürlük kazanmıştır (Sivil Sayfalar, 2020). Özellikle dijital platformlar üzerinden örgütlenen bu tür yapılar, Z kuşağı kadınlarının toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetsizlik taleplerini feminist bir çerçevede ifade etmelerine alan açmıştır. Saha kapsamında görüştüğüm katılımcılardan Cansu (30), İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme sürecinin bu kuşak açısından önemini şöyle anlatıyor:

“Üniversitenin son dönemlerine doğru kendimi bir feminist olarak tanımlıyordum; feministler neredeyse ben de oradaydım aslında. Özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çıkıldığı süreçte, feministlerin bulunduğu her yerde ben de yer aldım. Bu yüzden her yerde gönüllü oldum, örgütlenmek için insanlarla bizzat ben tanıştım.”

Bunlarla beraber; Z kuşağı, aynı zamanda derinleşen neoliberal dönüşüme karşı da çeşitli tepkiler geliştirmiştir. Özellikle ekonomik güvencesizlik, esnek ve güvencesiz çalışma biçimleri, artan yaşam maliyetleri ve sosyal devletin zayıflaması bu kuşağın gündelik yaşam deneyimlerini doğrudan şekillendirmiştir. Bu sürece karşı ilk dikkat çekici kolektif tepkilerden biri, 2021 yılında patlak veren ve ülke geneline yayılan “Barınamıyoruz” hareketi olmuştur. Devlet yurtlarının yetersizliği, özel yurt ve ev kiralarının ulaşılamaz hale gelmesi karşısında üniversite öğrencileri parklarda sabahlayarak barınma krizini görünür kılmış ve sosyal medyada geniş destek bulmuştur (Bianet, 2021). Bir diğer örnek, KYK borçları ve faizlerine karşı yürütülen kampanyalarda gençlerin “Gençler Geleceksiz, KYK Borçları Silinsin” gibi sloganlarla ekonomik adalet talep etmeleri ve “KYK Borçlular Hareketi” kampanyasını geliştirmeleri olmuştur (BBC Türkçe, 2022). Pandemi süreci de benzer biçimde Z kuşağının güvencesizlik ve eğitimde eşitsizlik gibi sorunlarla yüzleştiği bir dönem olmuş; uzaktan eğitime erişimde yaşanan dijital uçurum ve gençlerin eve kapanmak zorunda kalmaları, sosyal medyada #Gençlerİsyanda gibi etiketlerle tepkilerini ifade etmelerine neden olmuştur.

Yukarıda aktardığım toplumsal ve tarihsel kırılmalar ile bu kırılmalara verilen tepkiler, Türkiye’de Z kuşağının belirli ortak deneyim alanlarına işaret etse de bu kuşağı tekil ve homojen bir yapı olarak değerlendirmek yanıltıcı olur. Z kuşağı, aynı tarihsel süreçlere maruz kalan ama bu süreçleri farklı toplumsal konumlar, kimlikler ve sınıfsal arka planlarla deneyimleyen bireylerden oluşur. Dolayısıyla, Mannheim’ın kuşak birimi

kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Türkiye’deki Z kuşağının içinde de farklı kuşak birimlerinin ortaya çıktığı görülür. Örneğin; Gezi Direnişi’ni “milli iradeye karşı bir kalkışma” olarak yorumlayan ve sosyal medyada devletin söylemini yeniden üretenler, muhafazakar-milliyetçi bir kuşak birimini temsil ederken; Gezi’yi doğrudan polis şiddeti, yaşam tarzına müdahale ve ifade özgürlüğüne karşı bir direniş olarak görenler başka bir kuşak birimini temsil etmektedir. Bu doğrultuda; bir sonraki bölümde Mannheim’ın kuşak birimi kavramsallaştırmasından hareketle, Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarını bir kuşak birimi olarak ele alacağım. Bu çerçevede ilk olarak, kuşak olgusunun toplumsal cinsiyetle nasıl kesiştiğini ve bu kesişimin kuşak birimlerinin oluşumundaki rolünü tartışacağım.

2.3. TÜRKİYE’DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARI: BİR KUŞAK BİRİMİ

Bu bölümde, 1985-1999 yılları arasında doğmuş ve ilk gençlik ile erken yetişkinlik dönemlerinin büyük bölümünü AKP iktidarı altında geçirmiş bireylerden oluşan Z kuşağının içinde yer alan, Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde bulunan kadınları özgül bir kuşak birimi olarak ele alacağım. Burada sol/sosyalist derken kastettiğim, aslında sistem-dışı olarak tanımlanabilecek örgütlerde örgütlenen kadınlardır.² Türkiye’de Z kuşağının parçası olan bu kadınlar, bu kuşağın parçası olan diğer bireylerle aynı tarihsel ve toplumsal olayları ve kırılmaları yaşamış olsalar da siyasal örgütlenme deneyimleri bakımından ayırt edici bir konumda yer almaktadır. Bu kadınlar, bir yandan Türkiye’de neoliberal dönüşümün, dijitalleşmenin ve otoriterleşmenin şekillendirdiği tarihsel ve toplumsal bir kuşak konumu kazanırken; diğer yandan yaşadıkları tarihsel ve toplumsal kırılmalara sol/sosyalist bir tepki geliştirmeleri bakımından Z kuşağı içinde ortak bir deneyim etrafında biçimlenmiş özgül bir kuşak birimi olarak değerlendirilebilir.

Bununla beraber; söz konusu kuşak birimi, sadece belirli bir siyasal aidiyet üzerinden değil; toplumsal cinsiyet dinamikleriyle kurulan ilişkiler ağı üzerinden de tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında; toplumsal cinsiyet, kuşak deneyimlerinin biçimlenişinde

² Burada “sistem-dışı” ifadesiyle kastettiğim, parlamenter siyaset içinde yer almayan, seçim odaklı kurumsal partilerle doğrudan bağı bulunmayan; daha çok devrimci, antikapitalist, antifaşist ya da anarşist perspektiflerle hareket eden örgütlerdir. Bu bağlamda “sistem-dışı” kavramı, mevcut siyasal iktidar yapılarının ve temsil mekanizmalarının dışında konumlanan, muhalefetini radikal dönüşüm talebi üzerinden kuran sol/sosyalist yapılara işaret etmektedir.

belirleyici bir rol oynar. Kadınlar, aynı tarihsel olaylara maruz kalsalar bile, bu olayları erkeklerden farklı deneyimler. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile içi konumlanışlar, kamusal alana katılım biçimleri gibi etkenler, kuşak deneyimlerinin toplumsal cinsiyete göre farklılaşmasına neden olur. Bu nedenle kuşak, toplumsal cinsiyetle kesişen yapısal ilişkilerle de şekillenir. Örneğin; aynı dönemde büyüyen erkekler ile kadınlar, aynı politik kırımlara tanıklık etseler de bu olaylarla kurdukları ilişki, üzerlerinde kurulan toplumsal beklentiler ve verdikleri tepkiler büyük ölçüde farklılaşabilir. Bir başka deyişle; toplumsal cinsiyet dinamikleri ekseninde şekillenen mantıklar ve kurumsal uygulamalar kadınlara ve erkeklere farklı bir referans çerçevesi sunmaktadır (Wyn vd., 2017, s.503).

Bu noktada; Mannheim'ın kuşak kavrayışının temel kavramlarından olan kuşak biriminin toplumsal cinsiyet meselesini dahil etmek üzere bir alan açtığını belirtmek gerekir. Bir başka ifadeyle; Mannheim, kuşak birimi kavramsallaştırmasında toplumsal cinsiyet gibi yapısal eşitsizlik eksenlerini doğrudan ele almasa da bu kavrayış, eleştirel bir yorum için önemli bir alan açmaktadır. Cabral ve Theodossopoulos'a ifade ettiği gibi (2021), dinamik bir analiz aracı olan kuşak ve kuşak birimi kavramları, kişisel deneyimin toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, etnik kimlik gibi referanslarını anlamak için çözümleyici bir alan açar. Bu alan, bireyleri tekil ve belirlenmiş açıklama kalıplarına hapsedmeden, onları toplumsal yaşamın içinde oluşan çok katmanlı ve sürekli değişen anlam ve güç ilişkileri bağlamında ele almayı mümkün kılar (s.469). Bu doğrultuda; kuşaklara ilişkin araştırmalarda kuşak birimlerine odaklanan bir perspektif benimsenmezse, araştırmacılar sınıf ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini zaman içinde sabit kalan yapılar olarak ele alma eğiliminde olabilir ve böylece farklı dönemlerde sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk, ya da cinsellik gibi kimliklerin ifade ediliş biçimlerinde ortaya çıkan önemli dönüşümleri gözden kaçırabilir (Woodman, 2018, s. 11). Bu çerçevede kuşak olgusunu, sadece toplumsal cinsiyetle kesişen bir yapı olarak değil, aynı zamanda başlı başına cinsiyetli bir olgu olarak görmek gerekir.

Türkiye'deki kuşaklara dair literatürde, kadınları siyasal tepkileri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde ele alan çalışmalar sınırlı olsa da Demet Lüküslü'nün genç feminist kadınlarla gerçekleştirdiği çalışma, bu alanda dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Lüküslü, Mannheim'ın kuşak ve kuşak birimi kavramlarını kullanarak, AKP döneminde

yetişkinliğe adım atan genç kadınların toplumsal cinsiyet temelli ortak deneyimlerinin, onları feminist bir kuşak birimi olarak şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber Lüküslü, kadın cinayetleri, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme gibi toplumsal ve tarihsel kırılmaların bu gençlerin feminist bilinçlenme süreçlerindeki belirleyici rolüne dikkat çekmektedir (Lüküslü, 2023, s.636-640).

Tam da bu bağlamda, bu tez; AKP iktidarı döneminde ilk gençlik ve erken yetişkinlik yıllarını, yani Mannheim'ın tanımıyla kurucu yıllarını geçiren, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarını, ortak tarihsel-toplumsal deneyimlere verdikleri özgün tepkiler üzerinden şekillenen bir kuşak birimi olarak ele almaktadır. Ancak bu tanımlamaya geçmeden önce, kuşak kavramının toplumsal cinsiyetle nasıl kesiştiğini, toplumsal cinsiyetin kuşaksal deneyimi nasıl biçimlendirdiğini ve kuşak birimi oluşumunda toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların ne tür etkiler yarattığını ele almak gerekir.

Bu doğrultuda bir sonraki bölümde, kuşak kavramına toplumsal cinsiyet merceğinden yaklaşarak toplumsal cinsiyetin kuşak konumunun oluşumundaki rolünü ele alacağım. Ardından, Türkiye'de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının, bu kuşağı kuşak yapan tarihsel ve toplumsal kırılmalara nasıl tepkiler geliştirdiğini ve bu kadınları özgün bir "kuşak birimi" haline getiren dinamikleri inceleyeceğim.

2.3.1. Kuşaklara Toplumsal Cinsiyet Merceğiyle Bakmak

Kuşak kuramları, bireylerin belirli tarihsel koşullarda biçimlenen ortak deneyimlerine odaklansa da bu deneyimlerin toplumsal cinsiyet tarafından nasıl şekillendiğini çoğu zaman ikincil bir mesele olarak ele alır. Oysa kuşaklar aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarıyla da örülüdür.

Mannheim'ın sosyolojik geleneğine dayanan kuşak kavrayışları her ne kadar toplumsal cinsiyet meselesini doğrudan dahil etmese de kuşağı, bireylerin öznelliklerinin etkileşimi üzerine konumlandığı için toplumsal cinsiyet ve sınıf gibi diğer sosyal dinamiklerin kuşak konumunu nasıl şekillendirdiğine dair bir içgörü yaratabilir. Kuşaklar sosyolojisi, toplumsal yapıdaki dönüşümleri ele alarak toplumsal cinsiyet gibi temel eşitsizlik

biçimlerinin kuşaklar boyunca nasıl yeniden üretildiğini, değiştiğini ya da sorgulandığını analiz etmeye olanak tanır (Woodman, 2018, s.2). Bu çerçevede Woodman ve Wyn'a göre (2015); sosyal kuşaklar yaklaşımını kullanmanın en önemli yanı, öznel deneyim ve sosyal yapıların kesişmesini görmek ve bu açıdan gençlerin yaşamlarını toplumsal cinsiyet, coğrafi konum, sınıf gibi toplumsal bölünmeler açısından analiz etme fırsatı yaratmasıdır (s. 1404).

Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, kuşaklar sosyolojisinin mirasının, feminist ve toplumsal cinsiyet odaklı araştırmalarla yeniden ele alınması gerektiğini söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet merceğinin kuşakla kesiştirilerek kullanılması, kadınların ve LGBTİ+'ların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri nasıl deneyimlediklerine ve bu eşitsizliklerin gündelik yaşamda, farklı coğrafyalarda ve kuşaklar arasında nasıl aktarıldığına dair yeni kavrayışlar geliştirilmesini mümkün kılabilir. Örneğin, ataerkil normların belirlediği bakım emeği rollerinin, farklı kuşak kadınlar arasında nasıl yeniden üretildiği ya da sorgulandığı analiz edilebilir. Aynı şekilde, geçmiş kuşaklarda marjinalleştirilen LGBTİ+'ların, sonraki kuşaklarda nasıl daha görünür hale geldiği; ancak bu görünürlüğüne neoliberal bireycilik, dijital denetim ya da aile içi baskı gibi yapılarla nasıl sınırlandırıldığı da kesişimsel analizlerle ele alınabilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet temelli şiddet biçimlerinin kuşaklar içinde nasıl normalleştirildiği ya da nasıl kolektif mücadelelerle kırılmaya çalışıldığı gibi dinamikler de kuşak-toplumsal cinsiyet analizinin kapsamına girebilir.

Kuşak içinde toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkların belirginleştiğini de söylemek mümkündür. Bir başka ifadeyle; farklı toplumsal cinsiyet konumlarındaki bireylerin, aynı kuşak içinde farklı kuşak birimleri oluşturduğunu; ortak tarihsel ve toplumsal kırılmalara farklı anlamlar yükleyip, farklı kolektif tepkiler geliştirdiğini söyleyebiliriz.

Kuşak birimi kavramının toplumsal cinsiyetle nasıl kesiştiğini daha açıklayıcı bir şekilde aktarmak için, bu ilişkiyi açıkça ortaya koyan akademik bir örnek üzerinden gidebiliriz. Barbara Risman, 2018 tarihli *Where Will the Millennials Take Us: A New Generation Wrestles with the Gender Structure* başlıklı çalışmasında ABD'deki "Y kuşağı" arasında toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları ele alırken kuşak birimi ve toplumsal cinsiyet

arasındaki ilişkiyi net bir şekilde kurmaktadır. Chicago kenti çevresinden 116 gençle görüşmeler gerçekleştiren Risman, bu görüşmelerden elde ettiği verileri analiz ederek, gençlerin günümüzün toplumsal cinsiyet rejimine nasıl tepki verdiklerini ve bu rejimi nasıl yeniden ürettiklerini anlamaya yönelik dört kategoriden oluşan bir tipoloji geliştirmiştir. Bu tipolojiye göre gençler; toplumsal cinsiyet normlarına aktif biçimde karşı çıkan “asiler”, mevcut düzeni dönüştürmeye çalışan “yenilikçiler”, toplumsal cinsiyet sistemine kayıtsız ya da ilgisiz kalan “başiboşlar” ve mevcut normları sorgulamadan benimseyen “gerçek inananlar” şeklinde sınıflandırılmıştır (Risman, 2018, s.5-9).

Risman’ın geliştirdiği dört tipoloji aynı tarihsel ve toplumsal bağlamda yer alan gençlerin toplumsal cinsiyet rejimine verdikleri farklı tepkileri ortaya koymasına bakımından Mannheim’in kuşak birimi kavrayışına yaklaşır. Bu kavram doğrultusunda düşünüldüğünde, bu kategoriler bireysel tutumları, ortaklaşa anlamlandırma biçimlerini ve kolektif tepkileri de yansıttığı için farklı kuşak birimlerine işaret eder. Aynı kuşağın içinde yer alsalar da bu gençlerin toplumsal cinsiyet normlarını reddetme, dönüştürme, benimseme ya da görmezden gelme biçimleri, onları farklı kuşak birimleri olarak konumlandırır. Bu durum, kuşak içi heterojenliği anlamak ve toplumsal cinsiyetin kuşaksal öznellikleri nasıl farklılaştırdığını kavramak açısından önemli bir zemin sunar.

Tam da bu çerçeveden bakıldığında, Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınları da AKP iktidarı döneminde yaşanan tarihsel ve toplumsal kırılmalara verdikleri kolektif ve çeşitli tepkilerle, kuşak birimi niteliği taşıyan özgül bir toplumsal konum oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hem Z kuşağını belirleyen ortak kırılma anları hem de bu kuşak içerisindeki sosyalist kadınların bu kırılmalara verdikleri özgün tepkiler aktararak, kuşak birimi niteliklerini ortaya koyacağım.

2.3.2. Kuşak Birimi Olarak Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınları: Ortak Kırılmalar, Farklı Tepkiler

Z kuşağı, ilk gençlik ve erken yetişkinlik yıllarını Türkiye'nin yakın tarihindeki siyasal dönüşümlerle eşzamanlı biçimde deneyimlemiş bir kuşaktır. Özellikle AKP iktidarı

döneminde artan otoriterleşme ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesi, Z kuşağı kadınlarının kuşak konumlarını belirleyen başlıca tarihsel ve toplumsal kırılma noktalarını oluşturur. Bu kuşak içerisinde yer alan kadınlar hem neoliberal dönüşümlerin hem de toplumsal cinsiyet rejiminin baskılayıcı etkilerine karşı çeşitli direnç ve özneleşme biçimleri geliştirmiş ve verdikleri tepkilerle farklı kuşak birimleri oluşturmuştur. Bir başka ifadeyle; tarihsel ve toplumsal olaylar karşısında geliştirilen tepkiler, siyasal kimlikler, toplumsal konumlar ve ideolojik yönelimler çerçevesinde farklılaşmış; kuşak içindeki kadınları çeşitli kuşak birimlerine ayırmıştır.

Örneğin bazı milliyetçi/muhafazakar Z kuşağı kadınları, iktidarın temsil ettiği geleneksel aile yapısını koruyucu bir çerçevede konumlanarak mevcut rejimle ideolojik uyum içinde şekillenen bir kuşak birimi oluştururken; feminist kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kurumsallaştığı bu döneme karşı hak temelli ve kolektif bir direniş hattı geliştirerek farklı bir kuşak birimi içinde yer almıştır. Kürt kadınlar, hem kadın kimlikleri hem de etnik aidiyetleri dolayısıyla çok katmanlı bir baskıyla karşı karşıya kalmış; bu durum onları hem devlet şiddetine hem de erkek egemen ulusal hareket içi dinamiklere karşı özgül bir direniş hattı örmeye yöneltmiş, dolayısıyla özgün bir kuşak birimi deneyimi üretmiştir. Benzer şekilde LBT+ (lezbiyen, biseksüel, trans) kadınlar da sadece patriyarkal toplumsal cinsiyet rejimiyle değil, aynı zamanda heteronormatif devlet politikaları, toplumsal dışlanma ve ayrımcılıkla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu çok katmanlı baskı ortamında, kendi kimliklerini savunma, görünürlük kazanma ve dayanışma ilişkileri kurma yönünde geliştirdikleri kolektif tepkiler, onları da özgün bir kuşak birimi olarak şekillendirmiştir.

Bu bağlamda, Türkiye'de Z kuşağı içerisinde yer alan sol/sosyalist kadınlar da siyasal rejime, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ve neoliberal dönüşümlere karşı geliştirdikleri eleştirel ve kolektif tutumlarla, özgün bir kuşak birimi oluşturmaktadır. Yukarıda Türkiye'deki Z kuşağını tanımlamak için aktardığım toplumsal ve tarihsel kırılmalara verilen tepkilere bakmak, bu kuşakta sol/sosyalist hareket içinde yer alan kadınların nasıl bir kuşak birimi niteliği gösterdiği aktarmak açısından aydınlatıcı olacaktır. Bu bağlamda başta AKP iktidarı dönemindeki toplumsal tarihsel kırılmalarından ilkinde, 2010 referandumuna bakabiliriz. 1982 anayasanın değiştirilmesi gündemiyle Türkiye'de

özellikle sol/sosyalist çevreler içinde önemli tartışmalara neden olan bu momente, Z kuşağının parçası olan ve sol/sosyalist hareket içinde yer alan kadınların verdiği tepkiler, onları farklı bir kuşak birimi olarak şekillendiren erken göstergeler arasında sayılabilir. 2010 referandumu sürecinde “Ezilen ve Emekçi Kadınların Boykot Cephesi” gibi oluşumlar, anayasa değişikliklerinin kadınların gerçek taleplerini karşılamadığını, aksine iktidarın meşrulaştırılması sürecine hizmet ettiğini savunarak açık bir siyasal tutum geliştirmiştir (Bianet, 2010). Öte yandan Emek Partili Kadınlar, Halkevci Kadınlar ve TKP’li (Türkiye Komünist Partisi) Emekçi Kadınlar gibi sol/sosyalist kadın gruplarının destek verdiği “Kadınlar Hayır Diyor!” çağrısında ise, referandumun kadınlar açısından herhangi bir kazanım getirmeyeceği, aksine otoriterleşmeyi meşrulaştırdığı vurgulanmıştır (Sol Haber, 2010).

2010 Anayasa Referandumu süreci, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının siyasal gelişmelere karşı kolektif bir eleştirel duruş geliştirdikleri ilk kırılma anlarından biri olarak öne çıkarken, bu duruşun daha geniş kitlelerle buluştuğu ve kamusal alana taşındığı bir diğer önemli moment ise 2013 Gezi Direnişi olmuştur. Z kuşağının parçası olan sol/sosyalist kadınların Gezi’deki konumlanışı hem politik öznelliklerinin hem de kuşak birimi olarak biçimlenmelerinin daha görünür hale geldiği bir uğrak olarak okunabilir. Bu süreçte, kadınların parklarda, barikatlarda ve forumlarda hem eril şiddete hem de devletin ataerkil politikalarına karşı söz ve eylem ürettikleri birçok deneyim kayda geçmiştir. Örneğin, 25 Haziran 2013’te Kadıköy Yoğurtçu Parkı’nda toplanan Kadın Forumu’nda, Gezi sürecinde kadınların yaşadığı cinsiyetçi tutumlar tartışılmış; erkek egemenliği devletle bağlantılı olmanın yanı sıra direniş alanı içinde de sorgulanmıştır (Çatlak Zemin, 2024). Aynı şekilde Sosyalist Feminist Kolektif’in Gezi Direnişi sırasındaki çağrılarında ve değerlendirmelerinde, direnişin, aynı zamanda hareketin içindeki eril tahakküm biçimlerine karşı da yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Sosyalist Feminist Kolektif, 2013). Bir başka ifadeyle; Gezi Direnişi’ne katılan sol/sosyalist kadınlar iktidarın otoriterleşen politikalarının yanı sıra direnişin içindeki eril tahakküme, kamusal alanın erkek egemen biçimde örgütlenmesine ve kadınlara yönelik denetim mekanizmalarına da itiraz etmişlerdir. Bu açıdan; toplumsal ve tarihsel bir kırılma olarak otoriterleşmeye verilen bu tepkiler, ortak deneyimlerin farklı

yorumlara dönüştüğü bir süreç olarak, Z kuşağındaki sol/sosyalist kadınların kuşak birimi niteliği göstermesi açısından önemlidir.

Gezi Direnişi'nde kamusal alanda görünürleşen ve politik öznelliklerini kolektif biçimde ortaya koyan Z kuşağının parçası olan sol/sosyalist kadınlar için bir diğer kritik eşik ise 15 Temmuz darbe girişiminin ardından ilan edilen OHAL dönemi olmuştur. Bu süreç, hem toplumsal muhalefetin bastırılması hem de kadın ve LGBTİ+ haklarına yönelik sistematik saldırılarla, bu kuşağın siyasal deneyimlerini derinleştiren ve onları yeniden konumlandıran bir kırılma olarak okunabilir. 2018 yılında yayınlanan “Kadınlar OHAL’e Alışmıyor” başlıklı bildiride, OHAL’in kadınların ve LGBTİ+’ların kamusal alandaki varlığına ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik tehdit oluşturduğu açıkça vurgulanmıştır. Bildirinin imzacıları arasında Sosyalist Kadın Meclisleri ve çeşitli sosyalist kadın örgütlerinin de yer alması, bu dönemde sol/sosyalist kadınların kolektif direniş hattında nasıl konumlandığını göstermesi açısından anlamlıdır (Çatlak Zemin, 2018). Daha açık ifade etmek gerekirse; bu tür kolektif çıkışlar, Z kuşağının parçası olan ve sol/sosyalist hareket içinde yer alan kadınların Türkiye’de yaşanan siyasal ve toplumsal kırılma anlarında benzer tepkiler geliştirdiğini ve bu tepkileri ortak bir direniş hattına dönüştürdüğünü göstermektedir.

OHAL döneminde siyasal ve toplumsal baskılara karşı kolektif bir direniş hattı geliştiren Z kuşağı sol/sosyalist kadınlar için bir diğer önemli kırılma ise, Türkiye’nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden Cumhurbaşkanı kararıyla çekilmesi olmuştur. Kadınların yaşam hakkını ve şiddetten korunma güvencelerini hedef alan bu karar, kuşak içindeki kadınların feminist bir siyasal özneleşme süreciyle daha da bütünleştiği yeni bir mücadele alanı yaratmıştır. Ancak bu mücadele, yalnızca kadın hakları çerçevesinde değil, aynı zamanda kadınların sınıfsal konumları, emek süreçleri ve kamusal alandaki eşitsiz temsilleriyle de ilişkilendirilerek yürütülmüştür. Sol/sosyalist kadınlar açısından İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, patriyarkal şiddetin meşrulaştırılması olmaktan ziyade neoliberal-otoriter rejimin kadın emeği üzerindeki denetimini artırmaya dönük daha geniş bir tahakküm politikasının parçası olarak da okunmuştur. FKF’li Kadınlar (Fikir Kulüpleri Federasyonu), İlerici Kadınlar Derneği (İKD), Kadınlar Direnişte, Sosyalist Kadın Meclisleri gibi sol/sosyalist kadın örgütlenmeleri; İstanbul Sözleşmesi’nden

çekilme kararını eleştirirken erkek şiddetinin artacağını belirtmekle beraber, kadın emeğinin güvencesizleşeceğine de dikkat çekmiştir. Sol/sosyalist kadın gruplarının açıklamalarında, sözleşmenin iptalinin kadınları; güvencesiz işlerde, kayıt dışı emekte ve sendikasıız sektörlerde daha savunmasız hale getireceği ve sömüreceği vurgulanmıştır (Gerçek Gazetesi, 2021).

Tüm bu siyasal kırılmalar, Z kuşağındaki sol/sosyalist kadınların kuşak birimi olarak şekillenmesinde belirleyici olmuş olsa da bunlara eşlik eden neoliberalleşme ve dijitalleşme gibi yapısal dönüşümler de göz ardı edilemez. Özellikle neoliberalleşme ile birlikte ortaya çıkan güvencesizlik, bireyselleşme ve rekabet baskısı ile dijitalleşmenin gündelik yaşamı, siyaseti ve ilişki kurma biçimlerini yeniden şekillendirmesi, bu kuşak içinde yer alan sol/sosyalist kadınların hem toplumsal konumlarını hem de mücadele araçlarını doğrudan etkilemiştir. Örneğin; KYK yurtlarındaki baskıcı kurallara, ev kiralarındaki artışa ve güvencesiz çalışma koşullarına karşı barınma hakkı temelli eylemlerde öne çıkan sol/sosyalist kadınlar, yaşadıkları yapısal sorunları sınıfsal ve cinsiyet temelli bir sömürü biçimi olarak da tanımlamışlardır (Duvar, 2023).

Benzer biçimde, dijitalleşmenin hem ifade alanlarını genişletmesi hem de yeni gözetim ve denetim biçimlerini beraberinde getirmesi, sol/sosyalist kadınların dijital mecralarda hem bilgi üretimi hem de örgütlenme faaliyetlerini yeniden tanımlamalarına neden olmuştur. Özellikle pandemi sürecinde sosyal medyayı kullanan genç kadınlar, hem yerel direnişleri görünür kılmış hem de patriyarkal ve neoliberal söylemleri eleştiren #İstanbulSözleşmesiYaşatır, #KadınÜniversitelerineHayır gibi dijital kampanyalar aracılığıyla dijital kamusal alanda politik varlık göstermiştir.

AKP iktidarının otoriterleşen rejimi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kurumsallaşması ve neoliberal politikaların yarattığı güvencesizlik gibi dinamikler karşısında, sol/sosyalist hareket içinde örgütlenen Z kuşağı kadınları kendilerine özgü pozisyonlar almıştır. Ancak kuşak konumu sadece toplumsal deneyimleri değil, kişisel deneyimleri de biçimlendiren bir unsur olarak ele alınmaktadır. En kişisel deneyimlerden biri olan romantik ilişkiler, bu açıdan özel bir odak noktasıdır. Romantik ilişkiler üzerinden, bir yandan toplumsal cinsiyet rejiminin bireylerin hayatını nasıl kuşattığı, diğer yandan sol/sosyalist hareket

içinde kurulan bağlarda kuşaksal konumun kişisel alanın parametrelerini nasıl belirlediği gözlemlenebilir.

2.3.3. Kuşak Birimi Olarak Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri ve Kuşak Konumu: Neden Bu Çalışmanın Merkezinde?

Kuşak konumunu toplumsal ve tarihsel deneyimler üzerinden aktarmak önemli olmakla birlikte, bu konumun kişisel deneyimlerin parametrelerini de belirlediğini vurgulamak gerekir. Bu nedenle kuşağı anlamak için, bireylerin kamusal alandaki siyasal tepkilerine bakmakla beraber özel alandaki gündelik pratiklerine ve kişisel deneyimlerine de bakmak gerekmektedir. Literatürde de kuşağın kamusal ve özel alandaki deneyimlerini uzlaştırmaya ve birlikte analiz etmeye yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır.

Attias-Donfut ve Wolff'un (2003) belirttiği gibi, kişinin içine doğduğu kuşak, hakim sosyal koşullar aracılığıyla kişinin kişisel kaderini şekillendirmektedir. Benzer biçimde, Pina-Cabral ve Theodossopoulos, kuşak konumunun yalnızca "konjonktürün" resme dahil edilmesini sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda bu konjonktürün kişisel yaşamlara nasıl yansıdığını kavramayı da mümkün kıldığını ortaya koymaktadır (2022, s. 458). Burada "kişisel kader" kavramı, yapısal sınırlılıklara işaret etmektedir. Yani bir kuşağa mensup olmak, o dönemin tarihsel ve toplumsal koşulları nedeniyle hangi fırsatların açılacağına, hangi risklerin ve deneyimlerin yaşanacağına dair bir çerçeve çizmektedir. Pina-Cabral ve Theodossopoulos'un vurgusu ise bu çerçevenin soyut bir "konjonktür" olmaktan öte kişisel yaşamların gündelik akışında sürekli yeniden üretildiğini ve görünür olduğunu göstermektedir. Yani kuşak konumu, tarihsel olayların bireylere nasıl yansıdığını ve bireylerin bu yansımaları nasıl deneyimlediğini, ilişkilerinde, kimliklerinde ve yaşam stratejilerinde nasıl somutlaştırdığını kavramamıza imkan vermektedir. Bu haliyle kuşak konumu, kişisel yaşam öykülerini/deneyimlerini şekillendiren aktif bir unsur haline gelmektedir.

Bu çerçevede romantik ilişkiler, kuşak konumunun en kişisel deneyimlerde nasıl somutlaştığını görmemizi sağlayan önemli bir alan sunmaktadır. Çünkü romantik ilişki,

bireylerin gündelik yaşam pratikleri içinde en doğrudan kişisel ilişkilerini, değerlerini ve beklentilerini ortaya koydukları bir deneyim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Romantik ilişkiler, bir yandan bireyler arası kişisel bağların kurulmasına işaret ederken, diğer yandan toplumsal cinsiyet rejiminin en yoğun biçimde hissedildiği ve yeniden üretildiği alanlardan birisidir. Dolayısıyla bu çalışmada, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimleri, hem en kişisel deneyimlerden biri olması itibarıyla hem de kuşak ve toplumsal cinsiyet ekseninde örüntüleri ve gerilimleri görünür kılması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Bu noktada belirtmem gerekir ki; özellikle sol/sosyalist hareket içinde yer alan kadınlara odaklanıyorum; çünkü bu kadınlar, Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal koşullarında sol hareket içinde örgütlenmeleri itibarıyla bir kuşak birimi teşkil etmektedir. Bununla beraber, bu kadınlar toplumsal koşullara itiraz eden bir hareketin içinde dahi “muhafazakar” ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş normlara maruz kalmakta veya bu normlarla müzakere etmektedir. Romantik ilişkilere yönelmemin nedeni ise, bu normların en yoğun ve görünür biçimde deneyimlendiği alanlardan birinin romantik ilişkiler olmasıdır.

Her ne kadar literatürde bu konuda sınırlı sayıda çalışma bulunsa da, bazı araştırmalar romantik ilişkiler ile kuşak arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Geetika Khatri, Alia Khalid, Pulkit Sharma, Dr. Smriti, Komal Sharma'nın 2024 tarihli *Beyond Tradition: A study of relationship evolution in Millennials and Gen Z* başlıklı çalışması kuşak farklılıklarının romantik ilişki deneyimleri üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmaya göre; romantik ilişki algısı ya da deneyimleri kuşakların içine doğduğu tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Çalışma, Y kuşağında geleneksel değerlerin hala baskın olduğu dönemde yetiştikleri için romantik ilişkilerde “istikrar”ı, uzun vadeli bağlılığı ve sorumluluğu önemseydiğini göstermektedir. Buna karşılık, Gen Z kuşağı, dijitalleşme ve bireyselleşmenin hakim olduğu koşullarda yetiştiği için romantik ilişkilerde “özgürlük, esneklik ve çeşitlilik” üzerine kurulu bir anlayış geliştirmektedir. Her ne kadar çalışma Z kuşağını sadece dijitalleşme ve bireyselleşme üzerinden okusa da kuşak konumunun mahremiyetin en yoğun hissedildiği romantik ilişkiler alanını da biçimlendirdiği göstermesi açısından önem teşkil etmektedir.

Bu tez boyunca “romantik ilişki” ifadesiyle özellikle bireylerin özgür iradeleriyle seçtikleri partnerlerle kurdukları, duygusal bağlanma, yakınlık ve karşılıklı ihtiyaçların karşılanmasını içeren bir ilişki biçimi kastedilmektedir. Bu ilişki biçimi yalnızca bireyler arası bir duygusal yönelime indirgenmemekte, aynı zamanda süreçsel (flört etme, keşfetme, birlikte deneyimleme) ve davranışsal (ilgi gösterme, emek verme, iletişim kurma) boyutlarıyla dinamik bir pratik olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla romantik ilişki, toplumsal ve tarihsel bağlamdan bağımsız bir mahremiyet alanı değil; tersine, toplumsal cinsiyet rejimi ve kuşaksal konumun etkileriyle şekillenen bir deneyim alanı olarak ele alınacaktır.

Bu odağın incelenebilmesi için kuramsal çerçevenin yeterli olmadığı açıktır. Kuşak konumunun romantik ilişki pratiklerinde nasıl somutlaştığını ortaya koymak için saha verileriyle desteklenen bir araştırma tasarımı gerekmektedir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde, bu amaca uygun olarak kullanılan yöntemsel yaklaşım aktarılacak, ardından saha verilerinin analizine geçilecektir.

3. BÖLÜM

YÖNTEMSSEL YAKLAŞIM: KUŞAK VE DENEYİMLER ÜZERİNE ÇALIŞMAK

Akademik olarak tartışmalı ve bulanık bir kavram olan kuşak üzerinde ve deneyimler ekseninde çalışmak hem kuramsal hem de yöntemsel düzlemde bir dizi zorluğu beraberinde getiriyor. *Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme* başlığını taşıyan, Z kuşağına ve Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının deneyimlerine odaklanan tezimde kuşak olgusunun deneyimlere yansımalarını anlamak üzere destekleyici anket çalışması ve saha görüşmeleri yaparak nitel bir yöntem kullanıyorum.

Bu bölümde, araştırmanın yöntemsel çerçevesini özdüşünümsel bir yaklaşımla ele alacağım. Yöntemsel tercihlerin ardında yatan kuramsal varsayımları, araştırmacı konumlanışının araştırma sürecine etkisini ve saha deneyiminin dinamiklerini bütüncül bir biçimde değerlendireceğim. Yöntem bölümünün amacının sadece kullanılan teknik araçları tanıtmak olmadığından hareketle, kuşak gibi gündelik dilde geniş ve popüler bir kullanıma sahip ancak sosyolojik olarak bulanık bir kavramla ve deneyimler üzerine çalışmanın beraberinde getirdiği sorunları da görünür kılmayı hedefliyorum.

Bu doğrultuda, yöntem bölümünü beş alt başlık altında yapılandırdım. İlk bölümde, yöntem tercihim ve bu tercihin arkasında yatan gerekçeleri açıklıyorum. İkinci bölümde, kuşak kavramının teorik çerçevesiyle gündelik kullanım biçimleri arasındaki gerilimlere ve bu gerilimlerin araştırma tasarımına ve tez yazım sürecine dair etkilerine odaklanıyorum. Üçüncü bölümde araştırmanın teknik boyutunu ele alarak veri toplama araçları, örneklem seçim süreci ve uygulama biçimlerini detaylandırıyorum. Dördüncü bölümde ise saha süreci ve araştırmacı olarak benim konumumun yazım sürecine etkilerini özdüşünümsel bir biçimde tartışarak bu tezi neden yazdığımı, saha görüşmelerimin nasıl ilerlediğini ve geliştiğini aktarıyorum. Son bölümde ise, araştırmanın yöntemsel sınırlılıklarına ilişkin değerlendirmeler yer alıyor.

3.1. YÖNTEMSSEL VE EPİSTEMOLOJİK ÇERÇEVEYE DAİR

Çalışmada, anket verileriyle desteklenen saha görüşmelerine dayanılarak araştırma süreci nitel bir yöntemsel çerçevede tasarlanmıştır. Bu haliyle araştırmamın yöntemi, nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı örneklerden ziyade anket verilerinin destekleyici bir unsur olarak nitel yönetime dahil edilmesine dayanmaktadır.

Bu tezde bu tür bir yöntem belirlememin temel nedeni, kuşak gibi tarihsel, toplumsal ve bireysel deneyimlerle kesişen çok boyutlu bir kavramla çalışmamdır. Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini anlamak toplumsal, tarihsel ve kültürel repertuvarlardan öte aynı zamanda kişisel anlatıların ve deneyimlerin de hesaba katılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda toplumsal ve tarihsel bir konum olarak kuşağın üzerinde yükseldiği kültürel repertuarı yani katılımcıların kültürel tüketim pratiklerini (dizi, kitap, müzik) destekleyici bir unsur olarak anket aracılığıyla ortaya koymaya çalıştım. Çünkü Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerine bakarken sadece deneyimleri dinlediğim saha görüşmelerine dayanmak, çalışmanın kültürel repertuvarlara bakan boyutunu eksik bırakacaktı. Bu veriler aracılığıyla Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının kültürel repertuvarlarına ilişkin ortak örüntüleri ortaya koyarken; yarı yapılandırılmış mülakatlar ise kuşak konumun şekillendirdiği deneyimleri anlamama olanak sundu. Mülakatlar sırasında sabit sorular kadar, katılımcıların açtığı konuları takip etmek de mümkün oldu.

Bu tezin epistemolojik zemini ise pozitivist yaklaşımdan bilinçli bir şekilde uzak durdu ve tarihsel, toplumsal ve deneyimsel bağlamlara öncelik veren yorumsamacı ve feminist bir çerçevede şekillendi. Kuşak olgusunu sabit tarih aralıklarına indirgemek ve belirli doğum yılları üzerinden sınıflandırmak, bu çalışmanın kuramsal yaklaşımıyla örtüşmeyeceği için kuşakların ve bu tez özelinde Z kuşağının nasıl deneyimlendiğini, hangi toplumsal ve tarihsel bağlamlar ekseninde konumlandığını anlamama olanak sunacak şekilde esnek, bağlama duyarlı ve yorumlayıcı bir yaklaşımı benimsedim. Aynı zamanda; Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerine odaklanmam, tezimin

yöntemsal çerçevesini, bilgi üretim sürecinde kadınların öznel anlatılarını merkeze alarak feminist epistemolojiyle kesişen bir doğrultuda şekillendirdi. Bu doğrultuda yorumlayıcı bir bilgi türüne ulaşmaya çalıştım. Bu bakımdan tez boyunca “doğru bilgiye ulaşmak” gibi bir amacım olmadı. Araştırmanın temel odağı, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerinin kuşak konumu ekseninde nasıl belirlendiğini anlamaktı. Tez sürecinin başında daha kesin karşılıklar aradığımı itiraf etmeliyim. Örneğin, Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerinin sol/sosyalist örgütlerdeki toplumsal cinsiyet rejimleri nedeniyle bu yapılardan kopmalarına yol açtığını varsayıyordum. Ancak saha ilerledikçe bu varsayımın her zaman geçerli olmadığını, deneyimlerin çok daha katmanlı ve bağlamsal olduğunu fark ettim. Bu farkındalıkla beraber; sabit bir “doğruya” ulaşma arzusundan, çoğul ve ilişkisel deneyimleri dinlemeye ve anlamaya yöneldim.

Tüm bunlarla beraber; yöntemimi seçerken hem kuşak konumum hem de politik kimliğim belirleyici oldu. 1999 doğumlu biri olarak, bu tezde incelediğim Z kuşağı tanımıyla örtüşen bir kuşak konumunda yer alıyorum. Bu belli tarihsel kırılmaları, kültürel atmosferi ve siyasal dönüşüm anlarını bizzat yaşamış olmamı da kapsıyor. Ben de katılımcıların birçoğu gibi Gezi sonrası dönemi, artan baskı politikalarını, sosyal medyanın şekillendirdiği gündelik hayatı ve örgütlü yapıların dönüşümünü deneyimledim. Dolayısıyla kendimi araştırmanın dışında konumlanan nesnel bir gözlemci olarak değil; kuşağa içkin bir yerden, zaman zaman eleştiren, ama aynı zamanda tanıklık eden bir araştırmacı olarak tanımlıyorum. Bilindiği üzere Z kuşağı, sıklıkla “apolitik”, “tüketim odaklı” ya da “sabırsız” gibi olumsuz stereotiplerle anılan ve hem akademide hem de gündelik söylemlerde yoğun eleştirilere konu olan bir kuşak. Bu tez kapsamında bu kuşağı çalışmak, bu kalıp yargıların ötesine geçerek deneyimlerin çok katmanlılığını açığa çıkarmayı da içeriyor. Bu kuşağın parçası olmam, araştırmamın kuşağa yönelik dışarıdan üretilmiş homojenleştirici bakışları aşarak, içeriden bir özne olarak deneyimlerin çeşitliliğini görünür kılmasına imkan tanıdı. Z kuşağına yönelik kamuoyundaki “apolitik” ve “ilgisiz” gibi genellemelerin araştırmaya taşınmaması gerektiğine dair içsel bir sorumluluk hissettim. Bununla beraber; daha önce sistem-dışı örgütlü siyasal yapılarda yer almış olmam da bu ilişkilene biçimlerinin içeriden bir bilgisini taşımama olanak sağladı. Bu nedenle hem kuşak içinden hem de örgütlü

geçmişle temaslı bir pozisyondan katılımcılarla kurduğum ilişki, araştırma sürecini karşılıklı tanıklık ve birlikte düşünme zeminine dönüştürdü.

Ayrıca toplumsal cinsiyet, kuşak, siyasal kimlik ve kişisel deneyimler gibi katmanlı meseleleri çalışırken, bu deneyimlerin hem yapısal hem de öznel boyutlarını kavrayabilmek benim için epistemolojik bir gerekliliktir. Yöntemim bu yönüyle feminist bir duyarlılıkla; yani araştırmacı konumunu şeffaflaştıran, özneye ilişkiselliği kuran ve bilgi üretim süreçlerini politik bir çerçevede düşünen bir yaklaşımla kesişiyor.

3.1.1. Kuşak Kavramıyla Çalışmak: Kavramsal Bulanıklık ve Zorluklar

Kuşak kavramı, yukarıdaki bölümlerde aktardığım gibi akademik literatürde uzun süredir tartışılan ancak halen kavramsal olarak netleştirilememiş bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Kuşağa bakıştaki bulanıklar, bu kavramla çalışırken bir dizi zorluğu da beraberinde getiriyor. Bu bölümde, kuşak kavramıyla çalışmanın yöntemsel zorluklarına odaklanacağım.

Bu tezde “kuşak” üzerine çalışırken Karl Mannheim’ın kuşak kuramı temel başvuru noktalarından birini oluşturdu. Mannheim’ın kuşaklara sosyolojik bir perspektiften yaklaşması, kuşakları ortak tarihsel deneyimlerle, siyasal konumlanışlarla ve kültürel repertuarlarla şekillenen toplumsal birimler olarak tanımlaması, benim çalışmamda önemli kavramsal imkanlar sundu. Bununla beraber; kuşak kavramının sosyal inşasına, kuşak birimlerine ve deneyimsel farklılaşmalara odaklanan çağdaş yorumculardan da yararlandım. Ancak kuşak kavramının akademik olarak halen netleşmemiş doğası, zaman zaman benim de bu bulanıklığın içine düşmeme neden oldu. Literatürde *kohort* ve *kuşak* kavramları arasında yapılan ayrımı teorik düzeyde kavramış olsam da yazım sürecinde bu iki kavramı zaman zaman birbirinin yerine kullandığımı fark ettim. Bir başka ifadeyle; toplumsal ve tarihsel bağlama işaret ederken “kohort” dediğim, doğum aralıklarına işaret ederken “kuşak” dediğim anlar oldu. Bu durum, teknik bir kavram karışıklığı olmanın ötesinde gündelik dildeki doğum tarihlerini kuşaklarla eşitleyen alışlagelmiş yaklaşımın, akademik düşünme biçimini de etkileyen güçlü bir alışkanlık ürettiğini fark ettirdi. Bu

nedenle, yazım süreci boyunca dilsel ve kavramsal olarak da kuşak kavramıyla kurduğum ilişkiyi sürekli yeniden gözden geçirmem gerekti. Kuşağı bir toplumsal konumlanış ve deneyim alanı olarak tanımlamak, sadece tez boyunca beslendiğim akademik literatüre uygun bir yaklaşım değil; aynı zamanda yazım sürecinin her aşamasında yerleşik düşünsel kalıplarla da bir karşılaşma anlamına geliyordu.

Bunlarla beraber; kuşakları doğum aralıklarına sabitleyerek ele almanın yetersizliklerini en çok Türkiye’de Z kuşağını AKP dönemi üzerinden tanımlamaya çalıştığım anlarda hissettim. Söz konusu kuşak, neoliberalleşme, otoriterleşme ve sosyal medyanın yükselişi gibi süreçlerin tam ortasında yetiştiği için bu kuşağın parçası olanları içinde buldukları tarihsel bağlamın kırılma anlarıyla birlikte değerlendirmek gerektiğini düşündüm. Bu açıdan; Z kuşağına yönelik hakim söylemlerin etkisinden bağımsız bir araştırma yürütmek de başlı başına bir yöntemsel çabaydı. Bu kuşağın medyada ve kamuoyunda çoğu zaman "apolitik", "ilgisiz" ya da "potansiyel seçmen" olarak nesneleştirilmesi, akademik ya da akademik olmayan çalışmalarda da yer yer klişelere dönüşebiliyordu. Bu haliyle Z kuşağına ilişkin analizler tarihsel-toplumsal bağlamdan koparılıyordu. Tez boyunca söz konusu yaklaşımlardan uzak durmaya ve Z kuşağını homojen bir grup olarak değil, kendi içinde farklılaşan toplumsal bir birim olarak ele almaya çalıştım.

Bunların yanı sıra kuşak kavramının kavramsal bulanıklığı, anket ve mülakat formlarını hazırlarken teorik çerçevede kuşaklara dair geliştirdiğim tanıma dayanarak çalıştığım için beni doğrudan zorlamadı. Bu tezde, 1985–1999 doğumlu bireyleri kapsayan bir Z kuşağı tanımı benimsedim. Bu tarih aralığını belirlemek, kuşak kuramlarında sıkça yapılan kohort tanımlarına yaslanmak gibi görünse de ben bu aralığı tarihsel kırılmalar ve toplumsal deneyimler ekseninde ilişkilendirmeye çalıştım. Zaman zaman bu tür sınırlamaların beni pozitivist bir yaklaşıma yaklaştırdığına dair sorgulamalarım olsa da kohort ile kuşağı birbirinden ayıran sosyolojik literatürle ilişkim bu sınırı aşmamı sağladı. “Z kuşağı” veya “Z kuşağı kadını” gibi bir tanımları kurarken, teorik bir çerçeveye sahip olmam, yöntemsel olarak daha net bir pozisyon almama yardımcı oldu ancak bu tanımları, sahada karşılıklarıyla birlikte düşünmek her zaman görüldüğü kadar sabit olmadı. Saha sürecinde katılımcıların kendilerini “Z kuşağı” olarak tanımlamaktan büyük ölçüde kaçındığını gözlemledim. Bu çekingenliğin temelinde, Z kuşağına atfedilen “apolitik” ve

“ilgisiz” gibi olumsuz önyargıların etkili olduğunu düşündüm. Katılımcıların çoğu doğum tarihlerini vererek “Ama ben Z kuşağı değilim ki” gibi cümlelerle kuşak konumunu reddettiklerinde, kuşak kavramının hala doğum tarihlerine sabitlenmiş bir biçimde anlaşıldığını fark ettim. Katılımcıların kuşak tanımları arasında ciddi farklılıkların olması, örneğin bazı kişilerin kendini 90’larda doğmuş olmalarına rağmen Y kuşağına ait hissetmesi, kuşak kavramının ne kadar bulanık bir biçimde kavrandığını bir kez daha ortaya koydu. Ancak bu çeşitlilik, çalışmam açısından bir dezavantaj oluşturmaktan ziyade kavramın esnek bir nitelik taşıdığını doğruladı.

Bunlarla beraber; kuşaklar arası karşılaştırma yapmaksızın Z kuşağına odaklanmak, benim için önemli bir avantaj sağladı. Toplumsal ve tarihsel kırılmaları daha net bir biçimde analiz edebildim. Kuşak deneyimini anlamak üzere siyasal görüşler ve gündelik yaşam pratikleri gibi alanlara dair sorular sormakta zorlanmadım. Ancak özellikle katılımcıların etnik köken, dini inanç, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelimlerine dair sorular yönelttiğimde zaman zaman sessizlikler ve duraksamalar yaşandı. Bu alanlar hem Türkiye’deki genel toplumsal normlar hem de kişisel sınırların daha yoğun hissedildiği sorular olduğu için yöntemsel olarak dikkatle yürütülmesi gereken alanlardı. Benzer şekilde, romantik ilişkiler hakkında konuşmak da görüşmelerin başında çekingenlik yaratsa da görüşme ilerledikçe birçok katılımcı anlatma isteği geliştirdi. Ancak önceden görüşmeye katılabileceğini belirten bazı katılımcıların geçmiş deneyimlerinin ağırlığı ya olumsuzluğu nedeniyle görüşmeden vazgeçtiğini ya da sadece sınırlı paylaşımda bulunmayı tercih ettiklerini de deneyimledim. Her ne kadar kuşakları ve özelde Z kuşağını sosyolojik bir analizin parçası haline getirerek toplumsal ve tarihsel kırılmalar üzerinden anlamaya çalışsam da romantik ilişkiler gibi “kişisel” ve “özel” olarak tanımlanan bir alana doğru uzanmamın getirdiği çekinceler bu sürecin ayrılmaz bir parçasıydı. Ancak katılımcılarla aynı kuşağın parçası olmamın deneyimlerin zaman içinde daha açık biçimde paylaşılmasına olanak tanıdığını belirtmeliyim.

3.1.2. Araştırma Tasarımı ve Uygulaması³

Bu bölümde, tez kapsamında kurguladığım araştırma tasarımı ve bunun uygulama sürecine geçmeden önce, çalışmanın konusunu nasıl belirlediğimi ve bu kararı şekillendiren kişisel, politik ve akademik motivasyonlarımı paylaşacağım.

Bu tezin çıkış noktası, üniversite yıllarımda, sol/sosyalist hareket içinde örgütlü bir arkadaşımın deneyimini dinlediğim bir sohbetti. Söz konusu arkadaşım, örgütün dışından biriyle romantik bir ilişki yaşadığı gerekçesiyle örgüt tarafından kınanmış, özel hayatına müdahale edilmiş ve üstlendiği sorumluluklardan uzaklaştırılmıştı. Bu olay, beni örgütlü yapılarda yer alan kadınların romantik ilişkilerini nasıl deneyimlediklerini, bu deneyimlerin ne tür müdahalelere uğradığını ve bu müdahalelerin kadınlar üzerindeki etkilerini sorgulamaya itti. Kişisel bir karşılaşmanın getirdiği bu merak, kısa sürede akademik ve politik bir sorgulamaya dönüştü. Söz konusu olan sadece bir bireyin yaşadığı baskı değil, aynı zamanda sol/sosyalist hareketlerin içindeki toplumsal cinsiyet rejimlerinin görünmez işleyişiydi. Bu nedenle romantik ilişkiler, kuşak konumu ve sol/sosyalist örgütler arasında kurduğum bu üçlü kesişim toplumsal ve tarihsel bir mesele olarak ele alınmayı gerektiriyordu.

Çalışmaya ilk başladığımda bu meseleyi sadece yarı-yapılandırılmış mülakatlar üzerinden incelemeyi düşünüyordum. Ancak zamanla bu kadınların romantik ilişkilerini şekillendiren kültürel repertuvarlara dair sorular çoğaldı. Bu çıkış noktası doğrultusunda tezin yöntemi kapsamında hazırladığım ankette katılımcılara sol/sosyalist hareket içinde hangi kültürel ürünleri tükettiklerini ve bunların romantik ilişkilere ilişkin fikirleri

---

³ Tez kapsamında yürüttüğüm saha araştırmasına başlamadan önce, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden etik kurul onayını aldım. Görüşme gerçekleştirdiğim tüm katılımcılara, araştırmanın amacı, kapsamı, gönüllülük esasına dayandığı ve kişisel verilerin gizliliği gibi temel ilkeleri içeren bir bilgilendirilmiş onam formu sundum. Katılımcılara, görüşme sırasında diledikleri soruları yanıtlamama ya da görüşmeden istedikleri anda çekilme hakları olduğunu vurguladım. Tüm katılımcılardan imzalı onam aldım ve formların bir kopyasını kendilerine ilettim. Görüşmeler sırasında ses kaydı aldım ancak kaydın analiz amacıyla kullanılacağını ve verilerin akademik çalışmalarda anonimleştirilmiş şekilde yer alacağını açıkça belirttim. Katılımcıların adları, örgütsel konumları ya da belirleyici bilgiler, analiz sürecinde değiştirilerek kimliklerinin gizliliği güvence altına alındı.

etkileyip etkilemediğini sordum. Anket çalışması kapsamında toplam 25 katılımcıya ulaştım. Anketin dağıtımını sosyal medya hesaplarım ve görüşme yaptığım kadınlar aracılığıyla gerçekleştirdim. Bu yönüyle örnekleme kartopu yöntemiyle ulaşıldığı söylenebilir.⁴ Örneklem, 1985–1999 tarihleri arasında doğmuş kişileri kapsayan bir Z kuşağı tanımı ekseninde şekillendirilmişti ancak ankete katılanların büyük çoğunluğunun 1990 sonrası doğumlu olduğu gözlemlendi. Bu durum, belirlediğim yaş aralığının tamamını temsil etme açısından kısmi bir sınırlılık oluşturdu. Bu sınırlılığa rağmen yaş aralığına uygun belirli bir çeşitlilik sağlandı.

Anketle beraber tez kapsamında yaptığım yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise katılacak kişilere ulaşmada öncelikle kişisel çevremden ve arkadaşlarımdan destek aldım. Tez kapsamında toplam 10 katılımcıyla mülakat gerçekleştirdim. Görüşmeler, sekizi Ankara’da, biri Adana’da ve biri Denizli’de yaşayan toplam on kadın ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaşları 24 ile 32 arasında değişmekte olup, dokuzu kendisini heteroseksüel kadın, biri ise biseksüel kadın olarak tanımlamaktadır. Tüm katılımcılar üniversite eğitimini Ankara’da tamamlamış ya da halen sürdürmektedir.⁵

İlk görüşmelerimi doğrudan tanıdığım kişilerle gerçekleştirdim. Bu görüşmelerin ardından, arkadaşlarım aracılığıyla önerilen yeni katılımcılarla temas kurarak kartopu yöntemiyle örneklemeimi genişlettim.⁶ Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği⁷

---

⁴ Anket sürecinde ciddi bir teknik sorunla karşılaşmadım ancak açık uçlu soruların çokluğu bazı katılımcıların cevapları kısaltmasına ya da yüzeysel yanıtlar vermesine neden oldu. Buna rağmen, birçok katılımcının ayrıntılı yanıtlar sunması, kültürel repertuarların ilişki deneyimleriyle nasıl kesiştiğine dair kayda değer ipuçları sağladı.

⁵ Bu demografik çerçeve, Z kuşağına mensup katılımcıların politik örgütlenme deneyimlerinin ve romantik ilişki pratiklerinin, belirli ortak mekansal ve kültürel bağlamlarda şekillendiğine işaret etmektedir. Özellikle Ankara, Türkiye’de sol/sosyalist hareketin örgütlenme merkezlerinden biri olarak, katılımcıların hem politik hem de kişisel ilişkilerinin gelişiminde belirleyici bir mekansal bağlam sunmaktadır. Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı toplumsal ve politik dönüşümlerin, bu mekansal bağlamın Z kuşağı kadınlarının deneyimlerine yansıdığı söylenebilir.

⁶ Görüşmelerin süresi 45 dakika ile 1 saat arasında değişti. Görüşmeler, katılımcıların ikisiyle yüz yüze, geri kalan sekizi ile çevrimiçi platformlar aracılığıyla yapıldı. Mülakat sorularımı hazırlarken ilk görüşmelerimden birini pilot görüşme olarak kurguladım.

⁷ Sorularımı genel olarak katılımcıların kişisel geçmişlerini, sol/sosyalist hareketle kurdukları ilişkileri, romantik ilişki deneyimlerini, bu ilişkilerin örgütlü yapıdaki yansımalarını ve bu deneyimlerle kesişen kültürel tüketim pratiklerini anlamaya yönelik olarak tematik biçimde yapılandırdım.

benimsediğim için görüşme akışında soruları esnettim, yeniden formüle ettim ya da katılımcının yönelimine göre yeni sorular ekledim. Romantik ilişki deneyimlerine ve bu deneyimlerin örgütlü yapılarla kesişimine dair sorular ilk etapta daha temkinli biçimde yanıtlandıysa da görüşme ilerledikçe bu dirençler büyük ölçüde azaldı. Bununla birlikte, görüşmeyi başta kabul ettiği halde sonradan vazgeçen katılımcılar da oldu. Bu kişilerin görüşmeye katılmama gerekçeleri, genellikle geçmiş deneyimlerinin olumsuz olması ve bu deneyimleri yeniden hatırlamanın yarattığı rahatsızlıkla ilişkiliydi.⁸

Bu açılardan; katılımcılarla güven ilişkisi kurmak araştırma sürecinin önemli bir parçasıydı. Görüşmelerin büyük çoğunluğu tanıdıklarım ve onların yönlendirdiği kişilerle gerçekleştiği için güven ilişkisi ilk aşamada zaten büyük ölçüde kurulmuştu.

3.1.3. Özdeşimsel Bir Çaba: Saha Deneyimi ve Araştırmacı Konumlanışı

Bu bölümde, saha sürecinde araştırmacı olarak edindiğim deneyimleri ve bu sürecin beni nasıl dönüştürdüğünü ele alacağım.

Görüşme sürecinde beni en çok etkileyen karşılaşmalar, benimle benzer yaşlarda, aynı kuşağın parçası olan ve bir dönem aynı hareket içinde yer almış kadınların romantik ilişki deneyimlerini dinlemek oldu. Bu deneyimleri dinlerken, bilgi toplayan bir araştırmacı olmanın ötesinde geçmişte aynı siyasal yapının içinde bulunmuş biri olarak zaman zaman o anlatıların içsel bir parçası gibi hissettiğim oldu. Örneğin “10 Ekim dönemi”, “Gezi sonrası” gibi toplumsal ve tarihsel referanslar, bu kuşağın bir parçası olarak benim de deneyimlediğim kırılma anlarıydı.

Görüşmeler sırasında zaman zaman tezin kapsamını aşan, daha geniş kişisel alanlara savrulan deneyimlerle de karşılaştım. Başlangıçta bu durum karşısında sorulara dönmekte zorlandığım anlar olduysa da görüşmeler ilerledikçe görüşmenin akışına uygun biçimde

---

⁸ Bu noktada, konunun politik ve toplumsal boyutları kadar, katılımcıların duygusal sınırlarını da gözeterek bir araştırmacı duyarlılığı geliştirmeye özen gösterdim; görüşmeye katılmak istemeyen ya da sonradan vazgeçen katılımcılara hiçbir şekilde ısrar etmedim, bu kararlara saygı duydum.

sorularımı esneterek ya da yeniden yapılandırarak bu alanları yönetmeyi öğrendim. Bu yaklaşım, katılımcının ifadelerini baskılamadan yönlendirebilmemi ve araştırma çerçevesine sadık kalırken açık uçlu deneyimleri korumamı sağladı.⁹

Görüşmelerin yapıldığı ortamlar da deneyimi şekillendiren önemli bir unsur oldu. Yüz yüze yapılan görüşmeler, fiziksel etkileşimin daha yoğun olması nedeniyle daha uzun sürdü. Katılımcıların jest ve mimikleri, deneyim anlatılarına eşlik eden bedensel ifadeler, görüşmenin akışını zenginleştirdi. Buna karşın çevrimiçi görüşmeler, farklı şehirlerde yaşayan katılımcılarla iletişim kurabilmemi sağladığı için ciddi bir kolaylık sundu.¹⁰

Görüşmelerin sonunda çoğu zaman bir rahatlama ya da gerilimden ziyade, bir sonraki görüşmede neyle karşılaşacağımı merak ettiğimi fark ettim. Her görüşmenin sonunda yeni bir temanın ipucunu yakalamış olmanın heyecanı ve bu deneyimlerin birbirini nasıl tamamlayacağını düşünmenin verdiği araştırmacı merakıyla ayrıldım.

Tüm bunlarla beraber; katılımcılarla gerçekleştirdiğim görüşmelerde, benim de doğum tarihim itibariyle Z kuşağının bir parçası olmam, geçmişte sol/sosyalist hareket içinde yer almış olmam ve kuir bir kimliğe sahip olmam, çoğu zaman karşılıklı bir güvenin oluşmasına katkı sağladı. Aynı kuşağın ve benzer örgütsel yapıların parçası olmanın verdiği ortak bellek, görüşmeler sırasında kimi zaman doğrudan dile getirildi: “Sen de biliyorsun zaten” gibi ifadelerle, anlatılan deneyimin tanıklık da edilen bir şey olduğu hissi paylaşıldı. Katılımcıların beni çoğunlukla “dışarıdan” biri olarak değil, hareketin içinden biri olarak konumlandırmaları hem deneyimleri anlatmanın açıklığını artırdı hem de görüşmenin akışını daha yatay bir ilişki biçimine yaklaştırdı. Ancak bu yakınlığın, kuşak içi farkları görünmez kılmadığını belirtmeliyim. Görüşmeler boyunca sınıfsal konumlar, yaşanılan şehirler, örgütlenme biçimleri ve bu yapılarla kurulan ilişkiler açısından önemli farklılıklar gözlemledim. Bu farklar, Z kuşağının homojen bir

---

⁹ İlk görüşmelerimle son görüşmelerim arasında keskin bir tutum değişikliği olmadıysa da süreç içinde daha odaklı ve kontrollü bir dinleme pratiği geliştirdiğimi fark ettim. Özellikle ilk görüşmelerim uzun sürmüş, zaman zaman konudan sapmalar yaşanmıştı ama sonraki görüşmelerimde ise bu dağınıklığı sınırlamak konusunda daha deneyimli bir yaklaşım geliştirdim.

¹⁰ Her iki görüşme biçiminin kendine özgü dinamikleri olsa da dijital ortamda yürütülen görüşmelerin süresi daha kısa oldu ve etkileşim yüz yüze kadar yoğun değildi.

topluluk olarak tanımlanamayacağını, kuşak içinde yer alan farklı konumlanmaların, yani kuşak içi birimlerin var olduğunu açık biçimde gösterdi. Bu çerçevede; araştırmacı olarak kendi pozisyonumu da bu birimlerden biri içinde düşünmeye daha açık hale geldim: kuir, gazeteci ve geçmişte örgütlü bir yapı içinde yer almış biri olarak kuşağın bir parçası olmakla beraber belirli bir kuşak biriminin içinden konuşan bir araştırmacıydım. Araştırmacı olarak bu konumum, yaş benzerliğiyle kurulmanın yanı sıra siyasal süreçlerle, kimliklerle ve deneyim alanlarıyla örülmüş çok katmanlı bir bağ ekseninde şekillendi. Bu nedenle araştırma süreci kuşak içindeki yerimi yeniden düşünme pratiği haline geldi.

Aynı kuşağın parçası olmam ve geçmişte sol/sosyalist hareketin içinde yer almış olmam, araştırmacı-özne sınırını zaman zaman bulanıklaştırdı.¹¹ Görüşmeler sırasında anlatılan bazı deneyimler, araştırma verisi olmanın ötesinde paylaşılan bir tarihsel deneyimin yankısı olarak belirdi.

Görüşmeler boyunca anlatılanlara duygusal tepki vermemeye, daha nötr bir pozisyonda kalmaya çalışsam da bunu her zaman tam anlamıyla başarabildiğimi söyleyemem. Aynı tarihsel ve toplumsal bağlamın içinden gelmek, birçok durumda deneyimlere onaylayarak ya da “biliyorum” duygusuyla eşlik etmeme neden oldu. Bu durumu, mesafeyi tamamen kaybetmeden kurulmuş bir “yakınlık” biçimi olarak tanımlayabilirim. Bu yakınlık hissi özellikle bazı katılımcılarla kurulan ilişkide daha da belirgindi. Görüşmelerin bir kısmının tanıdığım kişilerle gerçekleşmiş olması katılımcıların, romantik ilişki deneyimlerini çoğu zaman bir arkadaşına anlatır gibi aktarmasına neden oldu. Bu durum, görüşme sürecini iki kişinin karşılıklı olarak paylaştığı, kimi zaman ortak belleğe dayalı bir etkileşim alanına dönüştürdü. Bu anlarda, görüşmeyi yapan bir araştırmacı olmanın ötesine geçtiğim, hatta bir “yoldaş” gibi hissettiğim oldu.

Saha deneyimi sona erdiğinde, akademik olan ile kişisel olanın birbirinden tamamen ayrılabilir kategoriler olmadığını da derinlemesine kavradım. Çalıştığım konu nedeniyle

---

¹¹ Mevcut durumda sol/sosyalist hareketin bir parçası olmamam ve zamanla geliştirdiğim daha eleştirel mesafe, bu bulanıklığı dengeleme konusunda bana önemli bir alan açtı.

zaman zaman "kişisel olanın akademik olmayacağı" yönündeki indirgemeci yaklaşımlarla karşılaştım ancak saha süreci, bu düşüncenin aksine, kişisel olanın akademik olanı nasıl beslediğini ve akademik üretimin aynı zamanda bir öz-farkındalık süreci olabileceğini gösterdi.

Tüm bunların yanı sıra, saha süreci boyunca bir araştırmacı olarak en çok sorguladığım şey, katılımcılarla kurduğum yakınlık nedeniyle tezime duyduğum mesafeydi. En çok da "bu soruyu sormalı mıyım?" diye düşündüğüm anlarda bu mesafe sorunu daha belirgin hale geldi. Özellikle duygusal olarak yoğun romantik ilişki deneyimleri karşısında, ilişkilerin nasıl bittiğini, ne tür kırılmalar yaşandığını sormak zaman zaman etik bir gerilim yarattı. Bu gibi anlarda, akademik merak ile kişisel duyarlılık arasında bir denge kurmaya çalıştım. Bu durum, hassasiyet gerektiren sınırları da beraberinde getirdi. Kimi zaman bu sınırları çizmek, kimi zaman ise güven ilişkisini korumak adına esnetmek gerekti.¹²

Sonuç olarak saha deneyimim bana, araştırmacının da kendisine dönerek sorular sorduğu bir düşünsel alan olduğunu öğretti. Bir başka ifadeyle; sahanın bana bıraktığı en önemli kazanım, bilgi üretiminin tek yönlü bir aktarımdan ziyade araştırmacı ile katılımcı arasında kurulan ilişki kadar, araştırmacının kendisiyle kurduğu ilişkiyi de kapsayan çok katmanlı bir süreç olduğuydu. Bundan sonraki akademik çalışmalarım da bu özdeşünümsel boyutu göz ardı etmeyen, sınırları hem etik hem de ilişki olarak yeniden kuran bir yaklaşımı sürdürmeyi hedefliyorum.

3.1.4. Yöntemsel Sınırlılıklar, Kısıtlar ve Değerlendirme

Bu çalışmada tercih ettiğim yöntem-yani destekleyici bir anket çalışması ve saha verilerini bir arada kullanmam- daha bütünlüklü bir bakış açısı sağlasa da bu tercihin beraberinde getirdiği bazı sınırlılıkları ve pratik güçlükleri de göz ardı etmem mümkün

¹² Örneğin, evli bir katılımcıyla görüşmemizi, eşinin evde olmadığı bir zamana göre planladık çünkü eşinin bu deneyimleri duymasını istemiyordu. Bu tür taleplere saygı duyarak, görüşme zamanlarını bu koşullara göre ayarladım.

olmadı. Bu açıdan pratik düzeyde bazı zorluklarla karşılaştım. Özellikle anketin yaygınlaştırılması süreci, yarı yapılandırılmış görüşmeleri organize etmek kadar kolay olmadı. Ankete ulaşım sağlamak, anketin dolaşımını artırmak ve katılımcıların açık uçlu sorulara yeterince detaylı yanıt vermesini sağlamak düşündüğümünden daha zorlayıcıydı.¹³

Bir kez daha bu çalışmayı yapacak olsaydım, destekleyici anket verilerine ulaşmak için bu anketi ve dolaşımını daha sistematik biçimde kurgulamak isterdim. Mülakatlarda ise daha derinlikli ve bağlama yerleşmiş deneyimler elde etme şansım oldu ve belirgin bir verim kaybı yaşamadım.¹⁴

Ankete yalnızca 25 kişi ile ulaşılmış olmam, özellikle kültürel repertuvara dair geniş ve kapsayıcı bir manzara çizme konusunda sınır oluştursa da belirli ortaklıkları görmem açısından önemliydi. Öte yandan, mülakatlarda görüştüğüm 10 kişinin farklı siyasi yapılardan ve toplumsal konumlardan geliyor olması, bu sınırlılığı bir ölçüde dengeledi. Genel olarak, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması veriler üzerinden genelleme yapma olanaklarımı azaltmış olsa da bu durum araştırmam açısından bir problem teşkil etmedi. Çünkü bu çalışmanın amacı temsiliyet iddiasıyla genellemelere ulaşmak değil, deneyimleri ve ortaklıkları bağlam içinde anlamaya çalışmaktı. Anket ve mülakat verileri her zaman doğrudan örtüşmese de sık sık birbirini destekleyen örüntüler sundular.

Bu araştırmada hem destekleyici bir anket yapmanın hem de saha görüşmeleri yapmanın çalışmanın farklı boyutlarını bir arada değerlendirme olanağı sunduğunu belirtmiştim. Ancak saha verileri, özellikle katılımcıların deneyimlerinin ayrıntılı biçimde ortaya konması açısından araştırmanın temel eksenini oluşturdu ve bu nedenle mülakatlardan elde edilen veriler, çalışmanın omurgasını belirleyen en güçlü malzeme haline geldi. Dolayısıyla, yöntemsel anlamda iki kaynak arasında bir gerilimden söz etmek mümkün olmasa da saha verilerinin bu çalışmada daha belirleyici olduğunu söyleyebilirim.

---

¹³ Bazı sorulara verilen yanıtlar oldukça kısa ve yüzeysel oldu; örneğin “Kendinizi Z kuşağının bir üyesi olarak tanımlar mısınız?” sorusu, ön yargılarla ya da tepkisel ifadelerle (“Hayır, iyi ki değilim”) geçirilebildi. Bu durum, anketin yönlendirilmesinin mümkün olmaması nedeniyle oluşan doğal bir sınırı gösterdi.

¹⁴ Yine de mülakat ve anket süreçlerini eş zamanlı yürütmenin zaman yönetimi ve koordinasyon açısından oldukça yoğun bir emek gerektirdiğini söyleyebilirim.

Sonuç olarak, bu araştırmada kullanılan yöntemler arasında belirgin bir hiyerarşı kurmak yerine, anketin destekleyici, mülakatların ise derinleştirici işlevi ne ıktı. Anket verileri kültürel repertuvara dair ortaklıkları ortaya koyarken, mülakatlar kuşak konumu ve kişisel deneyimlerin etkileşimine bakmama olanak sundu. Bu iki kaynak her zaman birebir örtüşmese de çoğu zaman birbirini tamamlayan bir bütünlük sundu. Dolayısıyla araştırmanın yöntemi, anket açısından sınırlı örnekleme rağmen hem kültürel örüntüleri hem de öznel anlatıları birlikte görünür kılabilen bir süreç olarak şekillendi.

4. BÖLÜM

KUŞAK KONUMU EKSENİNDE TÜRKİYE’DE SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ

Bu bölüm, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerine dair bütüncül bir analiz sunmayı amaçlıyor. Bu kapsamda bu bölümde iki farklı veri kaynağı bir arada değerlendirilecek. İlk olarak; katılımcıların hangi kültürel ürünleri (edebiyat, dizi, film, müzik) tükettiklerini ve romantik ilişkilere dair ilksel fikirlerini hangi kaynaklardan edindiklerini ortaya koyan anket çalışmasının verilerini saha görüşmelerinin de eşliğinde analiz edeceğim. Ardından “Politik Kimlik ve Örgütlenme Deneyimi”, “Hareket İçinde Kurulan Romantik İlişkiler”, “İlişkilerin Hareketle Etkileşimi”, “Hareket İçindeki Romantik İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet Rejiminin İşleyişi” ve “Örüntüler, Çatışmalar vs. Yan Yollar” başlıklı bölümlerde ise saha verilerini ele alacağım.

Anket verileri, Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkilere dair öğrenme kanallarını haritalandırmak, bu kanalların çeşitliliğini ortaya koymak açısından önemli bir başlangıç noktası teşkil ediyor. Elde edilen yanıtlar, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının politik kimliklerini edinmeden önce ve/veya sonra hangi kültürel ürünlerden etkilendiklerini, bu ürünlerdeki romantik ilişki temsillerini nasıl yorumladıklarını anlamayı mümkün kılıyor ve romantik ilişkilere dair anlayışın nasıl bir kültürel repertuar üzerinde yükseldiğini ve bu repertuarların sol/sosyalist bağlamda nasıl biçimlendiğine ilişkin destekleyici bir kaynak sunuyor.

Derinlemesine görüşmeler ise bu manzarayı kişisel deneyimler ve Z kuşağının üzerinde yükseldiği tarihsel ve toplumsal bağlamla derinleştirmeyi amaçlıyor. Bu bölümde, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınları hareket içindeki romantik ilişkilerini, bu ilişkilerin nasıl başladığını, nasıl sürdürüldüğünü ve hangi noktalarda çatışma ya da dönüşüm yaşadıklarını aktarıyor. Bunlarla beraber; hareket içindeki

görünen ya da görünmeyen normların ve toplumsal cinsiyet rollerinin ilişki pratiklerini nasıl şekillendirdiği de bu görüşmeler aracılığıyla detaylı biçimde ele alınıyor.

Bu iki veri seti birlikte değerlendirildiğinde, ortak bir kuşaksal bağlam içinde şekillenen romantik ilişki örüntülerinin yanı sıra, bu örüntüler içinde kimi zaman açığa çıkan çatışmalar ve yan yollar da görünür hale geliyor.

4.1. SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİNE DAİR KÜLTÜREL BİR MANZARA

Bu bölümde, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini anlamak amacıyla onların kültürel tüketim pratiklerine odaklanıyorum. Katılımcıların hangi edebi eserleri okudukları, hangi dizileri ve filmleri izledikleri, ne tür müzikler dinledikleri ve bu kültürel ürünlerdeki romantik ilişki temsillerini nasıl yorumladıkları bu bölümün temel bağlamını oluşturuyor. Bu çerçevede; sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerinin toplumsal ve tarihsel bağlamla birlikte bir kültürel repertuvar manzarası sunduğundan hareketle, romantik ilişkilere dair ilksel fikirlerin hangi kültürel kaynaklardan edinildiğini ortaya koymayı amaçlıyorum. Bu bağlamda; toplumsal ve tarihsel bağlama için kültürel repertuvarların, tıpkı kuşak konumunun deneyimlerin sınırlarını ve olanaklarını belirlemesi gibi, bu deneyimlerin biçimlenmesinde etkili olduğunu belirtmek gerekir.

İzlenen diziler, okunan romanlar ya da dinlenen şarkılar, muhtelif beğeniler olmanın ötesinde aynı zamanda romantik ilişkilerin biçimine, partnerler arasındaki rol dağılımına ve ilişki biçimlerine dair ön kabulleri de taşımaktadır. Özellikle politik bir kolektifin parçası olan kişilerde, kültürel repertuvarlar hem toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kavranış biçiminde hem de politik ideallerle uyumlu bir romantik ilişki tahayyülünün kurulmasında belirleyici rol oynayabilir.

Bu bölümün veri kaynağı, çalışmanın anket kısmında yer alan açık uçlu sorulara verilen yanıtlardır. Katılımcılar, romantik ilişkilere dair fikirlerini oluşturmada etkili olan kitap, dizileri ve müzikleri belirtmiştir. Elde edilen veriler, Z kuşağı kadınlarının politik kimlikleriyle iç içe geçmiş bir kültürel tüketim pratiğinin romantik ilişki deneyimlerini

nasıl beslediğini ortaya koymakla beraber bu alandaki ortak eğilimleri görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu veriler, saha çalışmasından elde edilen bulgularla da desteklenerek bütünlüklü bir biçimde analiz edilecektir.

4.1.1. Edebi Repertuvar: Kanonlanmış Sosyalist Edebiyat, Örgüt Çevreleri ve Politikleşen Okuma Deneyimleri

Anket verileri, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlar için kanonlaşmış sosyalist edebiyatın önemli bir rol oynadığını gösteriyor. Katılımcı yanıtlarında en çok tekrar eden yazarlar arasında, sosyalist hareketin tarihsel belleğinde de önemli bir yere sahip olan Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Vedat Türkali, Nazım Hikmet, Ahmed Arif, Sevgi Soysal, Erdal Öz, Maksim Gorki, Jack London, John Steinbeck, Suat Derviş ile klasik Rus edebiyatının önde gelen yazarlarının eserleri öne çıkıyor.

Bu metinlerle kurulan ilişki, çoğunlukla bireylerin toplumsal bir kuşak olarak şekillendikleri ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerindeki okuma pratikleri ile politikleşme süreçlerinin iç içe geçmesiyle ortaya çıkıyor. Mannheim'ın "kurucu yıllar" kavramına atıfla, bu eserler Türkiye'deki Z kuşağını "kuşak" yapan toplumsal ve tarihsel bağlam içerisinde tercih edilen ve tüketilen ürünlere dönüşerek ortak bir deneyim alanı olarak ortaya çıkıyor. Bazı katılımcılar, yukarıda sıraladığım yazarların eserleriyle politik kimliklerini edinmeden önce tanıştıklarını, ancak ideolojik bir çerçevenin oluşmasıyla birlikte söz konusu metinlere yükledikleri anlamın dönüşüme uğradığını ifade ediyor. Örneğin; saha kapsamında görüştüğüm katılımcılardan Zehra (26) şu ifadeleri kullanıyor:

"Sol/sosyalist hareket içinde yer aldığım dönemde daha çok Rus edebiyatı okuyordum ve o dönemde sosyalist olduğunu bilmediğim yazarlarla tanışıyordum. Mesela Jack London'ı, John Steinbeck'i çok fazla okuyordum. Rus edebiyatından özellikle Dostoyevski okuyordum. Bunun yanında fantastik edebiyat da ilgimi çekiyordu ancak sonrasında bu türleri bırakıp Gazap Üzümleri, Bitmeyen Kavgı gibi eserlere yöneldim. Teorik metinler okumaya da başladım; boş bir günümde oturup Marx okuyordum. Eski Rus yazarlarının eserlerine, Yaşar Kemal gibi solcu yazarların kitaplarına ilgi duymaya başladım."

Zehra'nın ifadeleri sosyalist edebiyatla kurulan temasın her zaman doğrudan ideolojik bir

yönelimden kaynaklanmadığını; ancak politikleşme süreciyle birlikte okuma tercihlerinin yeniden çerçeveslendiğini gösteriyor.

Sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağının parçası olan bazı kadınların edebiyatla kurduğu ilişki ise, politik hareket içerisinde dolaşan yayınlar, dergiler ve örgütlü çevrelerin sunduğu kültürel kaynaklar aracılığıyla biçimlenmektedir. Saha kapsamında görüştüğüm kadınlardan Ekin'in (28) ifadeleri bu durumu şöyle ortaya koyuyor:

“Okula gitmeden önce Birgün gazetesini alır, gizlice okurdum; ailem pek hoş karşılamazdı. Zaman zaman Evrensel, Redaksiyon gibi muhalif dergileri de takip ederdim. Bursa’da üniversite öğrencilerinin çıkardığı Koza Düşünce gibi küçük edebiyat dergilerini, fanzinleri ve karikatür dergilerini de okurdum. Bu dönemde politik bir tüketim alışkanlığım yoktu; daha çok çevremden gelen önerilerle okuyordum.”

Ekin'in ifadeleri, kültürel repertuarın hem örgütsel alanın sağladığı materyaller hem de bireysel keşiflerle oluştuğunu; dolayısıyla politik toplulukların gündelik kültürel pratikler üzerindeki etkisini görünür kılıyor. Saha kapsamında görüştüğüm Selma da (28) benzer ifadelerle kolektif bir politik kimliğin kültürel pratikler üzerindeki etkisini şöyle vurguluyor:

“Örgütlenmeye başladıktan sonra ise kendi örgütümün medya yayınlarını takip ettim, Boyun Eğme gazetesini düzenli okudum. Çevremdeki öneriler doğrultusunda propaganda niteliğinde filmler izlemeye başladım. Dostoyevski-Tolstoy tartışmalarında bile mesele edebi tercihler değil, yazarların hayat görüşleri üzerinden şekilleniyordu. Bu ortam, kültürel tüketim alışkanlıklarımı doğrudan etkiledi.”

Selma'nın ifadeleri kolektif politik kimliğin, kültürel ürünlerin değerlendirilmesinde ideolojik uyumu öne çıkaran bir filtre işlevi gördüğünü de ortaya koyuyor. Katılımcı deneyimleri, bu metinlerle kurulan ilişkilerin zaman içinde dönüşebildiğini; politikleşme süreciyle birlikte ideolojik bir çerçeve içinde yeniden anlamlandırıldığını öne çıkarıyor. Böylece edebi repertuar hem kişisel okuma serüvenlerinin hem de kolektif politik kimliğin belirleyici etkileriyle inşa edilen dinamik bir alan olarak yorumlanabilir.

Belirtmek gerekir ki, edebi repertuarın katılımcı deneyimlerinde daha çok politik kimlik inşasında işlevsel olduğu görülmektedir. Ancak romantik ilişkilere dair özel bir yönlendirme ya da anlatı bu çalışmada elde edilen verilerde ortaya çıkmamıştır. Bu açıdan edebiyatın kuşak deneyiminde öncelikle politikleşme süreciyle bağlantılı bir kaynak olarak işlev gördüğü, romantik ilişkiler bağlamında ise belirgin bir referans sunmadığı söylenebilir.

4.1.2. Yakın Tarih Dizileri: Çemberimde Gül Oya, Hatırla Sevgili, Bu Kalp Seni Unutur mu?

Anket verileri, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının dizi tercihlerinde, Türkiye'nin yakın siyasi tarihini konu alan yapımların öne çıktığını gösteriyor. Katılımcı yanıtlarında özellikle *Çemberimde Gül Oya*, *Hatırla Sevgili* ve *Bu Kalp Seni Unutur mu?*¹⁵ dönemin toplumsal ve politik atmosferini romantik ilişkilerle iç içe işleyen başlıca diziler olarak öne çıkıyor. Bu yapımlar, hem sol/sosyalist hareketin kolektif belleğinde yer etmeleri hem de romantik ilişkileri politik bağlılık çerçevesinde temsil etmeleri nedeniyle katılımcıların kültürel repertuarında belirgin bir yer tutuyor.

Saha kapsamında görüştüğüm kadınların önemli bir kısmı için bu yapımların, kültürel bir tüketim unsuru olmanın ötesinde politik semboller, tarihsel figürler ve toplumsal olaylarla tanışma vesilesi haline geldiği söylenebilir. Örneğin Filiz (30) ve Türkan (26), şunları söylüyor:

“*Hatırla Sevgili*’yi fanlık derecesinde severek izliyordum. 7. sınıftayken biz çok sık taşınıyorduk; o sene Tuzluca’yı’a taşındık. Bunun da etkisi oldu. Burada ilk 6 Mayıs anmasına katıldım. Daha önce 1 Mayıs’a annemle gitmişliğim vardı ama burada bayrakları tanıyarak, örgütlerin adlarına dikkat ederek katıldım. O dönemde Halkevleri çok etkindi; Halkın Hakları kampanyasını yürütüyorlardı. Broşürlerini sakladım. 7.-8. sınıfta bulduğum bütün broşürleri klasörlere koyup arşivlerdim, evde operasyon olana kadar on yıl boyunca sakladım. 2007 Kasım gibi olabilir, tam

¹⁵ *Çemberimde Gül Oya*, Çağan Irmak tarafından yönetilmiş dram ve politik türdeki televizyon dizisidir. Dizi, 12 Eylül 1980 öncesi Türkiye’deki yaşamdan kesitleri sunmaktadır. *Hatırla Sevgili* ise 2006-2008 yılları arasında atv’de yayınlanan dram, romantik ve tarihi türdeki televizyon dizisidir. *Bu Kalp Seni Unutur mu?* ise *Hatırla Sevgili*’nin devamı olarak çekilmiştir ve 12 Eylül darbesini, o dönemdeki politik hareketleri konu almaktadır; 17 bölümden oluşan dizi yayından kaldırılmıştır.

hatırlamıyorum. 8. sınıftayken *Hatırla Sevgili* final yaptı. Masada otururken babama 6 Mayıs anmasında gördüğüm pankarttan bahsettiğimi hatırlıyorum. Çok etkilenmiştim. Zaten dizide Deniz Gezmiş’lerin hikayesi devam ediyordu. Dizi bitecek diye ağlıyordum; Deniz ve Defne’nin aşk hikayesini merakla izliyordum. Bir yandan da lise sınavına hazırlanıyordum. O sene 6 Mayıs’ta Tuzluca’ya otobüs kaldıran bir örgütle anmaya gittim.” (Filiz, 30)

“İlkokul 3. sınıftaydım, 9 yaşındaydım. ATV’de *Hatırla Sevgili* başladı. Cuma akşamları yayınlanırdı, hiç unutmam. Ertesi gün cumartesiydi ve o dönem ilkokul çocukları için hafta sonu kursları olurdu. Ailem de beni o kurslara gönderirdi. Akşam erken yatıp sabah erken kalkmam gerekirdi ama *Hatırla Sevgili*’yi izlemek için uykusuz kalırdım. Ertesi gün derse uykusuz giderdim, ama mutlaka o diziyi izlerdim. Deniz ve Defne’nin aşkından çok etkilendiğimi anımsıyorum. Belki de Türk dizi tarihinde, popüler kültür içinde solun terörize edilmeden, en azından daha sempatik biçimde anlatıldığı ilk dizidir *Hatırla Sevgili*. Hayatımda ilk defa, defterlerimin kenarına yazdığım Denizlerin, Mahirlerin isimlerini o zaman bir “abi” olarak ve bir vatansever, yurtsever olarak içime işledim.” (Türkan, 26)

Filiz’in ve Türkan’ın ifadeleri, popüler kültür ürünlerinin kişilerin politik kimlik inşasında nasıl tetikleyici bir rol oynayabileceğini gösteriyor. Burada *Hatırla Sevgili*, hem romantik bir anlatı olarak izleyiciyi hareketle bağ kurmaya teşvik ederken hem de tarihsel-politik olayları görünür kılarak politikleşme sürecine doğrudan katkı sağlıyor.

Görüşmecilerden Derya da (25) popüler kültür ürünleriyle kurduğu ilişkinin politikleşme sürecindeki etkisini şu sözlerle dile getiriyor:

“*Çemberimde Gül Oya*’yı izledim, ardından *Hatırla Sevgili*’yi bitirdikten sonra *Bu Kalp Seni Unutur mu?*’ya başlamıştım. Zaten aklımda *Hatırla Sevgili*’de yaşanan ilişkiler, anlar dönüp duruyordu. Özellikle *Bu Kalp Seni Unutur mu?*’daki Diyarbakır Cezaevi sahneleri beni çok travmatize etmişti; son bölüme kadar soluksuz izledim ama devam edemedim. Zaten diziyi de erken bitirmişlerdi. 80’lerden 2000’lere, AKP iktidarına uzanacak bir hikaye planladıkları için kanal uyarılmış ve yayın sonlandırılmıştı. O dönem reytingleri de gayet iyiydi, bunu da okumuştum.”

Bu veriler ışığında; katılımcıların dizi tercihleri ve bu dizilerdeki romantik ilişki temsilleri, politik kimlik inşasıyla doğrudan ilişkili görünüyor. *Çemberimde Gül Oya*, *Hatırla Sevgili* ve *Bu Kalp Seni Unutur Mu?*, romantik ilişkileri politik bağlılık, ortak mücadele ve tarihsel olaylarla iç içe ele almasından yoldaşlıkla beraber işleyen romantik ilişki anlatıları sunuyor. Bu yapımlar, kadın katılımcıların belleğinde hem tarihsel

döneme ait olayların ve figürlerin tanınması hem de bu figürler etrafında şekillenen romantik ilişkilerin kurulması açısından önemli bir yer tutuyor. Dolayısıyla bu diziler romantik ilişkilerin politik aidiyetle çerçevelendiği bir kültürel repertuvar inşa ediyor.

Katılımcı ifadeleri, karakterlerin ve onların romantik ilişki yaşama biçimlerinin içselleştirildiğini gösteriyor. Hatırla Sevgili'nin izleyicide yarattığı "fanlık" düzeyindeki bağ ya da Bu Kalp Seni Unutur Mu?'nun Diyarbakır Cezaevi sahnelerinin bıraktığı derin etki, politik olayların ve ideolojik aidiyetlerin yeniden üretilmesini sağlıyor. Bu bağlamda; söz konusu yapımlar, politik göndermelerle örülü kurgularıyla izleyicide romantik ilişkiler bakımından duygusal etki yaratıyor ve kolektif bellekte belirli dönemleri görünür kılıyor. Belirtmek gerekir ki, bu dizilerle kurulan temas sadece kişisel deneyimlerle sınırlı değil. Katılımcıların benzer yaş dönemlerinde, aynı popüler kültür ürünleri etrafında şekillenen ortak deneyimleri, onları tarihsel-toplumsal bağlam içinde özgün bir kuşak konumuna yerleştiriyor. *Çemberimde Gül Oya, Hatırla Sevgili ve Bu Kalp Seni Unutur mu?* gibi yapımlar, Z kuşağı kadınlarının hem politikleşme süreçlerini hem de romantik ilişkilere dair anlam dünyalarını kolektif bir bellek üzerinden kurmalarına aracılık eden kültürel referans noktaları haline geliyor.

4.1.3. Müzikal Tercihler: Protest Müzikten Ortak Kültürel Repertuvara

Anket verileri, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınların müzik tercihleri ile politik kimlikleri arasında anlamlı bir bağlantı olduğunu ortaya koyuyor. Sol/sosyalist hareket içinde yer alan ve araştırmaya katılan Z kuşağı kadınlarının önemli bir kısmı, politikleşme süreçleriyle birlikte protest müziklere (örn. Grup Yorum, Ahmet Kaya, Kardeş Türküler) ve özgün müzik geleneğine yöneldiklerini belirtiyor. Bazıları bu yönelimin özellikle gençlik yıllarında yoğunlaştığını, zamanla farklı türlerle çeşitlendiğini ifade ediyor. Bununla birlikte, müzikal tercihlerde sözlerin toplumsal eleştiri taşıması, sanatçının politik duruşu ve eserlerin kolektif bellekteki yeri, özellikle hareketle bağ kuran katılımcılar için belirleyici bir unsur olarak öne çıkıyor.

Katılımcı ifadeleri, protest müziklerin çocukluk yaşlarında dahi politik figürlerle tanışma ve onlara yönelik olumlu duygular geliştirme sürecinde etkili olabildiğini gösteriyor. Grup Yorum gibi politik duruşu belirgin müzikal toplulukların eserleri, kişilerin henüz politik bilince sahip olmadıkları dönemlerde bile belleklerinde yer edebiliyor. Türkan'ın (26) ifadeleri buna açık bir örnek teşkil ediyor:

“İlkokul 1’de okuma yazmayı öğrendikten sonra, ilkokul 2’de defterime Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan’ın isimlerini yazdığımı hatırlıyorum. Henüz 8 yaşındaydım. Militan bir ailede büyümediysen, bu yaşta bir çocuğun neden böyle bir şey yazacağını sorgulamak gerekir. Öğretmenim gördüğünde ‘Kim bunlar, tanıyor musun?’ diye sormuştu. Ben de ‘Bence çok büyük insanlar, çok önemli. Çok severim’ demiştim. Aslında hiçbir şey bilmiyordum; sadece Grup Yorum’un birkaç şarkısını dinlemiştim, aklımda oradan kalmıştı.”

Bu ifadeler, politik müziklerin çocuk yaşta bile sembolik figürlerle bir bağ kurulmasına aracılık ettiğini ortaya koyuyor. Grup Yorum’un şarkılarında geçen isimler ve olaylar, katılımcının henüz içerik bilgisine sahip olmadığı bir dönemde bile “büyük” ve “önemli” olarak kodlanıyor. Bu durum, müziğin politik figürlerin popüler kültür aracılığıyla dolaşıma girmesinde ve kuşaklar arası aktarıma katkı sunmasında kritik bir rol üstlendiğini gösteriyor.

Bunlarla beraber; katılımcı deneyimlerinin önemli bir kısmı örgütlü politik çevrelerde yer almanın kültürel tüketim pratiklerini müzik yönünden de etkilediğini gösteriyor. Bir başka ifadeyle; politik hareketle temas kültürel repertuarı şekillendirerek sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınları için ortak bir kültürel zemin oluşturuyor. Zeliha (24), şunları söylüyor:

“Çok da fazla bir şey dinlemezdim. Ama o dönemde insan ister istemez Grup Yorum, Grup Ekin gibi grupların şarkılarını dinlemeye başlıyor. Okuduğumuz kitaplarda da durum benzerdi. Biz liseliler olarak özellikle çok yoğun teorik kitaplar okur muyduk? Hayır. Örgütlü olduğum dönemde bu tür okumalar yaptım ama genellikle kendi aramızda farklı içerikleri okuyorduk.”

Saha kapsamında görüştüğüm Ekin (28) de benzer ifadelerle örgütlenme süreci ile beraber kültürel tüketim pratiklerinin değiştiğini belirtiyor. Ekin’in ifadelerine göre, müzikle kurulan ilişki politik çevrelere dahil olduktan sonra belirgin bir dönüşüm

geçiriyor ve bu dönüşüm, zaman içinde politik aidiyetle örtüşen kültürel bir yönelim haline geliyor:

“Üniversiteye kadar hiç Ahmet Kaya dinlememiştim. Cebeci’ye başladıktan sonra Ahmet Kaya diye birisinin olduğunu öğrendim ve çok dinlemeye başladım. Ondan önce lisede The In TV, MTV, Number One gibi müzik kanallarını çok sıkı takip ederdim. Blue Jean dergisini okurdum. Metal müzik dinleyen, popüler dünya müzik gündemini takip eden biriydim. Ancak örgütlendikten ve üniversiteye geldikten sonra Ahmet Kaya’yla, Grup Yorum’la ve Ahmet Aslan’la tanıştım. O dönemde Kardeş Türküler’i de keşfettim. Bunları hep o yıllarda öğrendim.” (Ekin, 28)

Ekin’in ifadelerinde lisede küresel popüler kültürün etkisiyle şekillenen müzik zevki, üniversite ve örgütlülük deneyimiyle birlikte yerini yerel ve politik içerikli üretimlere bırakıyor. Ahmet Kaya¹⁶, Grup Yorum, Ahmet Aslan ve Kardeş Türküler gibi isimlerin keşfi, bir müzik türü değişiminden fazlası olarak aynı zamanda politik, toplumsal ve tarihsel aidiyetin kültürel alandaki yansımalarını da gösteriyor.

Belirtmek gerekir ki, müzikal repertuarın katılımcı deneyimlerinde daha çok politik kimlik inşası ve kuşak belleğinin kurulmasında işlevsel olduğu görülmektedir.¹⁷ Ancak edebiyatta olduğu gibi müzikte de romantik ilişkilere dair özel bir anlatı katılımcı ifadelerinde ortaya çıkmamıştır. Bu durum, müziğin sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınları için öncelikle politik aidiyetin pekiştirilmesinde bir kültürel kaynak işlevi gördüğünü göstermektedir.

4.1.4. Temsiller ve Romantik İlişkilere Dair İlk Kaynaklar

Anket verileri, katılımcıların önemli bir kısmının popüler kültür ürünlerinde /sosyalist hareketin ve bu hareket içindeki kadın-erkek ilişkilerinin temsilini sorunlu bulduğunu ortaya koyuyor. Katılımcılar, bu temsillerin çoğunlukla erkek egemen bakış açısıyla kurgulandığını; erkek karakterlerin idealize edilerek merkezileştirildiğini, kadın

¹⁶ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Kara, İlkay., (2022). Bir Politik Anlatı Olarak Ahmet Kaya Şarkıları: Açık Yaranın Sesi, İletişim Yayınları.

¹⁷ Müzik ve bellek tartışması için bkz. O’Reilly, D., Doherty, K., Carnegie, E. & Larsen, G. (2017). Cultural memory and the heritagisation of a music consumption community. *Arts and the Market*, 7/2, 174-190.

karakterlerin ise çoğu zaman ikincil ya da erkek figürlerin etrafında konumlanan roller üstlendiğini belirtiyor.

Bununla birlikte; bazı yanıtlar özellikle güncel yapımlarda ve feminist eleştirilerin etkisiyle kadınların bağımsız özne olarak görünürlüğünün arttığını; LGBTİ+ ilişkilerin ise hala çok sınırlı şekilde temsil edildiğini ifade ediyor. Temsillerin genellikle "davaya bağlılık" ilkesini romantik ilişkilere tercih eden, romantizmi sınırlı ve ideolojik çerçevede kurgulayan bir anlayışla işlendiği; toplumsal cinsiyet rollerinin çoğunlukla yeniden üretildiği vurgulanıyor.

Ankete katılan anonim katılımcılar şu ifadeleri kullanıyor:

“Sol/sosyalist temalı popüler kültür ürünlerinde kadın-erkek ve toplumsal cinsiyet ilişkileri genellikle eşitlikçi bir anlayışla ele alınır. Ancak pratikte, bu ilişkilerde ideallerle gerçeklik arasında çelişkiler görülebilir. Romantizm, toplumsal mücadeleye bağlı olarak şekillenir ve bireysel arzular ideolojik sadakatle sınırlanır.” (K1)

“Sol/sosyalist harekete ilişkin kültürel ürünlerde kadın-erkek ilişkilerine dair temsiller berbat diyebileceğimiz bir seviyede. Erkekler hep kahraman ve sadece solcu oldukları için “mükemmel”, “adanmış”, “ideal” vs. temsil ediliyorlar. Kadınlar da genelde onlar böyle oldukları için etkilenen dünya dışı varlıklar gibi. İzlediğim bir filmde mitolojik bir nymphe canlıdan ilhamla çizilen kadın su perisi bile daha gerçekçi. Sol, yenilgisinin üstesinden erkekliğin altını çizerek gelmeye çalışıyor.” (K2)

“Ne yazık ki sol/ sosyalist hareketler içerisindeki duygusal ilişkiler toplumsal cinsiyet norm kalıpları üzerinden hiyerarşik bir anlayışla ortaya çıkıyor. Bu yapılarıdaki romantik ilişki modelleri içinde bulunduğunuz yapının ideolojik baskısıyla yani özgürce karar verilmeyen ilişkiler olarak temsil ediliyor.” (K3)

“Sol hareket içindeki kadın erkek ilişkilerine dair anlatılarda etik kaygılar daha fazla görülüyor galiba. Ayrıca bu ilişkiler çoğunlukla romantik ilişkilerin de politik bir alan olduğu teziyle işleniyor. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet rollerini büyük ölçüde korunduğunu düşünüyorum.” (K4)

Bu dört alıntı, popüler kültürdeki sol/sosyalist temsillerin toplumsal cinsiyet ilişkilerini nasıl kurduğuna dair iki ana eğilimi görünür kılıyor. İlk eğilim, (K1) ve kısmen (K4)’te görüldüğü gibi, bu temsillerin söylemsel düzeyde eşitlikçi ve ideallere bağlı bir çerçeve

sunduğu, romantik ilişkilerin de politik mücadelenin bir parçası olarak kurgulandığı yönünde seyrederken bu yaklaşım, çoğu zaman idealler ile pratikler arasında belirgin bir mesafe barındırıyor; toplumsal mücadele, kişisel dinamikler üzerinde sınır koyucu bir unsur haline gelirken, toplumsal cinsiyet rollerinin tam anlamıyla dönüştürülmediği vurgulanıyor. Bu durum, politik hareketin değerler sistemi ile kişisel ilişkilerin dinamikleri arasındaki gerilimleri açığa çıkarıyor.

İkinci eğilim ise (K2) ve (K3)'te net biçimde ifade edildiği üzere, temsillerin erkek merkezli, hiyerarşik ve cinsiyetçi kalıplar üzerine inşa edildiği yönünde. Erkek karakterler kahraman, fedakar ve idealize edilmiş figürler olarak öne çıkarılırken; kadın karakterler çoğunlukla bu erkeklerin etrafında tanımlanan, edilgen ya da “onlardan etkilenen” figürlere indirgeniyor. Bu çerçevede romantik ilişkiler, özgür iradede ziyade ideolojik baskı ve yapısal hiyerarşi içinde şekillenen bağlar olarak sunuluyor. Dolayısıyla, söz konusu popüler kültür ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği söylemsel olarak var olsa da, pratik temsiller çoğunlukla patriyarkal kodların yeniden üretimine dayanıyor.

Not düşmek gerekirse; katılımcıların popüler kültür ürünlerindeki temsillere yönelik eleştirileri, aslında aynı tarihsel bağlamda üretilmiş benzer kültürel metinlere maruz kalma deneyiminden beslenmektedir. Bu ortaklık, onların kuşak konumunu görünür kılarken; toplumsal cinsiyet temsillerine dair farklı değerlendirmeler, kuşak içindeki farklılıkları açığa çıkarmaktadır.

Bu noktada, temsil tartışmasını katılımcıların romantik ilişkilere dair ilksel fikirlerini nasıl edindiklerine ilişkin yanıtlarla da birleştirmek mümkün. Popüler kültür ürünlerine yönelik ifadeler, aynı zamanda bu ürünlerin tüm sorunlu yönlerine rağmen kadınların ilk romantik ilişki anlayışlarını şekillendiren kaynaklardan biri olduğunu gösteriyor. Katılımcıların önemli bir kısmı, romantik ilişkilerine ilişkin ilksel fikirlerin sadece politik çevrelerden veya teorik okumalarla değil; aile, arkadaş çevresi, örgütlü yapılardaki gözlemler ve özellikle film, dizi, roman gibi kültürel üretimler aracılığıyla oluştuğunu belirtiyor. Böylece, temsillerin sorunlu yanları, aynı zamanda kadınların ilişki deneyimlerini tahayyül etme biçimlerinin de başlangıç noktasını oluşturuyor. Özellikle sol/sosyalist temalı veya politik karakterleri içeren yapımlar, katılımcıların hayal dünyasında

idealleştirilmiş ilişki biçimlerinin yerleşmesine aracılık edebiliyor. Bazı katılımcılar, kuşaksal konumları itibariyle ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde bu temsillerden etkilenecek devrimci mücadele ile romantik ilişkileri birlikte düşlediklerini belirtirken; diğerleri, bu ürünlerin ilişkileri kimi zaman karikatürize eden ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten yönlerine dikkat çekiyor. Bu durum, sol/sosyalist kadınların ilk ilişki fikirlerini edinirken hem toplumsal normların hem de politik çevrelerin ve kültürel temsillerin kesişiminde bir öğrenme sürecinden geçtiklerini ortaya koyuyor.

“Sol/sosyalist kimliğe sahip kadınlar, aşk ve romantik ilişkilere dair fikirlerini geleneksel cinsiyet rolleri, sosyalist teori, feminist eleştiriler ve kendi kolektif mücadele deneyimlerinden etkilenecek oluşturur. Bu fikirler, kişisel duygularla toplumsal mücadele arasında bir denge kurma çabası taşır. Romantik ilişkiler, bireysel bir bağ olmanın ötesinde, toplumsal eşitlik ve dayanışma arayışının bir yansıması haline gelir.” (K5)

“Diziler etkili olabilir, benim için öyleydi. Defne ve Deniz’in kayıplarla, acılarla dolu ilişkisinin hayallerini kurardım 13-14 yaşında. İlişkilendikleri yapılar olabilir, örgütlü olduğum yapıdaki yetkili kişilerin ilişkileri ya da evlilikleri, parti binalarında büyüyen çocukları gözlerimi doldururdu. Benzer deneyimleri yaşayan kadınlar için böyle midir bilmem ama ben devrime de sevdiğime de sonsuz sadakatle bağlı olacağımı düşünür, öyle sanırdım.” (K6)

Bu iki alıntı (K5, K6), sol/sosyalist kimliğe sahip kadınların romantik ilişkilere dair fikirlerini edinme süreçlerinde popüler kültürün ve örgütlü mücadele deneyimlerinin nasıl iç içe geçtiğini gösteriyor. K5’in ifade ettiği üzere, bu fikirler toplumsal cinsiyet rolleri, sosyalist teori, feminist eleştiriler ve kolektif mücadele pratiklerinden de besleniyor. Bu durum, romantik ilişkileri özel bir alan olarak değil, toplumsal eşitlik ve dayanışma arayışının bir yansıması olarak görmeye zemin hazırlıyor. Ancak K6, bu fikirlerin ilk şekillenişinde popüler kültür ürünlerinin (örneğin diziler) ve çevrede gözlemlenen ilişki modellerinin önemli rol oynadığını; bu modellerin kimi zaman romantik ilişkileri ideolojik sadakatle iç içe kurgulayan, fedakarlık ve bağlılığı yücelten bir anlayışla içselleştirildiğini gösteriyor.

Bu kesişim, popüler kültürdeki sol/sosyalist temsillerin çift yönlü etkisini ortaya koyuyor: Bir yandan, erkek merkezli ve hiyerarşik ilişki modellerini normalleştiren, toplumsal

cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten bir çerçeve sunuyor. Diğer yandan ise, bu ilk temas ve gözlemler, kadınların kendi ilişkilerinde bu kalıpları sorgulama, dönüştürme ve daha eşitlikçi bağlar kurma motivasyonu için bir başlangıç noktası olabiliyor. Dolayısıyla, popüler kültür ile politik kimliğin kesişiminde oluşan bu deneyim alanı, hem patriyarkal kodların yeniden üretildiği hem de bu kodlara karşı eleştirel mesafenin geliştirebildiği ikili bir potansiyel taşıyor.

Bir başka anlatımla; anket bulguları ve bu bulgulara eklenen saha verileri, kültürel üretimlerdeki temsillerin kadınların ilişki tahayyüllerine erken yaşta nüfuz ettiğini ortaya koyuyor. Ancak bu etkiler, sadece kalıpların içselleştirilmesine yol açmakla kalmayıp, kimi durumlarda bu kalıpları sorgulama ve dönüştürme yönünde bir bilinç de yaratabiliyor.

Bu noktada; bir sonraki bölümde aktaracağım derinlemesine görüşmeler, politik kimlik ve örgütlenme deneyimlerinin yanı sıra hareket içinde kurulan romantik ilişkilerin, bu ilişkilerin hareketle etkileşiminin ve toplumsal cinsiyet rolleriyle eşitsizliklerin çok daha ayrıntılı bir tablosunu sunmaktadır. Böylece, kadınların ilişkiler alanındaki deneyimlerine dair örüntüler ve çatışmalar daha katmanlı bir biçimde görünür hale gelmektedir.

4.2. SOL/SOSYALİST HAREKET İÇİNDE YER ALAN Z KUŞAĞI KADINLARININ ÖRGÜTLENME VE ROMANTİK İLİŞKİ DENEYİMLERİ

Bu bölüm, Türkiye'nin mevcut koşullarında sol/sosyalist hareket içinde örgütlenen Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini, onların toplumsal-tarihsel kuşak konumları üzerinden ele almaktadır. Önceki bölümde tartışılan kültürel repertuar, katılımcıların romantik ilişkilere dair ilksel fikirlerini kişisel deneyimlerin yanı sıra popüler kültür ürünleri, örgütlü mücadele pratikleri ve toplumsal cinsiyet normlarının kesişiminden edindiklerini göstermiştir. Bu bağlamda Z kuşağı, Türkiye'nin son yıllardaki siyasal dönüşümleri, toplumsal hareketleri, feminist mücadeleleri ve dijital medya ortamı içinde şekillenen bir kuşak olarak, ilişki deneyimlerini hem kuşaksal hem de kişisel düzeyde kurmaktadır. Bir başka ifadeyle; Z kuşağının parçası olan ve sol/sosyalist hareket içinde örgütlenen kadınların kuşaksal konumları, onların deneyimlerinin parametrelerini etkilemektedir. Daha önce de belirttiğim gibi, bu

kapsamda romantik ilişkilerin odağa alınmasının nedeni, bu alanın aynı zamanda ideolojik aidiyet, kolektif mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin somutlaştığı bir deneyim almasıdır. Dolayısıyla bu bölüm, romantik ilişkileri sadece kişisel ilişkiler olarak değil, kuşak konumunun belirlediği parametreler çerçevesinde ideolojik aidiyet, kolektif eylem ve toplumsal eşitsizliklerle iç içe geçmiş deneyim alanları olarak nasıl şekillendiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bundan sonraki kısımda, bu görüşmelerden elde edilen veriler “politik kimlik ve örgütlenme deneyimi”, “hareket içinde kurulan romantik ilişkiler”, “ilişkinin hareketle etkileşimi”, “hareket içinde kurulan romantik ilişkilerdeki toplumsal cinsiyet rejiminin işleyişi” ile “örüntüler, çatışmalar ve yan yollar” temaları etrafında analiz edilecektir. Bu tematik analiz, Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki pratiklerinin hangi noktalarda normlar ekseninde pekiştiğini, hangi noktalarda ise sorgulama veya dönüşüm imkanı sunduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylelikle, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerinin toplumsal-tarihsel kuşak konumları, kolektif idealler, örgütsel yapılar ve toplumsal cinsiyet rejimlerinin etkisiyle şekillenen çok katmanlı bir deneyim alanı olduğu gösterilecektir.

4.2.1. Politik Kimlik ve Örgütlenme Deneyimi

Saha verileri, katılımcıların örgütlenme süreçlerinin çoğu zaman kişisel ilişkiler, sosyal çevre ve toplumsal-tarihsel bağlamın ortak etkileriyle şekillendiğini göstermektedir. Bu süreçte, kimi katılımcılar için sol/sosyalist hareket içinde yer alan aile üyeleri önemli bir referans noktası olmuş, kimi katılımcılar için ise lise ve üniversite ortamlarında tanışılan kişiler ve paylaşılan politik atmosfer belirleyici olmuştur. Dolayısıyla, örgütlenmeye sürecinin belirli tarihsel ve toplumsal koşullarla yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle; toplumsal ve tarihsel bir konum olarak, Türkiye’de ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinin neredeyse tamamını AKP iktidarı döneminde geçiren Z kuşağı kadınlarının, karşı karşıya kaldıkları siyasal ve toplumsal dönüşümlere verdikleri tepkilerden biri sol/sosyalist hareket içinde örgütlenmek olmuştur. Bu bağlamda, söz konusu kuşak ve bir kuşak birimi olarak sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı

kadınları, hem kişisel yaşamlarında hem de toplumsal düzlemde deneyimledikleri baskı, adaletsizlik ve eşitsizliklere karşı politik bir özneleşme sürecine girmiştir.

Bu bağlamda, katılımcıların önemli bir kısmı için politik örgütlenmeye ilk temas noktasının aile içindeki deneyimler olduğu söylenebilir. Özellikle sol/sosyalist hareket içinde aktif olan ebeveynler veya yakın akrabalar, ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde politik tartışmaların, kitapların ve örgütsel etkinliklerin gündelik hayatın bir parçası haline gelmesini sağlamıştır. Saha kapsamında görüştüğüm kişilerden Derya (25) sol/sosyalist hareketi henüz erken yaşlarda abisi aracılığıyla tanıdığını şöyle ifade ediyor:

“Abim sol/sosyalist mücadele içinde yer alan biriydi ve 2018 yılında iltica ederek İsviçre’ye yerleşti. Evimiz, farklı siyasi yönelimlerin bir arada bulunduğu, adeta Türkiye’nin bir minyatürü gibiydi. Ben 18 yaşındayken abim evden ayrıldı. Ankara’ya gelmeden önce, sol hareketle tanışmamda en büyük rolü olan kişi yine abim oldu. Çocukluğumdan beri onun benim için bir rol model olduğunu söyleyebilirim. Öyle ki, abim faşist olsaydı muhtemelen ilk etapta faşizmle tanışacaktım; çünkü o dönemlerde söyledikleri benim için neredeyse değişmez doğrular gibiydi. Aramızda 8 yaş var, o üniversiteye gidip geldikçe siyasi söylemleri değişmeye başladı ve bu beni derinden etkiledi.”

Zeliha ise benzer şekilde şunları söylüyor:

“Dayılarım geçmişte sol görüşlüymüş, amcam ise eski Kurtuluş üyesi olarak siyasetin içinde oldukça aktifmiş. Babam da benzer şekilde siyasi olarak bu çevrelerde bulunmuş. Bir gün karşı komşumuzun evinde büyük bir kalabalık olduğunu fark etmiş. Eve dönerken “Ne oldu, cenaze mi var?” diye sormuş. Meğer orada, babamın eskiden birlikte siyaset yaptığı DEV-LİS’li arkadaşları varmış. Babam, oradaki gençlerle tanışmış ve sohbet sırasında “İki kızım var” diyerek bizden, yani ablamla benden bahsetmiş. Sonrasında ablam Tuzluca’yı Anadolu Lisesi’ne başladı. Okula başladıktan sonra, babamın bahsettiği bu arkadaşlarla tanıştı. O dönem ben 8. sınıftaydım. Ablam okuldan çıktıktan sonra ilçedeki büroya giderdi. “Ben de geleceğim, ne yapıyorsunuz?” diye sorar, sürekli gitmek isterdim. Birkaç kez ben de onlarla birlikte gittim.” (Zeliha, 24)

Derya ve Zeliha’nın ifadeleri, Z kuşağı kadınlarının sol/sosyalist hareket içindeki politik kimlik ve örgütlenme deneyimlerinin, aile bağları ve yakın çevre aracılığıyla şekillendiğini göstermesi açısından önem teşkil ediyor. Katılımcıların her ikisi de ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde aile içinde doğrudan ya da dolaylı olarak sol/sosyalist mücadeleyle temas ettiğini söylüyor. İlk örnekte, abinin hem politik kimliği

hem de abla-kardeş arasındaki bağ, Derya'nın siyasal yönelimini belirleyen temel faktör olurken; politik kimlik adeta bir rol model üzerinden aktarılıyor. İkinci örnekte ise dayı, amca ve babanın politik geçmişi, aileyi kuşatan bir siyasal atmosfer yaratarak, bu atmosfer, abla aracılığıyla somut örgütlenme alanlarına geçiş imkanı sunuyor.

Ancak sadece aile bağları ve yakın çevre etkisiyle şekillenen bir örgütlenme sürecinden söz etmek mümkün değildir. Türkiye'de son yirmi yılda giderek belirginleşen politik atmosfer, özellikle Z kuşağı kadınları için sol/sosyalist hareket içinde örgütlenmeyi kuşak içindeki tepkilerden birisi haline getirmiştir.

Ekin (28), Türkiye'deki toplumsal ve siyasal atmosfere bağladığı örgütlenme sürecini şöyle aktarıyor:

“O dönemde siyasi düşüncelerim tam olarak oturmuş değildi; sadece milliyetçi olmadığımı biliyordum ve bir arayış içindeydim. Liseliydim, sosyalizm ve Marksizm'i öğreniyordum, etrafımda bu fikirleri savunan insanlar vardı. Solcu abiler, “iyi abiler” olarak görünüyordu gözüme. Türkiye'deki siyasi atmosferin ve gençler üzerindeki baskı ortamının da etkisiyle, bu fikirler bana daha yakın gelmeye başladı. Üniversiteye girdiğimde ise Cebeci Kampüsü'ne adım attım. 2015 yılında, siyasetin yoğun yaşandığı bir dönemdi. Lisedeki arkadaşlarımla üniversitedeki arkadaşlarıyla tanışmamla birlikte gençlik örgütlenmesinde yer almaya başladım. Böylece üniversitede de aynı çevre içinde devam ettim. Lisedeki örgütlülüğüm tam anlamıyla kurumsallaşmış bir bağ değildi; daha çok ilişkilene biçimiydi. Ama üniversiteye gelmemle birlikte bu ilişkilene çok hızlı biçimde örgütlü bir sürece dönüştü.”

Zehra da (27) üniversiteye başladığı dönemin ve Türkiye'deki ortamın örgütlenmesi üzerindeki etkisine dikkat çekiyor:

“Sol tartışmalarla Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tanıştım. Daha önce siyasetin herkesin bir ucundan tutabileceği, dahil olabileceği bir alan olduğunu hiç düşünmemiştim. Bana hep siyaset, partiler ya da bürokrasi düzeyinde yürütülen, belli bir noktaya geldikten sonra yapılabilecek bir şeymiş gibi gelirdi. Akademisyenler ya da siyasi partilere girenler siyasetle ilgilenebilir, tıpkı devlet kademelerinde yükselmek gibi belli bir prosedür gerektirirdi sanki. Kendi hayatın, hakların ya da dert ettiğin meseleler üzerinden söz söylemenin siyasetin bir parçası olabileceğini hiç düşünmemiştim. Bu yüzden, yaşatlarımla belli bir ideoloji doğrultusunda faaliyet yürütmesi, bu faaliyetin illa sokak eylemlerine ya da fiziksel çatışmalara varmasına gerek olmadan, yalnızca kitap okuyup tartışmak için bir araya gelmeleri bile benim için şaşırtıcı bir deneyimdi. 2016 girişliydim ve

Türkiye’de siyasal atmosferin yoğun baskı ortamıyla şekillendiği, üniversitelerdeki örgütlenmelerin ise ciddi bir dönüşüm geçirdiği bir dönemde geldim. O yıllarda kampüste sadece sol/sosyalist örgütler kalmamış, aynı zamanda etnik ve milliyetçi yapılar da artmaya başlamıştı.”

Ekin ve Zehra’nın ifadelerine bakıldığında; Z kuşağı kadınlarının örgütlenme süreçlerinin Türkiye’nin son yıllardaki politik atmosferi ve baskı ortamıyla doğrudan ilişkili olduğu açıkça görülmektedir. Ekin’in anlatısında, lise yıllarında henüz siyasal düşüncelerinin tam olarak şekillenmemesine rağmen, ülkenin siyasal iklimi ve gençler üzerindeki baskıların yarattığı arayış duygusu öne çıkmaktadır. Bu arayış, çevresindeki sosyalist fikirlere sahip kişilerle kurduğu ilişkilerle birleşerek üniversiteye geçtiğinde hızla kurumsallaşmış bir örgütlülüğe dönüşmüştür.

Zehra’nın deneyimi ise, üniversiteye başlamadan önce siyaseti bürokratik ve erişilmesi zor bir alan olarak görmesine karşın, Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde yaşatlarının ideolojik faaliyetlerine tanık olmasıyla değişmiştir. Onun aktardığı 2016 dönemi, artan baskı ortamı ve üniversitelerdeki örgütlenme yapılarının dönüşümünün de belirginleştiği bir süreçtir. Bu bağlamda Ekin ve Zehra’nın ifadeleri, Z kuşağı kadınlarının politik kimlik ve örgütlenme deneyimlerinin, kişisel ilişkiler ve ideolojik etkiler kadar, otoriterleşme, toplumsal kutuplaşma ve kampüslerdeki siyasi dengelerin değişmesi gibi toplumsal ve tarihsel bağlamlardan da beslendiğini ortaya koymaktadır. Ekin ve Zehra, artan otoriterleşme, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması ve üniversitelerdeki örgütlenme alanlarının daralması gibi dinamiklere doğrudan tanıklık ettiğini aktarmaktadır. Bu bağlamda; Ekin ve Zehra’nın politik katılım ve örgütlenme süreçleri, hem kişisel hem de kolektif deneyimlerin kesişiminde, içinde buldukları dönemin baskıcı siyasal atmosferine karşı verilen ortak bir yanıt niteliği taşımaktadır. Böylece, söz konusu kadınların hareket içinde konumlanmaları, aynı zamanda kuşaklarının maruz kaldığı tarihsel koşullara karşı gelişen çeşitli reflexlerden birisi olarak okunabilir.¹⁸

¹⁸ Burada Mannheim’ın “kuşak birimi” kavramını hatırlatmakta fayda var. Kuşak birimi kavramı, aynı toplumsal ve tarihsel olayları deneyimleyen ancak bu olaylara farklı tepkiler veren kuşak üyelerini tanımlamak açısından elverişlidir. “Çeşitli reflexler”den kasıt, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının, sol/sosyalist hareket içinde yer almaları itibarıyla kuşağın içinde yer alan birimlerden bir tanesi olmasıdır.

Bunlarla beraber; Ekin ve Zehra'nın ifadelerinin örgütlenme sürecinin politik tepkisellikten ibaret olduğu anlamına da gelmediğini not düşmek gerekir. Bu ifadelere bakıldığında; örgütlenme süreci aynı zamanda güven duyulan sosyal çevreler, ortak deneyimler ve paylaşılan politik hedefler aracılığıyla gelişen bir aidiyet duygusunu da içermektedir. Ekin'in lise yıllarındaki "iyi abiler" tanımı ve üniversiteye geçişle birlikte bu çevreyle bağını güçlendirmesi, aidiyetin ilişkisel boyutunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Zehra'nın, önceleri uzak gördüğü siyasetin yaşlılarıyla kurduğu bağlar sayesinde erişilebilir hale gelmesi, politikleşmenin sosyal bağlarla iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu durum, Z kuşağı kadınlarının sol/sosyalist hareket içindeki yer alışlarının, hem ideolojik yönelimler hem de topluluk içi dayanışma pratikleri üzerinden şekillendiğini, dolayısıyla politik aidiyetin veya tepkinin kuşaksal bir deneyim olarak da inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; kuşak konumunun, yukarıda aktarılan alıntılar ekseninde sadece politik kimlik ve örgütlenme deneyimlerini etkilediği düşünülmemelidir. Bu konum, gündelik yaşamın daha kişisel alanlarını da etkileyen bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda; en kişisel deneyimlerden biri olarak romantik ilişkiler dahi, kuşaksal konumun şekillendirdiği dinamiklerle örülmemektedir.

4.2.2. Hareket İçinde Kurulan Romantik İlişkiler

Sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının politik kimlik ve örgütlenme süreçleri, siyasi faaliyet alanlarını ile birlikte hareket içindeki gündelik yaşam pratiklerini ve kişisel ilişkilerini de şekillendirmektedir. Kuşak konumlarının belirlediği tarihsel, toplumsal ve kültürel parametreler, bu kadınların romantik ilişki deneyimlerine de yansımakta; hem ilişki kurma biçimlerini hem de ilişkilerde anlam atfettikleri değerleri toplumsal, tarihsel ve politik bağlamdan bağımsız düşünmeyi güçleştirmektedir. Ortak ideolojik, toplumsal ve tarihsel zemin, kadınların yaşadığı romantik ilişki deneyimlerini de önemli ölçüde etkilemekte; "yoldaşlık" ve "romantik ilişkiler" arasında çeşitli gerilimler meydana gelmektedir. Bununla beraber; kişisel olan ile kamusal olan arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir alan da ortaya çıkmaktadır. Bu tez kapsamında Z

kuşağı olarak tanımlanan kadınların romantik ilişkileri, çoğu zaman politik öncelikler ve kolektif sorumluluklar üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, kuşak konumunun, özel olan ile kamusal olan arasındaki gerilim hattını sürekli yeniden kurduğunu göstermektedir.

Katılımcıların “Nasıl tanıştınız?”, “Partnerinizle sizi ortaklaştıran unsurlar nelerdi?”, “İlişkinizin temel dinamiklerini nasıl tanımlarsınız?” ve “Aranızdaki farklar nelerdir?” sorularına verdikleri yanıtlar, hareket içindeki romantik ilişkilerin hem ortak ideolojik, toplumsal ve tarihsel zemin hem de kişisel farklılıklar üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Tanışma hikayeleri çoğunlukla politik faaliyetler, ortak arkadaş çevresi veya aynı örgütlenme alanlarında bulunma gibi bağlamlarda gelişmektedir. Bu durum, hareketin sağladığı sosyal ağların romantik ilişki biçimlerini de besleyen bir işlev gördüğünü göstermektedir. Ortak zemin, katılımcılar tarafından ilişkilerin temel bağlayıcı unsurlarından biri olarak vurgulanırken politik değerlerin ve mücadele anlayışının, romantik ilişkilerin anlam dünyasını belirleyen başlıca faktörler olduğu söylenebilir.

Saha kapsamında görüştüğüm Cansu (26), sol/sosyalist hareket içinde yaşadığı romantik ilişki deneyiminin örgütlü olduğu politik hareket içindeki arkadaşları aracılığıyla gerçekleştiğini belirterek ortak ideolojik zeminin ilişkinin temel bağlayıcı unsuru olduğunu açıkça gösteren şu ifadeleri kullanıyor:

“Hareket içinde yer alırken romantik ilişkilerim genellikle kadın arkadaşlarım aracılığıyla şekillendi. Hepsinin birinin tanıdığı ya da arkadaşıydı. Sevgilim de üniversiteden tanıdığım ilk partnerimdi. Onunla birlikte artık o ortamların içine daha fazla girmeye başladım. Partilerdeki “büyük abiler” ya da “şef” konumundaki kişilerle sıkça karşılaşırdık. Zamanımız çoğunlukla kolektif etkinliklerde geçirdi: buluşmalar, bira içmeler, başka arkadaşların evlerine gitmeler... Önemli bir eylem varsa mutlaka birlikte katılırdık. Eylemlere katılmak, ilişkinin adeta “zirve” noktalarından biriydi. Hele ki 2015 ve sonrası, sürekli bombaların patladığı, gündemin hiç durmadığı zor bir dönemdi. O zamanlarda yalnız kalmamak bana iyi geliyordu; orada bir dayanışmaya ihtiyaç duyuyordum.”

Cansu'nun ifadeleri, hareket içindeki romantik ilişkilerin çoğu zaman örgütsel bağlamda şekillendiğini ve bu bağlamda ortak zeminin temel birleştirici rol oynadığını göstermektedir. İlişki, kişisel bir deneyimden ziyade kolektif etkinlikler ve politik

pratikler üzerinden tanımlanmakta; gündelik hayat, örgütsel faaliyetlerle iç içe geçmektedir. Cansu'nun "zirve" noktası olarak nitelendirdiği eylemlere katılım, romantik ilişkinin aynı zamanda politik bir dayanışma alanı olarak da işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. 2015 sonrası artan siyasal şiddet ve kriz ortamının, bu dayanışma ihtiyacını daha da pekiştirdiği; yalnız kalmama arzusunun ilişkideki temel motivasyonlardan biri haline geldiği yorumunu yapabiliriz. Bu bakımdan, romantik ilişkinin sınırlarının ortak mücadele pratiği, politik atmosferin yarattığı zorunluluklar ve kolektif yaşamın biçimlendirdiği bir deneyim üzerinden çizildiğini söyleyebiliriz.

Derya (25) ortak noktalarının "solcu olmak" olduğunu ifade ederek şunları söylüyor:

"Bizim ortak noktamız solcu olmamız, hemen hemen aynı fraksiyona sempati duymamızdı. Açık konuşmak gerekirse bu bağ üzerinden tanıştık. O örgütlü bir üye değildi ama 'çevre' ya da 'çeper' dedikleri gruptaydı; yani örgütün resmi üyesi olmamasına rağmen örgüt bilinciyle hareket ediyor, bazı süreçlerine dahil oluyordu. Bu ideolojik yakınlık ve aynı politik çevrede bulunmak, ilişkimizi başlatan en önemli unsurdu. İlişkimiz güzel başladı, hatta ortak paydamız olan solculuk uzun süre güçlü bir bağ kurmamızı sağladı. Ancak, ayrıldıktan sonraki üç aylık süreçte ilişki tamamen farklı bir hal aldı; bu dönemde partnerimi sanki yeniden tanıyormuşum gibi hissettim. Bu durum, ideolojik yakınlığın her zaman kişisel ilişkilerde uyumu ve saygıyı garanti etmediğini gösterdi."

Derya'nın ifadeleri romantik ilişkinin temel ortak paydasının "solculuk" olduğunu ortaya koymaktadır. Derya, partneriyle tanışmasının temelinde ideolojik yakınlığın yer aldığını, bu bağın ilişkilerinin başlangıcında güçlü bir birleştirici unsur olduğunu ifade etmektedir. Partnerin "örgütlü" olarak tanımlanmasa da "çevre" ya da "çeper" olarak adlandırılan, örgütün belirli süreçlerine katılan ve örgüt bilinciyle hareket eden bir konumda bulunması dikkate değerdir. Bu durum, örgüt içindeki formel üyelikten ziyade, ideolojik bağ ve pratik temas üzerinden kurulan ilişkilerin de ne kadar etkili olabildiğini göstermektedir. Ancak Derya'nın ifadelerinin, ortak zeminin ilişkideki farklılıkları ve çatışma noktalarını ortadan kaldırmadığını da ortaya koymaktadır.

Meryem de (32) benzer bir biçimde "bizi ortak tutan şey örgüttü" diyerek ortak ideolojik zeminin söz konusu ilişkilerin kurulmasındaki rolünün altını çiziyor:

“İlişkiye ya da hayata bakış açısından büyük ortak noktalarımız yoktu; hatta hiç yoktu. Bizi bir arada tutan şey, romantik bağdan çok, aynı örgüt içinde yer almamız ve paylaştığımız ideolojik duruştu. Yani ortaklığımız, ilişkiye dair beklentilerimiz ya da duygusal uyumumuzdan değil, siyasal düşünceye dair benzerliğimizden kaynaklanıyordu. Hatta öyle ki, örgütlü topluluk içinde sevgililik halimiz neredeyse tamamen gizleniyor ve yok sayılıyordu; bu durum o kadar nötralize oluyordu ki, sanki geleneksel ya da dini topluluklarda kadının yanına yaklaşmanın yasak olduğu, her türlü duygusal ve romantik yakınlığın silindiği, özellikle de yok sayıldığı soğuk bir alan oluşuyordu. Bu ortamda, romantik ilişkinin görünürlüğü değil, örgütlü yapının gerektirdiği mesafe korunuyordu.”

Meryem’in ifadeleri, hareket içindeki romantik ilişkilerin temelinde duygusal ya da kişisel uyumdan çok, ortak zemin ve örgütsel aidiyetin belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Meryem’in vurguladığı gibi, ilişkiyi sürdüren başlıca unsur, siyasal düşünceye dair benzerlikler ve aynı örgütlü yapı içinde yer alma durumudur. Bu durum, romantik ilişkinin kendi iç dinamiklerini ikincil plana iterken, örgütsel bağın ve ortak politik hedeflerin öncelik kazanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, burada “partner” olma hali, çoğu zaman “yoldaş” olma halinin gölgesinde kalmakta; romantik bağın sürdürülebilirliği örgütsel konumlanışa ve ideolojik uyuma bağlı hale gelmektedir. Öte yandan, örgütlü alanın kendine özgü normları ve mesafe kurma pratikleri, ilişkilerin görünürlüğünü ve duygusal ifadenin alanını ciddi ölçüde daraltmaktadır. Katılımcının “gizlenme” ve “yok sayılma” ifadeleri, bu alanın romantik yakınlıkları nötralize eden, hatta yok eden bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, romantik ilişkinin kamusal olarak görünür kılınmaması, örgütsel kültürün yarattığı kolektif normlardan kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, bu tür ilişkilerde ideolojik uyum ve örgütsel aidiyet hem ilişkinin başlangıcında hem de devamında belirleyici rol oynayabilmektedir.

Tam da bu noktada “yoldaşlık” ile “romantik ilişkiler” arasında zaman zaman gerilimler yaşandığını, ilişkilerin kolektif mücadelenin gereklilikleri ve örgütsel roller üzerinden de sınıdığını söylemek gerekir.

Saha kapsamında görüştüğüm Selma (28), romantik ilişkilerin direniş üzerinden kurulduğuna dikkat çekerek “yoldaşlık” ve “romantik ilişkiler” arasındaki yakınsımaya işaret eden şu ifadeleri kullanıyor:

“Mesela 1 Mayıs’tasın. O anda yaşadığın sadece politik bir eyleme katılmak olmuyor; ilişkinin duygusal boyutu da o atmosferin içine yerleşiyor. Aşkını, birlikte direndiğin, yan yana yürüdüğün o politik zeminde kuruyorsun. İki sevgili olarak aynı safta durmak, aynı sloganı atmak, omuz omuza yürümek... Bu, ilişkiye bambaşka bir anlam yüklüyor. Direnme hali, gündelik hayattaki romantizmin yerine geçiyor adeta. Bizde bu duygu çok yoğundu. Ben kendi içimde o kadar romantize etmiyorum olsam da, çevrede ve o anın duygusunda sürekli böyle bir hava oluşuyordu. 1 Mayıs sadece politik bir mücadele günü değil, aynı zamanda bir ‘birlikte mücadele etme’ ritüeli hâline geliyordu.”

Selma’nın ifadelerinde “yoldaşlık” ve “romantik ilişkiler” arasındaki sınırların geçirgenleştiği bir deneyim söz konusudur. Ortak bir ideolojik zemin ve politik mücadele, ilişkinin temel bağlayıcı unsuru haline gelirken, politik eylemler romantik ilişki deneyiminin içinde olan kişiler için hem dayanışma hem de duygusal bağ kurma alanı yaratmaktadır. Bu bağlamda, birlikte direniş pratiği, ilişkilerin “özel” alanını kolektif mücadele sahasına taşımakta ve kişisel bağların politik anlamlarla yeniden üretilmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, romantik ilişkilerin klasik anlamda kişisel ve mahrem bir deneyim olarak değil, politik topluluk içerisinde paylaşılan ve görünürleşen bir pratik olarak yaşanmasına neden olmaktadır. Böylece “yoldaş” ve “sevgili” kimlikleri iç içe geçmekte, politik sahada üretilen dayanışma pratikleri, romantik ilişkinin dinamiklerine doğrudan etki etmektedir.

Filiz ise (31) sol/sosyalist hareket içerisinde yaşadığı romantik ilişki deneyimini “hep eylemlerin arasında, kıyısında geçen bir ilişki” diyerek tanımlıyor:

“Hem örgüt içindeki düzenin ve işleyişin korunması, hem yoldaşlık hukukunun sarsılmaması, hem de bireyler olarak faaliyet içindeki performansımızın düşmemesi ilişkimizi sessiz sedasız yaşamaya inanmıştım. Ve biz daha sevgili olalı 10 gün olmuşken, bir ay boyunca sabahtan akşama sokaktaydık; bırak özel vakti, genel olarak bile herhangi bir şey için zamanımızın olmadığı bir süreçti. Mesela Ankara’da çok yoğun çatışmaların yaşandığı bir gün, arkadaşımızın evinde tesadüfen beraber kaldığımızda ilk defa aynı yatağı paylaşmıştık. Hep eylemlerin arasında, kıyısında geçen bir hayat...”

Filiz’in ifadeleri, romantik ilişkilerin sol/sosyalist hareket içinde nasıl “yoldaşlık hukuku” ile çerçevelendiğini ve bu hukukun ilişkilerin biçimlenmesinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. İlişki, kişisel alanın önceliklendirilmesinden çok, örgütsel düzenin ve kolektif işleyişin korunmasına bağlı bir yapı içinde gelişmektedir. Filiz’in “sessiz sedasız yaşama” vurgusu, romantik ilişkinin varlığını açıkça ifade etmektense, örgüt içi

dengeleri, yoldaşlar arası güveni ve faaliyetlerdeki verimliliği koruma gerekliliğini öne çıkarmaktadır. Bu durum, kişisel deneyimler ile kolektif yükümlülükler arasındaki sürekli gerilimi gözler önüne sermektedir. Filiz'in ifadelerinin dikkat çeken bir diğer yönü, romantik ilişkinin gündelik hayatın olağan akışında değil, “eylemlerin arasında, kıyısında” yaşanmasıdır. Burada ilişkilerin özel anları bile, politik mücadelenin temposu ve mekanları tarafından şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, Filiz'in deneyimi, hareket içindeki romantik ilişkilerin “özel” olandan ziyade “ortak mücadele”nin ritmine eklemlendiğini ve bu ritmin ilişkilere hem sınır koyan hem de onlara anlam kazandıran bir zemin sunduğunu göstermektedir.

Meryem (32) ise ilişkilerinde “davaya adanmışlığın” önemli olduğunu söylüyor:

“Bir davaya adanmışlık, o mesafeli ve soğuk tavır bana bir olgunluk ve güven göstergesi gibi geliyordu. Kendini ifade etmekten kaçınma, ağırbaşlılık, ciddi bir atmosfere sahip olma ve bir şeye tüm ciddiyetiyle bağlanma bana hem çekici geliyor hem de güven veriyordu. Hatta bunu neredeyse tek kriter olarak görüyordum; iyi insan, iyi sevgili, iyi yol arkadaşı olmanın ölçütü buydu sanki.”

Meryem'in ifadeleri, yoldaşlık ile romantik ilişki arasındaki gerilimi “davaya adanmışlık” üzerinden görünür kılmaktadır. Bu durum, hareket içindeki ilişkilerde “iyi sevgili” olmanın ölçütlerinin, duygusal yakınlıktan ziyade politik sadakat ve disiplinle tanımlanabileceğini göstermektedir. Bu yaklaşım, romantik ilişkinin geleneksel anlamda ifade alanlarını daraltmakta; davanın önceliklendirilmesine yol açmakta ve ilişkinin toplumsal, tarihsel ve politik bağlamın sınırları içinde şekillenmesine neden olmaktadır.

Bu noktada, ortak ideolojik zemin çoğu zaman ilişkilerin başlangıç motivasyonu olsa da, ilişkinin devamında yoldaşlık ile romantik ilişki arasındaki sınırların nasıl çizileceği önemli bir müzakere ve çatışma alanı olarak varlığını korumaktadır. Partnerler arasındaki farklılıklar çoğu zaman kişisel geçmiş, örgütsel deneyim düzeyi, ideolojik yoğunluk ya da politik pratiklere bakış açısı üzerinden ortaya çıkmaktadır. Bazı durumlarda bu farklılıklar ilişkide tamamlayıcı bir rol üstlenirken, bazı durumlarda ise çatışma alanına dönüşmektedir.

“İlişkinin ilk başladığı dönemlerde farklı örgütlerde yer almamız herkes için oldukça şaşırtıcıydı ve sıkça konuşulan bir konuydu. Bu durum, çevremizde ilgi

uyandırıyor. Neler yaptığımıza gelirsek, ben onun arkadaş çevresinden özellikle uzak durmaya çalışıyordum. Aramızda anlaşamadığımız ama üzerine konuşmadığımız konular vardı. Aslında bu durum, onun doğrudan bana bir şey söylemesinden değil, arkadaş grubunun ikimize karşı mesafeli ve tepkili tavırlarından kaynaklanıyordu; bunu bana hissettiriyorlardı. Tepkilerinin arka planında da büyük ihtimalle, ‘Sınıf mücadelesi yürütelim, kimlik mücadelesi yürütmeyelim’ gibi bir anlayış vardı.” (Ekin, 28)

“On yıl önce bir örgütte feminist olmak çok daha zordu; şimdi ise feminist olmayan kadın neredeyse yok gibi. Artık bu durumu bastıramayacak, kontrol altına alamayacak konumdadılar. Dolayısıyla eskisi gibi baskı kuramıyorlar; arada feminist bilinç gelişti. O dönemde, gelişmekte olan bu bilinci bastırmaya ya da görmezden gelmeye yönelik bir tutum vardı. Yani ‘bu ağır bir mesele, farkındayız ama aman görmeyelim, kabul edelim ama yine de görmezden gelelim’ gibi bir yaklaşım. İlişkimizdeki çatışmalardan birisi de buydu.” (Cansu, 30)

“Biz ilk tanıştığımızda, dating uygulamasında yazışmaya başladığımızda onun hangi örgütte olduğunu bilmiyordum. Kendinden ‘solcuyum’ diye bahsetmişti ama hangi örgütten olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Feminist bir kadın olduğumu ve biseksüel olduğumu söyledim. Onun gözünde zaman zaman her an sınıfı bölebilecek birisi olduğumu hissettiğim zamanlar oldu.” (Zehra, 27).

Ekin, Cansu ve Zehra’nın ifadeleri, ortak ideolojik zeminin romantik ilişkilerde başlangıçta güçlü bir çekim unsuru olmasına rağmen, ilişkinin devamında yoldaşlık ile romantik ilişki arasındaki sınırların sürekli müzakere edildiğini göstermektedir. Ekin’in deneyiminde, farklı örgütlerde bulunmanın çevre tarafından “sıradışı” görülmesi, örgüt içi ilişkilerin politik çerçevede nasıl algılandığına dair ipuçları vermektedir. Burada, kimlik mücadelesine mesafeli bir örgütsel yaklaşım, ilişkiye de dolaylı biçimde yansımakta ve partnerin çevresiyle kurulan mesafeyi belirlemektedir. Cansu ve Zehra’nın aktardıkları ise, feminist kimliğin örgüt içi romantik ilişkilerde nasıl bir gerilim hattı oluşturduğunu açıkça göstermektedir. Cansu’nun anlattığı gibi, feminist bilincin bastırıldığı veya görmezden gelindiği bir örgütsel atmosfer, partnerler arasında hem politik hem de kişisel bir çatışma alanı yaratabilmektedir. Zehra’nın “her an sınıfı bölebilecek” birisi olarak algılanması ise, feminist ve kuir kimliğin, örgütsel aidiyet ile kişisel ilişkiler arasında potansiyel bir tehdit unsuru olarak konumlandırılabilirdiğini gösteriyor. Bu örnekler, ortak ideolojik zemine rağmen, örgüt içi güç ilişkileri, ideolojik öncelikler ve politik kimlikler arasındaki gerilimlerin romantik ilişkilerin seyrini doğrudan etkilediğini ortaya koyuyor.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde; sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının deneyimlerini belirleyen parametrelerin kişisel tercihler ve ilişkisel dinamiklerle sınırlı olmadığı, içinde buldukları toplumsal ve tarihsel konum tarafından şekillendirildiği söylenebilir. İlk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerini büyük ölçüde AKP iktidarı koşullarında geçiren bu kadınlar, politik özneleşme süreçleriyle birlikte romantik ilişkilerini de aynı baskı ortamında kurmuşlardır. Bu bağlamda hareket içindeki ilişkiler, bir yandan ortak politik aidiyetin sağladığı dayanışmadan beslenirken, diğer yandan farklılıkların yarattığı gerilimlerle biçimlenmektedir. Dolayısıyla, bu kuşağın romantik ilişki deneyimleri, kuşak konumlarının belirlediği tarihsel-toplumsal koşulların doğrudan bir yansıması olarak, sürekli müzakere edilen dinamik bir alan haline gelmektedir.

4.2.3. Romantik İlişkilerin Hareketle Etkileşimi

Sol/sosyalist hareket içinde kurulan romantik ilişkiler, yukarıda da kısaca değinildiği gibi iki kişi arasındaki bir ilişki olmanın ötesinde hareketin kolektif normları, değerleri ve hiyerarşileri içinde şekillenen politik bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ilişkilerde çoğu zaman bir “gizleme” pratiğinin devreye girdiğini söylemek mümkündür. Zira hareket içinde öncelikli olarak siyasi pozisyonlar ve politik mücadele kimliği öne çıkarken; romantik ilişkinin görünür olması ise kimi zaman bu mücadelenin önüne geçebilecek bir dikkat dağıtıcı veya “yan unsur” olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım, hareketin görünür veya görünmeyen normlarını da ifşa etmektedir. Siyasi değerlerin kişisel ilişkilerin önüne geçmesi beklentisi, romantik ilişkiyi örgütsel ve politik kriterlere bağlı hale getirmektedir. Ancak burada işleyen sadece örgütsel tercih değil, kuşak konumunun ürettiği ortak baskı ve öncelikler seti olarak okunabilir; bu set, romantik ilişkilerin nerede, nasıl ve ne kadar görünür olacağını baştan sınırlamaktadır.

Bu dinamik, romantik ilişkilerin dış müdahalelere açık bir hal almasına zemin hazırlamaktadır. İlişki, tarafların kendi kararlarıyla sürdürdükleri bir özel alan olmaktan çıkarak örgütün izni, onayı ya da dolaylı uyarılarıyla şekillenen bir yapıya dönüşmektedir. Bu süreçte, dedikodular, imalar ve örgüt içi yorumlar, ilişkinin hem görünürlüğünü hem

de seyrini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, hareket içindeki romantik ilişkiler, kişisel ve politik olanın sürekli iç içe geçtiği, sınırların sık sık yeniden müzakere edildiği bir deneyim alanı olarak belirginleşmektedir.

Saha kapsamında görüştüğüm Meryem (32), sol/sosyalist hareket içinde romantik ilişkilerin görünmezleştirildiğini vurgulayarak şunları söylüyor:

“Birçok alanda ilişkilerin gizlenmeye çalışıldığını görüyordum. Örgüt içinde romantik ilişkilerin gizlenmesi yönünde yoğun bir baskı vardı. Hatta benim ilişkimin bitiş süreci de bununla bağlantılıydı. Önce “Bu kişi benim sevgilim, böyle bir ilişkiye başladık” şeklinde tanıtıldık. Ardından konuşmalar başladı. Ardından partnerim bana topluluk içinde böyle bir yakınlık kuramayacağını hissettiği için olsa gerek “Bu ilişkiyi romantik ilişki olmaktan çıkaralım, herkes arkadaş olduğumuzu bilsin; arada takılırsak takılırız” dedi. Onun kamusal alanda bu şekilde görünür olmak istememesinin, bir tür “boğazlı kazaklı erkeklik” performansı ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Orada, ciddi politik meselelerin konuşulduğu, devrimci bir alan vardı. Geçmişten gelen “Devrimcinin aşkla, meşkle işi olmaz” anlayışı hala etkiliydi. Duygusal yanının görünür olması, onu hem kırılğanlaştırıyor hem de göz önünde tutuyordu.”

Meryem’in ifadeleri, hareket içindeki romantik ilişkilerin “gizleme pratiği” üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Meryem’in ifadelerinde ilişkinin başta kamusal olarak tanıtılmasına rağmen, kısa süre içinde topluluk içi normlar ve baskılar nedeniyle görünmez kılınmaya çalışılması dikkat çekmektedir. Burada gizleme, “ciddi politik alan” ile “romantik yakınlık” arasındaki mesafe beklentisinin bir sonucu olarak işlemektedir. Meryem’in partnerinin “romantik ilişkiyi arkadaşlık olarak sunma” önerisi, hareket içinde ilişki yaşamının ancak politik kimliğe gölge düşürmeyecek, görünürlüğü minimize edecek şekilde meşru kabul edildiğini göstermektedir. Bu durum, geçmişten miras kalan “devrimcinin aşkla meşkle işi olmaz” anlayışının hala normatif etkisini koruduğunu, duygusal yakınlığın kamusal görünürlüğüne ise bir tür “zayıflık” veya “odağı dağıtma” riski olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu noktada bu tür bir baskı mekanizmasının sol/sosyalist hareket içinde kuşaklar arasında süregelen olması meselesini de açmak faydalı olacaktır. Sarioğlu, devrimcilerin özellikle 74’ten sonra “kadın-erkek ilişkileri” konusunda devasa bir tabusu olduğunu belirterek çalışmasındaki bir DEV-GENÇ’linin şu ifadelerini alıntılıyor: “Yan, bazen duygularımızı çok ağır bir biçimde bastırığımız, bazen halimize bakıp dalga geçtiğimiz ama çoğu zaman bir biçimde yolunu bulup açık,

gizli ya yarı açık içtiğimiz, aşık olduğumuz günler...” (2001, s.251). Lüksü de benzer biçimde geçmiş devrimci kuşakların kendi içinde otoriter bir nitelik taşıdığını vurgular (2020, s.97). Bu haliyle gizleme pratiklerinin, hareketin kendi iç mekanında dahi kişisel ilişkilerin ve yaşamın sınırlarını belirleyen bir disiplin mekanizmasına dönüştüğünü ve bu durumun tarihsel olarak bir süreklilik söylemek mümkün hale geliyor.

Türkan (26) da benzer şekilde hareket içinde romantik ilişkileri bir “zorunluluk” olarak gizlediklerini belirterek şu ifadeleri kullanıyor:

“Hareket içinde yer aldığım süre boyunca romantik ilişkilerim hiçbir zaman onaylanmadı. Günün sonunda, bunca fedakarlık gösterdiğin bir yerde, duygusal ilişkilerde yaptığın tercihler yüzünden yargılanmak hiçbir insanın hak etmediği bir durum. Sol/sosyalist hareket içinde özgürlükten, eşitlikten, kadınların ve tüm bireylerin eşit yurttaşlar olarak aynı toprak parçasını paylaşmasından bahsederken, özgür iradenle aldığın kararların yanıtıcı olduğuna ikna edilmeye, hatta manipüle edilmeye çalışılabiliyorsun. Bu, hareketin görünmeyen normlarıyla doğrudan bağlantılı: Sol yapılarda yaşanan birliktelikler çoğu zaman “bireysel olarak sevgi” üzerinden değil, politik ve ideolojik ortaklık üzerinden meşrulaştırılıyor. Bu anlayış, kişisel duyguların görünür olmasını ya da ön plana çıkmasını sorunlu bir durum olarak kodlayabiliyor. Bu nedenle, ilişkilerin görünmez kılınması veya en azından kamusal alanda romantik bir bağ olarak sergilenmemesi bir tür “güvenli” pratik olarak öne çıkıyor. O nedenle tercih edeceğim bir şey olmasa da ilişkilerimizi gizlemek zorunda kalıyorduk.”

Türkan’ın ifadeleri ise, hareket içindeki romantik ilişkilerin görünmezleştirilmesinin kolektif olarak üretilmiş bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Türkan’ın deneyiminde, ilişkilerin onaylanmaması ve bu nedenle sürekli gizlenmesi, hareketin “görünmeyen normları” ile doğrudan bağlantılı görünmektedir. Bu normlar, kişisel ilişkilerin politik-ideolojik birliktelik karşısında ikincil hatta riskli bir unsur olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır. Türkan’ın vurguladığı gibi, sol/sosyalist hareketlerde ilişkilerin “bireysel sevgi” yerine “politik ortaklık” üzerinden meşrulaştırılması, romantik ilişkilerin kamusal alanda görünür olmasını sorunlu hale getirmektedir. Bu anlayış, kişisel özgürlük söylemleriyle çelişerek, kadınların kendi iradeleriyle verdikleri ilişki kararlarını sorgulayan ve yönlendiren bir mekanizma üretmektedir. Dolayısıyla gizleme, hareketin içsel işleyişinde “güvenli” kabul edilen, hatta beklenen bir ilişki pratiği haline gelmektedir.

Filiz ise (31) hareket içinde ilişkilerin gizli yaşanmasının tek odağın “devrim yapmak” olmasından kaynaklandığını söylüyor:

“Bizim kafamızda ideal olan, hem çok iyi kadrolar olduğumuzu gösterecek hem de birlikte olduğumuzu ima edecek bir ilişki biçimiydi. Romantik boyutunu, özellikle fiziksel temasın görünür olduğu anları mümkün olduğunca gizleyerek, dışarıya “disiplinli ve işine odaklı” bir imaj yansıtmaya çalışıyorduk. Bu anlayışta, özel hayatın politik görevlerin önüne geçmesi düşünülemezdi. Örneğin, bir eyleme sırf birlikte vakit geçirmek için geç kalmak ya da katılmamak kabul edilemezdi; tam tersine, birbirimizi her zaman görevlerimizi zamanında yapmaya teşvik ederdik. Odağımızda tek bir hedef vardı: devrim yapmak. İlişkiler yaşanabilir ama bu ilişkiler asla politik sorumlulukların önüne geçemez ve kamusal olarak “fazla” görünür olamazdı.”

Filiz’in ifadeleri hareket içindeki romantik ilişkilerin gizliliğinin doğrudan politik öncelikler hiyerarşisinden beslendiğini ortaya koymaktadır. Filiz’in deneyiminde, “disiplinli kadro” imajı ile özel hayat arasındaki dengenin, romantik ilişkinin görünürlüğünü asgariye indirmek üzere kurulu olduğu görülmektedir. Bu durum, ilişkilerin varlığını tamamen reddetmese de, onları politik sorumluluklara tabi kılan katı bir norm üretmektedir. Filiz’in vurguladığı “tek odağın devrim yapmak” olduğu anlayışı, özel hayatın politik görevlerin önüne geçmesini bir disiplin sorunu olarak kodlamaktadır. Böylece romantik ilişkiler, ancak politik işleyişe engel olmadığı ve kamusal alanda “fazla” görünürlük yaratmadığı sürece kabul edilebilir hale gelmektedir. Bu, hareket içinde romantik ilişkilerin var olmasına izin veren ama onları daima kontrol altında tutan, görünürlüğünü sınırlayan bir çerçeve yaratmaktadır. Meryem, Türkan ve Filiz’in ifadeleri bir arada okunduğunda, kuşak konumunun disiplin, görünürlük ve “davaya adanmışlık” gibi ortak noktaları, farklı örgütsel bağlamlarda benzer ilişki pratiklerini yeniden üretmektedir.

Hareket içindeki normlar, romantik ilişkilerin varlığı tamamen reddetmese de bu normlar ilişkilerin nasıl yaşanacağı, ne ölçüde görünür olacağı ve hangi koşullarda meşru sayılacağı konusunda belirleyici bir çerçeve çizmektedir. Bu bağlamda, Ekin’in ve Selma’nın ifadeleri hareket içinde ilişkilere dair normların varlığını göstererek normların işleyişine dair somut örnekler sunuyor:

“Karşımdakine dair baştan, “iyi” anlamda bir ön yargım vardı. Çünkü o bir solcu erkekti. Solcu bir erkeğe bana şiddet uygulamayacak, kötü davranmayacak, cinsiyetçi olmayacak diye düşünüyordum. Erkek arkadaşlarımla buluşmak için ondan izin almak zorunda kalmayacak, giydiğim şeye karışmayacak; özgür bir kadın olarak kalabilecektim. Bunu gerçekten hissediyordum. Ancak zamanla bunun, onun solcu olmasıyla ilgili ön yargılarım olduğunu, aslında o da heteronormatif kalıpları taşıdığını gördüm. On yıl önce solcu bir erkekle ilişki içinde olmak, “Solcuysa iyidir, güvenilir bir erkektir” düşüncesini beraberinde getiriyordu. Fakat hareket içinde romantik ilişkilere dair görünmeyen normlar, bu güven duygusunun sorgulanmasına neden olabiliyordu. Nitekim bir gün, onun örgütünden kadın bir arkadaşım bana, “Yoldaşlar arasında çok cinsiyetçi olanlar var ama senin sevgilin öyle değil” dediğinde, “Evet, cinsiyetçi değil” diye yanıtlamıştım. Ancak sonradan düşündüğümde, onun da aslında oldukça cinsiyetçi davranışlar sergilediğini fark ettim.” (Ekin, 28)

“Solcu erkeklere dair bir stereotip vardır ya, “aldatmaz” diye... Hatta bu söylem, sadece “aldatmaz” demekle kalmaz, bunun üzerinden bir ahlaki üstünlük inşa eder. Ancak ben hem kendi ilişkimde, hem bir arkadaşımın ilişkisinde, hem de başka bir tanıdığım ilişkisinde bunun pek de böyle işlemediğini gördüm. “Aldatmaz” söylemi, kişinin ahlaki duruşunu, solcu kimliğinden gelen bir özellik gibi kurguluyordu; dürüstlük, güvenilirlik ve sadakat, ideolojik aidiyetin doğal uzantısı sayılıyordu. Örneğin bana sevgilim, “X sevgilisini aldatırsa ben bunu sevgilisine söylerim, hatta kendisi de söylenmesini ister; çünkü bizim temsil ettiğimiz değerler var, buna ters düşemeyiz” demişti. Burada, sol/sosyalist hareketin kendi içinde geliştirdiği ahlak anlayışının, ilişkilerin kamusal görünürlüğü de belirleyen görünmeyen normlarla iç içe geçtiğini gözlemledim. Bu normlar, ilişkilerin hareketin temsil ettiği “temiz” ve “disiplinli” imaj içinde var olmasını bekliyordu.” (Selma, 28)

Bu iki alıntı, sol/sosyalist hareket içinde romantik ilişkilere dair görünmeyen normların nasıl işlediğini iki farklı boyutuyla ortaya koymaktadır. Ekin’in ifadelerinde, hareketin “solcu erkek” imgesine dair yaygın olumlu varsayımlar öne çıkıyor. Solcu bir erkekle ilişki kurmanın, güvenilirlik, cinsiyetçilikten uzak olma ve kadının özgürlük alanına müdahale etmeme gibi özellikleri garanti ettiği düşünülüyor. Ancak bu varsayımlar, zaman içinde heteronormatif kalıpların ve cinsiyetçi davranışların görünür olmasıyla kırılıyor. Burada görünmeyen norm, hareketin erkek figürünü “doğal olarak” güvenilir ve eşitlikçi konumda kodlaması; fakat bu imajın, gerçek pratikte sorgulanmadan yeniden üretilmesidir.

Selma’nın ifadelerinde ise, “solcu erkek aldatmaz” söylemi üzerinden kurulan bir ahlaki anlayış dikkat çekiyor. Sadakat ve dürüstlük, ideolojik aidiyetin otomatik bir sonucu gibi sunuluyor. Bu anlayış, bu ilişkilerin kamusal görünürlüğü de şekillendiriyor. İlişkiler, hareketin “temiz” ve “disiplinli” imajıyla uyumlu olacak şekilde yaşanması gerektiği

düşünüyor ve bu imajdan sapma ise kolektif ahlaki düzenin ihlali olarak görülüyor. Her iki durumda da normlar, romantik ilişkilerin hareketin ideolojik, ahlaki ve temsil boyutlarının da kontrolüne tabi olduğunu gösteriyor. Böylece, hareket içindeki ilişkiler, kişilerin karşılıklı rızasına dayalı kişisel ilişkiler olmaktan çıkıp, kolektif değerlerin ve sembolik temsillerin yeniden üretildiği alanlara dönüşüyor.

Bu ifadeler, hareket içinde romantik ilişkilerin belirli bir çerçevede yaşandığını, yani hakim bir ilişki yaşama biçiminin varlığını ortaya koymaktadır. Normlar ve ideolojik aidiyet üzerinden inşa edilen ahlaki beklentiler, ilişkilerin kişiler arası dinamiklerle sınırlı kalmamasına yol açmaktadır. Bu durum, ilişkileri hareketin genel disiplin anlayışına ve temsil ettiği imaja uyumlu hale getirme yönünde bir baskı yaratmaktadır. Böylece romantik ilişkiler, örgütlü yapının onayına ve denetimine açık hale gelmektedir. Katılımcıların deneyimleri, bu onay ve denetimin kimi zaman doğrudan müdahaleler, kimi zaman ise dolaylı uyarılar yoluyla ilişkilerin seyrini değiştirebildiğini göstermektedir.

Filiz (31), ilişkisinin başlamasının içinde bulunduğu örgütün “lise şefi” onayından geçtiğini belirterek şunları söylüyor:

“Bir kere dışarıda, bir kafede buluştuk. Ama romantik sayılabilecek bir diyalog bile yoktu; ilişkinin nasıl şekillendiğini gerçekten hatırlamıyorum. Sadece şunun çok farkındaydık: Bizim bir “şefimiz” vardı, gençlik şefi. “Benimle çıkar mısın?” demek, aslında “Onunla konuşalım mı?” demektir. Farazi olarak “Veli” diyelim. Bizde sevgili olmaya dair doğrudan bir niyet beyanı yoktu; “Veli ile konuşalım mı?” demek, süreci başlatan cümleydi. Ben liseliydim, bu yüzden kendi lise şefimle konuşmalıyım. O, kendi şefiyle; ben de kendi şefimle görüştim. Böylece ilişki, aslında doğrudan bir onay mekanizması içinden geçti. Üstelik süreç hemen onaylanmadı; bizi bir süre “süründürdüler”. Başta, “Tamam” demedi bizim şefimiz. Ben liseliydim, üniversite sınavına hazırlanıyordum, bir yandan da aktif kadrodaydım. Tüm bunlar göz önünde bulundurularak, ilk etapta birkaç gün, hatta bir hafta kadar beklettiler.”

Filiz’in ifadeleri, sol/sosyalist hareket içinde romantik ilişkilerin örgütsel denetim ve onay mekanizmalarının konusu olarak şekillendiğini göstermektedir. Burada ilişki, tarafların kişisel inisiyatifiyle değil, “lise şefi” ve “üniversite şefi” gibi hiyerarşik pozisyonlarda bulunan örgüt yöneticilerinin bilgisi ve onayıyla başlatılabiliyor. Filiz’in “Benimle çıkar mısın?” ifadesinin yerine “Onunla konuşalım mı?” cümlesinin geçmesi,

bu onay sürecinin hareket içinde normalleştirilmiş bir prosedür olduğunu ortaya koyuyor. İlişkinin başlaması, örgüt içindeki hiyerarşik yapının romantik ilişki bağına uygun görmesine bağlı hale geliyor. Üstelik onay sürecinin “süründürme” gibi bir bekletme pratiğiyle yürütülmesi, romantik ilişkilerin örgüt tarafından değerlendirilip şekillendirildiğini; kişisel özel yaşamlarının politik görevler, yaş, konum ve örgütsel sorumluluklar gibi kriterler üzerinden denetlendiğini ortaya koyuyor. Bu durum, hareket içinde romantik ilişkilerin dış müdahalelere açık olduğunu ve kişisel kararların kolektif normlar ile örgütsel hiyerarşi tarafından belirlenebildiğini somut biçimde gösteriyor.

Zeliha (24) ise sol/sosyalist harekette olan ama başka bir örgütte örgütlenmiş birisi ile romantik ilişki yaşamasının müdahalelere neden olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanıyor:

“Sol hareket içinde yer alan ama farklı bir örgütten olan partnerimi benimle aynı örgütte olan arkadaşlarım pek sevmiyorlardı. Daha önce bizim örgütümüzde olduğu için hem bizi bırakıp gittiğinden ihanet ettiğini düşünüyorlardı hem de mahallesindeki ilişkileri ve arkadaş çevresi hoşlarına gitmiyordu. Onlar da benim kadar biliyorlardı kurduğu diğer ilişkileri. Daha “serseri” buluyorlardı. Gördükleri yerde sorun çıkabiliyordu. Birkaç kez aynı ortamda denk geldik; örneğin mahalledeki kömür deposunda yapılan konserlerde. Biz halay çekerken o da halaya girince, bizim arkadaşımız halaydan çıkıyordu. Yani, duygusal ilişkiyi bırakalım, benim onunla selamlaşmamı bile istemiyorlardı. Mesela sevgiliyken örgüt içinde yaşadığım bir olay vardı. Partnerimle benim örgütüm arasındaki tartışmaların ilk olduğu zamanlarda hepimiz okuldaydık. O da bizimle aynı okuldaydı. Dışarıdan gelen arkadaşlar onu dövmeyle kalkmıştı. Benim de dışarı çıkmam gerekiyordu ama çıkmadım. En sonunda durumu söylemek zorunda kaldım. Söyledikten sonra, “Sen bize yalan söyledin, böyle bir şeyi gizledin. Bir daha örgütün önünden bile geçmeyeceksin, kimseye selam bile vermeyeceksin” dediler. Bu uyarıyı özellikle üniversitelerden sorumlu bir arkadaş yapmıştı. Sonra diğer arkadaşlar araya girdi ama aynı akşam liselerden doğru ilişki kurduğum yakın arkadaşlarım geldi. Onlara “Tamam, konuşmayacağım, görüşmeyeceğim” dedim. Bir süre görüşmedik.”

Zeliha'nın ifadeleri de, sol/sosyalist hareket içinde farklı örgütlerden kişilerle kurulan romantik ilişkilerin, örgüt içi gerilimlerin ve müdahalelerin konusu haline gelebildiğini gösteriyor. Partnerinin daha önce kendi örgütünde yer almış olması, “ihamet” olarak kodlanarak ilişkiye olumsuz bir anlam yüklüyor; ayrıca partnerin mahallesindeki sosyal çevresi, örgüt üyelerince uygun görülmemekle damgalanıyor. Bu durum, ilişkinin onaylanmamasıyla sınırlı kalmayıp sosyal alanlarda görünür biçimde mesafe koyma

pratiklerine dönüşüyor; örneğin halaydan çıkmak ya da selamlaşmayı yasaklamak gibi sembolik dışlama davranışları kendisini gösteriyor. Zeliha'nın aktardığı okulda yaşanan olay ise, bu dış müdahalenin resmi bir uyarı ve ilişkiyi sonlandırma talebine kadar uzandığını ortaya koyuyor. Burada ilişki, örgütün politik bütünlüğü ve aidiyet normları üzerinden değerlendiriliyor; bireysel duygusal bağ, örgütler arası gerilim ve sadakat algısına göre sınırlandırılıyor. Bu, romantik ilişkilerin varlıklarının bile örgütsel denetim altında tutulduğunu; ilişkilerin hareket içindeki güç dengeleri, örgütsel bağlılık ve kolektif kimlik üzerinden şekillendiğini gösteriyor.

Tüm bunlar düşünüldüğünde; hareket içindeki romantik ilişkiler, Z kuşağının toplumsal-tarihsel bağlamda şekillenen kuşak konumunun belirlediği parametrelerin sürekli müzakere edildiği bir deneyim alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kişisel olanın toplumsal ve tarihsel olan kuşak konumu ile ne denli sıkı biçimde örüldüğünü ortaya koymaktadır. Türkiye'nin son yirmi yılına damgasını vuran siyasal atmosfer, bu kuşağın konumunu belirleyerek sadece örgütsel pratikleri belirlemekle kalmayıp en kişisel görünen ilişki deneyimlerini de etkilemiştir. Sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının ifadelerinde görüleceği üzere; romantik ilişkilerde ülkenin koşullarının ve kolektif sorumlulukların dikkate alınması ve hareket ile romantik ilişkilerin bu tarz bir etkileşim içinde olması kişisel tercihler ile toplumsal bağlam arasındaki gerilimin sürekli yeniden üretildiğini göstermektedir.

Bunlarla beraber; tüm bu deneyimler, toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin yeniden üretildiği eşitsiz ilişkiler ağının da bir yansıması olarak okunabilir. Dolayısıyla, hareket içindeki romantik ilişkilere dair bu pratikleri, toplumsal cinsiyet normları ve güç ilişkileri çerçevesinde ele almak, eşitsizliğin nasıl yeniden üretildiğini anlamak açısından da kritik bir önem taşımaktadır.

4.2.4. Hareket İçindeki Romantik İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet Rejiminin İşleyişi

Saha kapsamında gerçekleştirdiğim görüşmeler, sol/sosyalist hareket içinde kurulan romantik ilişkilerin toplumsal cinsiyet normlarından bağımsız olmadığını, aksine bu

normların örgütsel bağlamda yeniden üretildiğini göstermektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı, söz konusu normların özellikle kadınlar üzerinde daha görünür ve yoğun bir şekilde işlediğini belirtmiştir. Erkek partnerlerin ise bu normlardan görece azade bir biçimde ilişkilerini sürdürebildiği veya önceki bölümlerde ele aldığımız gibi, ilişkileri gizleme pratiğine başvurabildiği ifade edilmiştir. Bu durumun, kadınların hareket içinde kurulan romantik ilişkilerde duygusal ve örgütsel emeği “sessiz” bir biçimde üstlenmesiyle birleştiğinde, ilişkilerde cinsiyetlendirilmiş bir işbölümünün oluşmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Ayrıca, kadınların romantik ilişkileri nedeniyle örgütsel bağlamda “kopma” riski taşıyan özneler olarak görülmesi-özellikle de aynı hareketin farklı politik örgütlerinde yer aldıklarında- toplumsal cinsiyet rejiminin hareket içindeki işleyişini anlamak açısından kritik bir göstergedir. Bu manzara, ilk gençlik ve erken yetişkinlik yıllarını AKP döneminin siyasal ikliminde geçiren sol/sosyalist hareket içinde örgütlenen Z kuşağı kadınlarının kuşaksal konumunun, ilişkilerin görünürlük ve meşruiyet sınırlarını baştan çerçevelediğini göstermektedir.

Türkan (26), sol/sosyalist ilişkilerde kadınların ve erkeklerin ilişki yaşama biçimi arasındaki farklara ilişkin olarak kadınların daha çok “uyum” ile tanımlandığını vurguluyor:

“Kadınlar ne yapıyor diye sorarsak, yanıt çoğu zaman ‘uyum sağlamak’ olurdu. Erkekler ise bu noktada çok daha özgür hareket edebiliyordu. Kadınlar, birlikte oldukları kişiye iyi ya da kötü sonuçlar doğurabilecek şekilde uyum gösteriyor; bu, kimi zaman teşvik edici ve destekleyici bir ilişki modeline, kimi zaman ise daha da yıpratıcı bir dinamiğe dönüşebiliyordu. Verilen mücadele hayatın o kadar merkezine yerleşiyor ve içselleştiriliyordu ki, karşıdakinin en ufak bir sorununa, anlayışsızlığına veya pürüzüne tahammül kalmıyordu. Bu nedenle birçok duygusal ilişki tercihi, pürüz çıkmayacak, kadının karşısındakine uyum sağlayabileceği, onun da buna adapte olacağı bir model etrafında şekilleniyordu. Erkekler ise bu uyum sağlama zorunluluğu olmadan daha esnek davranabiliyordu. Benim farkım, aynılaşmamak için elimden geldiğince tersine gitmeye çalışmam oldu.”

Türkan’ın ifadeleri, sol/sosyalist hareket içinde kadın ve erkeklerin romantik ilişki deneyimleri arasındaki farkı ortaya koymaktadır. Türkan’a göre kadınlar, ilişkilerde çoğunlukla “uyum sağlayan” taraf olarak konumlanıyor; bu uyum kimi zaman olumlu, destekleyici ilişkiler doğururken kimi zaman yıpratıcı ve sınırlayıcı bir dinamiğe dönüşebiliyor. Bu, romantik ilişkileri belirli bir ilişki modeline sıkıştıran bir süreç olarak

okunabilir. Erkekler ise aynı hareketin içinde benzer bir uyum zorunluluğu hissetmeden, daha özgür, esnek ve kişisel tercihlerle ilişkilerini sürdürebiliyor. Türkan, kendi pratiğinde bu uyum kalıbına girmemek için bilinçli olarak “aynılaşmamanın” yollarını aradığını belirterek, bu normatif ilişki biçimlerine karşı kişisel bir direnç stratejisi geliştirdiğini ifade ediyor. Türkan’ın tarif ettiği ‘uyum’ beklentisi, bu kuşağın örgütlü alanla eşzamanlı yetişmiş olmasıyla ilişkilidir; kuşaksal ortaklık, ilişki içinde ‘sorunsuz ilerleme’ ve ‘pürüz çıkarmama’ gibi normları standartlaştırmaktadır.

Cansu (30) ise şu ifadeleri kullanıyor:

“Hareket içinde erkekler çoğunlukla ‘abiler’ tarafından kollanırdı. Erkekler hata yapsa, hatta birini taciz etse bile, bu durum bir şekilde üstü kapatılır, göstermelik bir ceza verilir ve konu kapatılırdı. Kadınlar için ise durum bambaşkaydı. Bir kadın ‘Beni taciz etti’ ya da ‘Bu erkekten rahatsız oluyorum’ dediğinde, hemen kadının güvenilirliğini zedeleyen söylemler devreye girerdi: ‘O zaten deli’, ‘Sürekli örgüt değiştiriyor’, ‘Alkol sorunu var’, ‘Farklı erkeklerle takılıyor’, ‘Zaten bir sürü sevgilisi olmuş’ gibi. Erkekler için benzer etiketlemeler yapılmazdı; çok sayıda sevgilisi olan bir erkek asla ‘değişik’ ya da ‘deli’ olarak damgalanmazken, kadın aynı durumda tacize uğradığında bile suçun odağına yerleştirilirdi. Böylece hem kadınların hem erkeklerin romantik ilişki deneyimleri baştan eşitsiz bir zeminde şekillenirdi: Kadınlar sürekli müdahale ve yargıyla karşılaşırken, erkekler ne yaparlarsa yapsınlar hareket içinde kendilerini koruyacak bir dayanışma ve meşrulaştırma pratiğine sahipti.”

Cansu’nun ifadeleri, hareket içinde toplumsal cinsiyet rollerinin romantik ilişkilerde nasıl sistematik bir eşitsizlik ürettiğini gösteriyor. Erkekler, “abi” figürleri aracılığıyla hataları, hatta taciz gibi ciddi durumlar karşısında dahi korunurken; kadınlar, en küçük bir iddia veya şikayette güvenilirliklerini zedeleyen etiketlemelerle karşı karşıya kalıyor. Bu etiketler, kadınların cinsel ve romantik geçmişleri üzerinden şekillenen ataerkil normlara dayanıyor; böylece kadınların sözleri değersizleştirilirken, erkekler benzer davranışlar sergilediklerinde yargılanmıyor. Erkeklerin hareket içinde kurduğu romantik ilişkiler, çoğu zaman sorgusuz ve müdahalesiz ilerlerken; kadınların ilişkileri hem politik hem kişisel düzeyde sürekli bir denetim süzgecinden geçiyor. Bu durum, romantik ilişki deneyimlerinin baştan cinsiyetlendirilmiş bir eşitsizlik zemini üzerinde inşa edilmesine yol açıyor.

Meryem (32) ise benzer şekilde hareket içinde genel olarak ve romantik ilişkilerde kadınlar ve erkekler arasında belirgin farklılıklar kurulduğuna dikkat çekerek şöyle diyor:

“Hareket içinde erkeklerin sesi çoğunlukla daha gür, daha net çıkar ve daha büyük bir hayranlıkla, sessizlik içinde dinlenirdi. Buna karşılık kadınların sesi çoğu zaman ikinci plana itilirdi. Örgütteki erkek üyelere sorsak, muhtemelen bunun bilinçli bir tercih olmadığını, aksine kadınlara sürekli söz vermeye çalışıldığını; kadınların ise çekingen olduklarını ya da geri durmayı seçtiklerini söyleyebilirlerdi. Ancak bu durum, aslında farkında olmadan yeniden üretilen bir toplumsal cinsiyet pratiğiydi. Romantik ilişkilerde de benzer bir dinamik işlerdi: Erkek partner, politik birikimi ve sözünün ağırlığı üzerinden daha çok dinlenir, daha fazla ciddiye alınır; kadın partner ise çoğunlukla sessizce uyum sağlayan, söz hakkı verilse bile daha az dikkate alınan konumda olurdu. Bu, doğrudan ‘erkekleri daha fazla dinleyelim’ diye alınmış bir karar değil; erkek olmanın getirdiği toplumsal prestij, politik bilinç birikimi ve örgüt içinde görünürlüğün birleşmesiyle ortaya çıkan bilinçaltı bir yargıydı. Dinleyenin de konuşanın da fark etmeden içselleştirdiği bu eşitsizlik, hem örgütsel hem de duygusal alanda erkekleri daha özgüvenli, kadınları ise daha geri planda bırakıyordu.”

Meryem’in ifadeleri, hareket içinde toplumsal cinsiyet rollerinin hem politik hem de romantik ilişkiler alanında nasıl içkin bir biçimde yeniden üretildiğini ortaya koyuyor. Erkeklerin sesinin daha gür çıkması ve daha büyük bir dikkatle dinlenmesi, derinlere yerleşmiş bir toplumsal cinsiyet pratiğinin sonucu olarak görünüyor. Kadınlara söz veriliyor gibi görünse de, onların geri durdukları ya da çekingen oldukları yönündeki yorumlar, aslında bu sessizleştirici kültürün üzerini örten bir işlev görüyor. Bu durum, farkında olunmadan erkeklerin politik otoritesini pekiştirirken, kadınların sözünün etkisini sınırlandırıyor. Romantik ilişkilerde ise bu asimetri daha da görünür hale geliyor. Erkek partnerin politik prestiji ve örgüt içindeki görünürlüğü, onun sözünün daha fazla dikkate alınmasına yol açarken; kadın partner çoğu zaman sessizce uyum sağlayan, görüşleri ikincil olarak algılanan konumda kalıyor. Bu, açık bir karar ya da bilinçli bir dışlama olmaktan çok, toplumsal cinsiyetin örgütsel ve romantik ilişkilenelemelere sızmasının sonucu olarak okunabilir. Sonuçta erkekler daha fazla özgüven ve söz hakkıyla ilişkilerini sürdürebilirken, kadınlar görünmez bir uyum baskısına maruz kalıyor.

Meryem’in ve Cansu’nun ifadeleri birlikte okunduğunda; sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının toplumsal-tarihsel konumunun ürettiği ortak parametrelerin farklı örgütsel bağlamlarda benzer ilişki pratiklerini yeniden ürettiği görülmektedir.

Selma (28) da kadınlar ve erkeklerin rollerine dair “örtük sessiz sözleşmelerin” işlediğini belirtiyor:

“İktidar dengesinin çoğunlukla erkekten yana kurulduğu, rollerin keskin biçimde belirlendiği ve bu rollerin ‘iyi’ kabul edilerek dışına çıkılmak istenmediği bir ilişki modelini pekiştiriyordu. Arkadaş çevremde de bunu gözlemledim: Partnerlerinden ayrılan, yeni ilişkiler kuran ya da hayatımıza girip çıkan kişilerde, bu rollerin değişmezliği ortak bir anlayış olarak vardı. Bu durum, hareket içinde adeta ‘örtük sessiz sözleşmeler’ yaratıyordu. Erkekler, bu sözleşmelerin sınırlarını zorladığında çoğunlukla tolere edilirken, kadınların aynı davranışları ciddi biçimde eleştiriliyor ya da sorun haline getiriliyordu. Örneğin, erkek bir arkadaşımın yeni tanıştığı birinin evine gitmesi olağan karşılanırken, benim aynı şeyi yapmam ‘makbul kadın’ normlarına aykırı sayılıyor ve tüm arkadaş çevresi tarafından sorun olarak görülüyordu. Bu ‘makbul kadın’ imgesi; anaç, sınırlarına dikkat eden, tanımadığı bir erkeğin evine gitmeyen, duygusal ilişkilerde belirli kalıplara uyan bir kadın figürünü dayatıyordu. Böylece, kadınlar için daha sınırlayıcı, erkekler içinse daha serbest bir romantik ilişki rejimi oluşuyordu.”

Selma’nın ifadeleri, hareket içindeki romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyet temelli örtük normların, yani “sessiz sözleşmelerin”, nasıl işlediğini gösteriyor. Bu sözleşmeler, erkeklerin rollerini ihlal ettiğinde tolere edilebildiği; kadınların ise aynı davranışlar nedeniyle eleştirilip sosyal yaptırımla karşılaştığı bir çifte standardı yeniden üretiyor. Erkekler, sosyal çevrede daha geniş bir hareket alanına sahipken; kadınlar, “makbul kadın” imgesi etrafında tanımlanan, sınırlarını bilen, belirli romantik davranış kalıplarına uyan bir çerçeveye sıkıştırılıyor. Bu durum, kadınların hareket içindeki görünürlüğü ve özgürlük alanlarını da daraltıyor. Selma’nın örneğinde görüldüğü gibi, erkek bir arkadaşımın yeni tanıştığı birinin evine gitmesi olağan karşılanırken, onun aynı davranışı “sorun” olarak tanımlanıyor. Böylece, kadınların ilişkisel seçimleri sürekli gözetim altında tutuluyor ve bu gözetim, hem bireysel özerkliği sınırlayan hem de erkeklere kıyasla çok daha dar bir manevra alanı bırakan bir romantik ilişki rejimini pekiştiriyor.

Hareket içinde kurulan romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, sadece aynı örgüt içindeki birlikteliklerde değil, farklı örgütlerden kişilerin ilişkilerinde de belirgin biçimde ortaya çıkıyor. Görüşmeler, bu tür ilişkilerde kadınların daha fazla sorgulanan, potansiyel olarak “etkilenecek” ve örgütsel aidiyetini değiştirebilecek özneler olarak konumlandığını; erkeklerin ise aynı koşullarda daha bağımsız, hatta partnerlerini “örgütleyebilecek” kişiler olarak görüldüğünü gösteriyor. Bu algı, farklı örgütler arası

ilişkilerde de kadınlar için daha kısıtlayıcı, erkekler için ise daha fazla hareket serbestisi tanıyan bir toplumsal cinsiyet rejimini yeniden üretmektedir.

Zeliha (24) farklı örgütten birisiyle kurduğu ilişkinin ardından eleştirilere maruz kaldığını vurgulayarak şu ifadeleri kullanıyor:

“Hareket içinde, özel hayata ve romantik ilişkilere zaman ayırmak zaten oldukça nadir karşılaşılan bir durumdu. Ancak bu nadirlik içinde bile, erkekler ve kadınlar arasında ciddi bir muamele farkı vardı. Örneğin, bizim örgütümüzde daha inisiyatif alan, üst kademelerdeki erkeklerin farklı örgütlerden kadınlarla ilişkiler kurduklarını, görüşüklerini biliyordum. Üstelik bu durum herkesçe biliniyor, hatta kimi zaman alay konusu ediliyor ama hiçbir şekilde olumsuz bir müdahaleye uğramıyordu. Erkekler, bu ilişkileri ‘onu örgütleyeceğim’ gibi meşrulaştırıcı bir söylemle açıklayabiliyordu. Kadınlar için ise durum farklıydı. Farklı bir örgütte yer alan biriyle ilişki kurmak, çoğu zaman eleştiri konusu oluyor, hatta ilişkiye doğrudan müdahaleler yaşıyordu. Benim yaşadığım örnekte olduğu gibi, partnerim başka bir hareketten olduğu için ilişkimiz ‘ihamet’ gibi görülmüş, tartışmalar ve koparma çabaları başlamıştı. Yani erkekler benzer ilişkiler kurarken hoşgörülle karşılanırken, kadınlar daha kırılğan, örgütsel ilişkilerini olumsuz etkileyecek kişiler olarak değerlendiriliyor ve bu nedenle romantik ilişkilerinde çok daha sıkı bir denetime maruz kalıyordu.”

Zeliha’nın anlatımı, farklı örgütler arası romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyet temelli çifte standardın nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Erkekler, farklı örgütlerden kadınlarla ilişki kurduklarında bu durum ya görmezden gelinmekte ya da “onu örgütleyeceğim” gibi politik bir amaç atfedilerek meşrulaştırılmaktadır. Üstelik bu ilişkiler, kimi zaman alay konusu olsa bile erkekler açısından örgütsel konumlarını ya da saygınlıklarını zedeleyen bir unsur haline gelmemektedir.

Kadınlar açısından ise benzer bir ilişki çok daha farklı sonuçlar doğurmaktadır. Kadınların başka bir örgütten biriyle ilişki kurması, “örgütsel aidiyete zarar” verecek, hatta “ihamet” olarak nitelenecek bir davranış gibi görülmekte; doğrudan müdahaleler, tartışmalar ve ilişkiyi sonlandırma girişimleriyle karşılaşılmaktadır. Böylece erkekler, farklı örgütler arası ilişkilerde hareket serbestisine sahip olurken; kadınlar, örgütsel sadakati sorgulanan, kırılğan ve denetim altına alınması gereken öznelerle indirgenmektedir. Bu durum, romantik ilişkilerdeki eşitsizliklerin örgütsel sınırları da aşarak pekiştğini göstermektedir.

Ekin (28) de benzer bir biçimde şunları söylüyor:

“Örgütlü bir kadın olarak bir ilişki yaşadığımda, ilişkim sürekli sorgulanıyordu. Örgütsüz olsaydım bu sorgulama muhtemelen olmayacaktı. En yaygın beklenti, erkek partnerimin etkisinde kalıp kendi örgütümden ayrılmam ve onun örgütüne geçmem yönündeydi. Sanki kendi aklım yokmuş, düşüncelerim ve politik duruşum partnerimin yönlendirmesine açılmış gibi bir algı vardı. Bu sorgulamanın arkasında, erkeklerin kadınları ‘örgütleyebileceği’ ama kadınların erkekleri örgütleyemeyeceği yönünde yerleşmiş bir varsayım yatıyordu. Erkek arkadaşımın erkek arkadaşlarının ya da benim arkadaşlarımdan, onun benim tarafıma çekilebileceğini hiç düşünmemiştir; çünkü benim böyle bir ‘güce’ sahip olabileceğim akıllarına bile gelmiyordu. Buna karşılık, benim onun tarafından örgütlenebileceğim hem kendi örgütümde hem onun örgütünde hem de örgütsüz çevrelerde açık ya da örtük biçimde dile getiriliyordu. Hatta ayrıldıktan sonra birisi bana, ‘Helal olsun, bunca zamandır o örgütte örgütlenmedin’ diye açıkça söylemişti. Bu, doğrudan bir müdahale değil ama sürekli hissedilen bir gölgeydi. İlişkimin kendi örgütümden ayrılmamla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen, bu ayrılık da partnerime bağlanarak okundu.”

Ekin’in ifadeleri, farklı örgütlerden kişiler arasındaki ilişkilerde toplumsal cinsiyet temelli güç algısının nasıl asimetrik işlediğini gösteriyor. Kadınlar, örgütlü bir özne olarak kendi politik iradeleriyle ilişki kursalar bile, bu ilişkilerde “erkek tarafından etkilenme” ihtimali sürekli gündemde tutuluyor. Erkek partnerin kadını kendi örgütüne çekebileceği varsayımı, kadınların politik özneliğini zayıf, yönlendirilmeye açık ve bağımlı olarak konumlandırıyor. Bu yaklaşım, erkeklerin örgütsel alandaki eyleyciliğini güçlü, kadınlarınkini ise kırılabilir ve ikincil gören bir toplumsal cinsiyet koduna dayanıyor.

Bu algının tersi yönde, yani kadının erkek partnerini örgütleyebileceği fikri ise neredeyse hiç mümkün görülüyor. Ekin’in deneyiminde, bu varsayım sadece kendi örgütünde değil, partnerinin örgütünde ve örgütsüz çevrelerde de ortak bir kanaat olarak paylaşılıyor. Hatta ayrılık sonrası yapılan “Helal olsun, o örgütte örgütlenmedin” gibi ifadeler, bu toplumsal yargının hem ne kadar içselleşmiş olduğunu hem de kadının politik kararlarının kişisel iradesinden ziyade erkek partneri üzerinden okunduğunu ortaya koyuyor. Böylece kadınların örgütlü kimliği, romantik ilişkiler içinde sürekli olarak erkeklerin etkisine indirgenirken, erkeklerin politik duruşu ilişkilerden bağımsız, özerk ve dokunulmaz kabul ediliyor.

Dolayısıyla burada betimlenen eşitsizlik örüntüleri yalnızca örgüt içi kültürün ürünü değildir. Açacak olursak; sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının tarihsel bağlamda şekillenen kuşak konumu, romantik ilişkilerin müzakere alanını zaman zaman daraltan zaman zaman genişleten temel bir çerçeveyi sunmaktadır. Yukarıdaki bölümlerde aktarılan bulgular, kuşaksal konum perspektifinden bakıldığında, özellikle kadınların ilişki deneyimlerinde tekrar eden bazı örüntüleri, çatışma noktalarını ve bu çatışmalar karşısında geliştirdikleri “yan yolları” görünür kılmaktadır. Hareket içinde kurdukları ilişkilerden kopmayan kimi kadınlar, Türkiye’nin mevcut siyasi atmosferinde mücadelenin aciliyetini ve önemini gerekçe göstererek romantik ilişkilerini doğrudan sorgulamadıklarını ifade etmektedir. Ancak bu sorgulamanın eksikliği, tamamen edilgen bir kabullenme anlamına gelmemektedir; aksine, kadınlar kimi zaman görünür, kimi zaman da örtük biçimde, ilişkilerdeki eşitsizlikleri dengelemeye, kendi özerk alanlarını korumaya ve politik öznelliklerini sürdürmeye hizmet eden yan yollar geliştirmektedir.

4.2.5. Örüntüler, Çatışmalar vs. Yan Yollar

Bu bölümde, sol/sosyalist hareket içerisinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini kuşatan örüntüler ve çatışmalar incelenecektir. Saha bulguları, sol/sosyalist hareket içinde kurulan romantik ilişkilerin örgütlenme biçimleri ve politik faaliyetlerle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda ilişkiler, kişisel deneyim olmanın ötesinde, hareketin normatif düzenlemeleri ve örgütsel pratikleri tarafından-daha geniş anlamda toplumsal ve tarihsel bağlamla- biçimlendirilen bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır.

Romantik ilişkilerde gözlemlenen temel örüntülerden biri, “yoldaşlık” ile “romantik bağ” arasındaki gerilimin sürekliliğidir. İdeolojik ortaklıklar çoğunlukla ilişkilerin kurucu zemini olarak işlev görmekte, ancak bu durum ilişkilerin hem duygusal hem de politik boyutlarını aynı anda taşımasına neden olmaktadır. Bir başka deyişle; romantik bağ, politik uyum ile kişisel deneyimler arasında sürekli yeniden müzakere edilen bir alan haline gelmekte ve ilişkilerde ideolojik aidiyet ile kişisel yönelimler arasında bir gerilim üretmektedir.

Bu çerçevede romantik ilişkilerin politik hareketle etkileşim içinde olduğu da dikkat çekicidir. Katılımcıların anlatıları, ilişkilerin örgüt normlarına uyum zorunluluğu çerçevesinde çeşitli müdahalelere açık olduğunu ortaya koymaktadır. Gizlenme pratikleri, ilişkinin politik anlamlar üzerinden tartışılması ya da örgüt içi müdahaleler, bu etkileşimin somut görünümünü oluşturmaktadır. Söz konusu müdahalelerin ardında toplumsal cinsiyet normlarının belirleyici olduğu görülmektedir. Erkeklerin ilişkilerinde daha serbest bir hareket alanına sahip olduğu, buna karşın kadınların daha sıkı bir denetime tabi tutulduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, heteronormatif toplumsal cinsiyet rejiminin hareket içinde yeniden üretildiğini göstermektedir.

Son olarak, bu örüntülerin kuşaksal konum ile ilişkisi dikkat çekmektedir. Görüşülen kadınların büyük bir bölümü, ilk gençlik ve erken yetişkinlik dönemlerini AKP iktidarının hakim olduğu ve giderek otoriterleşen koşullar altında geçirmiştir. Bu nedenle, bu tez kapsamında Z kuşağı kadınları olarak tanımlanan bu kadınlar için kişisel deneyimlerin geri plana itilmesi ve kolektif politik mücadeleye öncelik verilmesi eğilimi öne çıkmaktadır. Bu durum, kuşaksal konumun bireysel deneyimlerin parametrelerini nasıl belirlediğini göstermesi açısından önemlidir. Romantik ilişkilerin doğrudan sorgulanması çoğu zaman ertelenirken, kişisel özerkliği koruma çabası daha çok dolaylı stratejiler ve “yan yollar” aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Filiz (30), hareket içinde kurulan romantik ilişkileri şekillendiren normlara yönelik itiraz etmeyişi Türkiye'nin mevcut siyasi atmosferine bağlayarak şunları söylüyor:

“Hiç itiraz etmedim. Yani şimdi olsa eder miyim bilmiyorum. Muhtemelen, o adanmış kadro bilinciyle yine etmem. Ülkenin koşulları bu haldeyken, ilişkimizdeki normları sorgulamak aklıma bile gelmedi. Mesela bunu yapan varsa... Ne münasebet? Odağımızda tek bir şey var: Biz devrim yapacağız. Ve kimse özel hayatını bunun önüne koyamaz.”

Filiz'in ifadeleri, AKP iktidarı ve artan otoriterleşme koşullarında siyasal mücadeleye adanmışlık ekseninde biçimlenen bir kuşak deneyimi sunmaktadır. Bu deneyim, romantik ilişkilerdeki normlara itiraz etmeme eğilimini beraberinde getirmektedir. Filiz'in sözlerinde görüldüğü üzere, “ülkenin koşulları bu haldeyken” ifadesi, bireysel alanın geri plana itildiğini, politik mücadelenin ise mutlak öncelik olarak konumlandığını

göstermektedir. Bir başka ifadeyle; bu söylem, kuşak konumunun deneyim parametrelerini belirleyici rolünü açığa çıkarmaktadır. Filiz, romantik ilişkilerdeki eşitsiz veya müdahaleci normlara karşı herhangi bir sorgulama geliştirmediğini aktarırken, bunu kişisel bir yetersizlikten ziyade dönemin tarihsel ve toplumsal bağlamı ile ilişkilendirmektedir. Bu, Mannheim'ın kuşak kuramında vurguladığı şekilde, deneyimlerin toplumsal ve tarihsel bağlam tarafından koşullandırıldığını işaret etmektedir.

“O dönem yoğun bir politik faaliyet içindeydik. Ülkede yaşananlar düşünüldüğünde, ilişkiye yönelik normatif müdahalelere karşı çıkmak ile politik faaliyet yürütmek arasında bir tercih yapmak zorunda hissediyordum. Sürekli bir çıkmazın içindeydim; sanki sadece iki yol vardı ve birini seçtiğimde diğeri yok oluyordu. Günün sonunda ise hep örgütü seçiyordum.” (Zeliha, 24)

“Bizden, senden ya da benden çok daha büyük bir meselenin parçasıydık. Belki ileride çocuklarımızdan bile daha büyük bir mesele... O da Türkiye'nin koşullarıydı. Bu durum her şeye yansıyor, her ana sınıyordu, sürekli üzerimizde hissediliyordu. Bu nedenle romantik ilişki deneyimime yönelik müdahaleleri ve normları sorguladığımı söyleyemem.” (Selma, 28)

Bu iki alıntı, farklı ifadelerle benzer bir kuşaksal konuma işaret etmektedir. Zeliha (24) ve Selma (28), romantik ilişkilerinde karşılaştıkları normatif müdahaleleri sorgulamak yerine politik faaliyetlerini önceliklediklerini belirtiyorlar. Ancak bunu yaparken kişisel tercihlerinden çok kuşaklarının içine doğdukları siyasi atmosferin belirleyiciliğini vurguluyorlar.

Zeliha (28), romantik ilişkisine yönelik müdahalelere karşı çıkmakla politik faaliyet yürütmek arasında “yalnızca iki yol varmış” gibi hissettiğini söylüyor. Bu ikiliğin sürekli bir çıkmaz yarattığını, fakat her seferinde örgütü tercih ettiğini ifade ediyor. Burada kuşaksal konum, bireysel özerklik alanını daraltan ve kişisel ilişkilerin değerini politik sorumluluk karşısında ikincilleştiren bir parametre olarak işliyor. Selma'nın ifadeleri ise daha doğrudan bir kuşaksal yükü dile getiriyor. Ona göre bireysel ilişkiler, Türkiye'nin siyasal koşulları karşısında ikincilleşiyor. Politik atmosfer, romantik ilişkilere dair normların sorgulanmasını neredeyse imkansız hale getiren bir “üst belirleyen” gibi işliyor. Selma'nın sözlerinde, kuşağının kişisel hayatı aşan büyük bir davanın parçası olarak konumlanması açıkça görülüyor.

Bu iki ifade birlikte düşünülürken, kuşak konumun deneyimi nasıl şekillendirdiği belirginleşiyor. Z kuşağından kadınlar, gençliklerini ve erken yetişkinliklerini otoriterleşmenin derinleştiği AKP dönemi boyunca geçirdikleri için, romantik ilişkilerdeki eşitsiz normları sorgulama imkanlarını zaman zaman daraltıyorlar. Bunun yerine, politik mücadeleyi kişisel ve romantik ilişkilerinin önüne koyan bir yaklaşım benimsemek zorunda kalıyorlar. Kısacası, kuşaksal konum bireysel deneyimlerin sınırlarını çiziyor.

“Benim için asıl mesele örgütün normları değil, ülkenin hali ortadayken zaten böyle şeyleri sorgulamak aklıma bile gelmiyordu. Zaten çoğu gördüğüm örnek de bu şekilde oldu. Yani örgüt normlarının ilişkiyi sürdürmeye artı bir şey katacağını ya da engelleyeceğini düşünmüyordum, düşünmüyorduk. Çünkü o örgüt, kişi içinde de yaşamaya devam eden bir şeydi zaten. Dolayısıyla mesele örgütün normları değil, ülkenin koşullarıydı. Benim odağım da hep oradaydı.” (Meryem, 32)

Meryem’in ifadeleri de, kuşak konumunun deneyimin parametrelerini belirlemesi açısından önemli bir örnek teşkil ediyor. Burada romantik ilişkilere ve örgüt içi normlara dair olası çatışmaların ikinci planda kalması, Türkiye’nin siyasal koşullarının bireysel özerklikten daha belirleyici bir faktör olarak deneyimlenmesiyle ilişkili görünüyor. Dolayısıyla romantik ilişkilerin yönelimi ve bu ilişkilerdeki normatif müdahaleler, kuşak deneyiminin belirlediği bir çerçevede, doğrudan siyasi bağlama eklenerek anlamlandırılıyor.

Öte yandan, Meryem’in ifadesi örgüt ile kişi arasındaki sınırın geçirgenliğini de ortaya koyuyor. Ona göre örgüt sadece dışsal bir yapı değil, “kişi içinde de yaşamaya devam eden” bir şey olarak tanımlanıyor. Bu bakış, örgütsel normların doğrudan bir baskı unsuru olarak değil, içselleştirilmiş ve gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak deneyimlendiğini gösteriyor. Bu nedenle romantik ilişkilerde karşılaşılan müdahaleler, bireysel ya da örgütsel düzeyde sorgulamanın değil, ülke koşullarının ağırlığının belirlediği bir kabullenişle karşılanıyor. Böylece kuşaksal konum, politik atmosferin gölgesinde kolektif mücadeleye ise öncelik verilmesine zemin hazırlıyor.

Bu noktada, kadınların deneyimlerinin tamamen edilgenlik üzerinden okunamayacağını vurgulamak gerekir. Siyasal koşulların, toplumsal-tarihsel bağlam ve örgütsel normların

içselleştirilmiş biçimi, romantik ilişkilere dair sorgulamaların geri plana itilmesine neden olsa da, bu durum kadınların bütünüyle bu normları sorgulamaksızın içselleştirdiği anlamına gelmez. Aksine, görüşmelerde kadınların, kişisel özerkliklerini korumak ya da ilişki içindeki normatif müdahalelerden uzaklaşmak için çeşitli taktikler geliştirdikleri görülmektedir.

Cansu (30), hareket içinde yaşadığı romantik ilişkilerdeki normlara ilişkin geliştirdiği yan yolların oldukça kişisel olduğunu belirterek şu ifadeleri kullanıyor:

“Benim için mücadele ettiğim kısım aslında çok kişisel oldu. Yalnız kalmadım; bazı kadınlarla ortaklaştım, onlarla paylaştığım rahatsızlıklar bana güç verdi. Bu normlara dair zaman zaman karşı çıkışımı, yıkıcı bir biçimde olmasa da, feminist bilincimin gelişimiyle, kadın arkadaşlarla kurduğum dayanışmayla özdeşleştirebilirim. Yani, kadın arkadaşlarla konuşmak ve feminist bilincin uyanışı bu süreçte çok belirleyici oldu.”

Cansu'nun ifadeleri, örgütlü politik alanın normlarının kadınlar üzerindeki etkisini tamamen içselleştirme noktasına varmadan, bireysel ve kolektif düzeyde küçük karşı çıkışların nasıl üretildiğini gösteriyor. Cansu'nun ifadesinde görüldüğü üzere, bu karşı çıkışlar radikal bir kopuş ya da doğrudan çatışma biçiminde değil, daha çok gündelik düzeyde geliştirilen kişisel taktikler üzerinden gerçekleşiyor. Bu noktada feminist bilincin uyanışı ile kadın arkadaşlarla kurulan dayanışma, normların görünmez baskısını hafifletmenin ve kişisel özerkliği kısmen de olsa korumanın yollarını açıyor. Ayrıca, bu deneyim kuşak konumu açısından değerlendirildiğinde, kadınların örgüt normlarını tartışılmaz bir çerçevede benimsemek yerine, onları dolaylı biçimde esnetmeye çalıştığı anlar ön plana çıkıyor. Siyasal atmosferin ağırlığı normları doğrudan sorgulamayı engellerken, kadınlar kişisel deneyimlerinden ve feminist dayanışmadan güç alarak alternatif yollar üretebiliyorlar. Bu, kuşak konumunun tarihsel ve toplumsal bağlamla birlikte aynı zamanda feminist bilinçlenme süreçleriyle de belirlendiğini ve kadınların örgütsel normlara karşı mutlak edilgenlikten ziyade farklı derecelerde öznellik geliştirdiklerini ortaya koyuyor.

Türkan (26) ise örgütün normları ile şekillenen ilişkiler dışında başka formlarda ve başka araçlarla ilişkiler kurduğunu belirterek şu ifadeleri kullanıyor:

“Kadınların erkeklerle ilişkilerinde yalnızca yönlendirildiklerini ya da manipüle edildiklerini düşünmüyorum. Öbür ihtimalde ne oluyor peki? O ihtimalde kadınlar ne yapıyor? Ben kendi deneyimimden örnek verecek olursam, geçmişte ben aslında aynışmamak için sürekli adımlar atıyordum. Bu, kolay hatırlanacak bir şey değil çünkü hafıza birçok ayrıntıyı siliyor. Ama kendi tercihlerimle zaten onlardan farklı durmaya çalıştım. İlişkiye başka bir form vermeye, kendime özgü yollar açmaya gayret ettim. Bu yüzden, beni o genel denklemin içine koymak biraz garip olabilir; çünkü ben bilinçli olarak aynışmamayı, farklı biçimler yaratmayı tercih ediyordum. Örneğin; bir süre sonra ilişkilerimi flört uygulamaları üzerinden kurmaya başladım...”

Türkan’ın ifadeleri, kadınların farklı yönelimler ve stratejiler geliştirebildiğini de ortaya koyuyor. Türkan, örgüt içinde ya da politik alanlarda dayatılan normlara bütünüyle tabi olmadığını; aynışmamak, farklı bir alan açmak için kişisel taktikler geliştirdiğini vurguluyor. Bu, kadınların yalnızca “manipüle edilen” ya da “pasif özne” konumuna indirgenemeyeceğini, aksine kendi deneyimlerinden yola çıkarak yeni ilişki formları yaratabileceklerini gösteriyor.

Türkan’ın örneğinde özellikle “ilişkiye başka bir form verme” ve “flört uygulamaları üzerinden yeni yollar açma” stratejisi dikkat çekiyor. Bu, hem bireysel özerklik arayışını hem de kuşağın kültürel repertuarındaki dönüşümü işaret ediyor. Önceki kuşakların daha sınırlı ilişki imkanlarına kıyasla, Türkan’ın parçası olduğu Z kuşağının dijital araçlarla birlikte daha çeşitli deneyim alanlarına sahip olması, farklılaşma ihtimalini artırıyor. Dolayısıyla Türkan’ın deneyimi, kuşak konumunun sunduğu yeni araçların ve feminist bilinçle birleşen bireysel tercihlerinin, örgüt normlarını aşan özgün ilişki biçimlerini mümkün kıldığını da gösteriyor.

Zehra (27) ise şöyle diyor:

Bir tür ya hep ya hiç duygusuyla hareket ettim. İlişkiyi bitirebildiğim nokta, artık o ilişki vesilesiyle tanıdığım herkesin üstünü çizmeye kararlı olduğum andı. Yani, sosyal olarak kaybetme ihtimalinden çekindiğim ya da başıma bir şey gelmesinden endişe ettiğim durumlarda bitirmedim o ilişkileri. Ancak tüm bağları silip atmaya hazır olduğum noktada çıkabildim.

Zehra’nın ifadeleri, “ya hep ya hiç” yaklaşımına dayanıyor gibi görünse de, bu aslında normlarla kurulan ilişkinin pasif bir kabullenme değil, kendi içinde stratejik bir müzakere

barındırdığını gösteriyor. İlişkileri bitirmemek yönünde verdiği kararlar, sadece kişisel korkular ya da sosyal kayıplardan kaçınma refleksiyle açıklanmaktan öte bu süreçte kadınların örgütsel bağlar, arkadaşlık ilişkileri ve politik dayanışma alanlarıyla yürüttükleri hesaplaşmanın da devreye girdiğini gösteriyor. Bu hesaplaşma, onları tamamen edilgen kılmıyor; aksine, “sessiz müzakere” diyebileceğimiz bir stratejiyi hayata geçiriyor. Bunun yanı sıra; Zehra’nın “tüm bağları silmeye hazır olduğu noktada” ilişkiyi bitirebilmesi, kadınların örgüt içindeki normlarla kurdukları ilişkinin tek yönlü olmadığını ortaya koyuyor. Bu durum, yan yolların her zaman radikal kopuşlar ya da açık isyanlar biçiminde gelişmediğini, kimi zaman ilişkilerin devamı boyunca sessizce yürütülen bir müzakereyle şekillendiğini gösteriyor. Burada yan yol, “zaman kazanmak”, “sosyal kaybı ertelemek” ya da “güçlenene kadar beklemek” biçiminde kendini ortaya koyuyor. Dolayısıyla Zehra’nın deneyimi, kadınların örgüt içi romantik ilişki normlarıyla baş ederken aslında sürekli bir pazarlık ve yeniden tanımlama süreci yürüttüklerini gösteriyor.

Sonuç olarak, örgüt içi romantik ilişkilere dair kadın deneyimlerinin tek boyutlu ve edilgen bir düzlemde kavranamayacağı açıktır. Bu deneyimler, kadınların kuşak konumlarının belirlediği tarihsel, siyasal ve örgütsel bağlam içerisinde şekillenmekte; kalma ve ayrışma stratejilerini birlikte içermektedir. Örgütlerde kalma çoğu zaman ülkeye ve mücadeleye yönelik sorumluluk bilinci ile açıklanırken, kadınların aynı anda geliştirdikleri yan yollar bu normlara karşı sessiz ama etkin bir müzakere sürecini göstermektedir. Dolayısıyla sol/sosyalist hareket içinde kurulan romantik ilişkiler, normların yeniden üretildiği alanlar olmakla birlikte kadınların kuşak konumlarının etkisiyle şekillenen benzer kalma gerekçeleri, ortak normlara maruz kalma gibi örüntüler, kişisel beklentilerle örgütsel normlar arasındaki gerilimler gibi çatışmalar ve sessiz müzakereler, farklı ilişki formları, kişisel taktikler gibi yan yollar üzerinden okunabilecek çok katmanlı bir deneyim alanı olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, kadınların deneyimleri örgüt içi romantik ilişkilerin durağan değil, sürekli müzakere edilen, dönüştürülen ve kuşak konumlarıyla iç içe geçmiş bir pratik olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

“Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu tez, öncelikle Z kuşağına dair bir tanımlama yapmış ve bu tanımla Türkiye’nin özgül toplumsal-siyasal koşullarına yaslanmıştır. Bu çerçevede, Z kuşağı içinde bir kuşak birimi olarak konumlanan sol/sosyalist hareket içerisindeki kadınların, kuşak konumlarından ve bu konumun şekillendirdiği kimliklerden etkilenen romantik ilişki deneyimleri incelenmiştir.

Bu noktada, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkilerine bakarken, deneyimlerinin toplumsal ve tarihsel konumdan etkilendiği kabul edilmiş ve bu konuma içkin kültürel repertuvarlar incelenmiştir. Analizin bu kısmında, söz konusu kadınların romantik ilişkilere dair ilk fikirlerini hangi kültürel kaynaklardan edindikleri araştırılmıştır. Bulgular, bu fikirlerin özellikle televizyon dizilerinden öğrenildiğini göstermektedir. Hatırla Sevgili, Çemberimde Gül Oya ve Bu Kalp Seni Unutur mu gibi diziler, katılımcıların ilk gençlik dönemine denk gelse de romantik ilişkilerin temsili ve yaşanışı bakımından belleklerinde güçlü bir yer edinmiştir. Katılımcılar bu yapımlardaki toplumsal cinsiyet temsillerini sorunlu bulduklarını ifade etseler de kültürel manzaranın toplumsal-tarihsel konuma bağlı olarak romantik ilişkilere dair bir zemin oluşturduğu bu tezin önemli sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte tez, sol/sosyalist hareket içindeki kadınların örgütlenme süreçlerine de odaklanmıştır. Bu kuşağın parçası olan kadınlar, Türkiye açısından kırılma noktası niteliğindeki bazı tarihsel olayları hatırladıklarını ve örgütlenme deneyimlerini bu olaylar üzerinden kurduklarını ifade etmiştir. Bu doğrultuda, söz konusu kadınların, tarihsel gelişmelere sol/sosyalist bir tepki üreten bir kuşak birimi olarak Z kuşağı içinde konumlandıkları, aktarımları üzerinden görülmektedir.

Bu tez, kuşak konumunun kişisel ve kamusal deneyimlerin parametrelerini belirlediği varsayımından hareketle, sol/sosyalist hareket içinde yer alan kadınların romantik ilişki deneyimlerine odaklanmıştır. Türkiye açısından bir kuşak birimi olarak değerlendirilen

bu kadınların toplumsal deneyimleri de incelenmiş ancak, “en özel” alanlardan biri sayılabilecek romantik ilişkilere bakmak, kuşak konumunun deneyimlerin sınırlarını ve yönelimlerini ne ölçüde etkilediğini ortaya koymak açısından önemli olmuştur. Bu yönüyle tez, kuşak konumu kavramını kamusal alandaki siyasal tutum ve örgütlenme biçimleriyle değil, aynı zamanda kişisel ilişkiler ve mahrem deneyimlerle ilişkilendirerek literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Bu bağlamda, sol/sosyalist hareket içinde kurulan romantik ilişkilere bakılmış ve bu ilişkilerin çoğunlukla toplumsal ve tarihsel ortak bir konumdan beslenen ideolojik benzerlikler temelinde şekillendiği görülmüştür. Bu hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişkilerini, içinde buldukları siyasal tepkinin yarattığı ortamda geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, söz konusu ilişkilerin kuşak konumuna özgü politik atmosfer ve kolektif deneyimlerle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, romantik ilişkiler hem bireysel ilişkilerin hem de hareketin ortak ideolojik zemininden doğan siyasal aidiyetlerin iç içe geçtiği bir alan olarak ortaya çıkmaktadır.

İlişkilerin sol/sosyalist hareket içinde kurulması, hareket ile bu ilişkiler arasında sürekli bir etkileşim doğurmaktadır. Örneğin, toplumsal ve tarihsel konumdan kaynaklanan politik sorumlulukların öncelenmesi, ilişkilerin çoğu zaman gizli tutulmasıyla sonuçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, hareket içinde “yoldaşlık” ile “partner olma” arasındaki gerilim sürekli olarak yoldaşlık lehine kurulmakta ve politik sorumluluklar bireysel ilişkilerin önüne geçmektedir. Bu öncelikle hali ise çoğunlukla Türkiye’nin içinde bulunduğu siyasal-toplumsal koşullara bağlanarak gerekçelendirilmektedir. Dolayısıyla, romantik ilişkiler gibi kişisel bir deneyim alanının dahi kuşak konumu tarafından belirlenip şekillendirildiği görülmektedir.

Bununla birlikte, romantik ilişkilerin nasıl yaşandığı, hareket içindeki toplumsal cinsiyetlendirilmiş normlar üzerinden okunabilir. Bu durum, hareketin kendi içinde de işleyen bir toplumsal cinsiyet rejimi bulunduğunu göstermektedir. Sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınları, romantik ilişkilerini örgütsel zemine zarar vermemek adına daha “uyum” içinde sürdürdüklerini belirtmektedir. Ancak bu ilişkilerin gizlenmesi ya da saklanması söz konusu olduğunda, erkekler için daha esnek bir tutum sergilenirken

kadınlar açısından çok daha kısıtlayıcı uygulamalar devreye girmektedir. Dolayısıyla kuşak konumu ile toplumsal cinsiyetin kesişimi, bu kadınların romantik ilişki deneyimlerinin nasıl şekillendiğini anlamak açısından belirleyici bir önem taşımaktadır.

Temalar ekseninde yapılan bu analiz, sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimleri açısından temel örüntüler sunmaktadır. Bunlardan ilki, tüm baskıcı normlara rağmen bu kadınların çoğu zaman ilişkilerinden vazgeçmemeleridir. Bu durum genellikle “memleket bu haldeyken” biçiminde gerekçelendirilmiştir. Ancak bu kadınların, kuşak konumları ve toplumsal normlar ekseninde “edilgen” bir pozisyonda kaldıklarını söylemek doğru değildir. Aksine, hem politik kimlik ve örgütlenme süreçlerinde hem hareket içinde kurulan romantik ilişkilerde hem de bu ilişkiler ile hareket arasındaki etkileşimde toplumsal cinsiyetlendirilmiş örgüt normlarıyla çeşitli biçimlerde müzakere etmekte ve farklı yan yollar bulmaktadırlar. Bu yan yollar çoğunlukla kuşak konumlarından doğan kişisel taktikler olarak okunabilir. Feminist bilinçlenme süreçleri (örneğin diğer kadınlarla deneyim paylaşımı), dijital araçlar aracılığıyla ilişkilere yeni formlar kazandırma ya da bu araçlar üzerinden yeni ilişkiler kurma bu taktiklere örnek olarak verilebilir.

Sonuç olarak, bu tez her ne kadar romantik ilişkilere odaklanmış olsa da, kuşak konumunun belirleyiciliğinin bu alanla sınırlı olmadığı açıktır. Dostluk, yoldaşlık ya da aile ilişkileri gibi diğer kişisel ilişki biçimlerinin de kuşak konumu çerçevesinde nasıl şekillendiğine bakmak, bu çalışmanın açtığı tartışma alanını genişletebilecek niteliktedir. Dolayısıyla, bu tez romantik ilişkiler ekseninde sunduğu bulgularla, ileride yapılacak çalışmalar için kuşak konumu ve farklı kişisel ilişki biçimleri arasındaki köprülerin incelenmesine de kapı aralamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, O., Batur, Z., & Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve Y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 165-182.
- Anadolu Ajansı. (2017, Ocak 16). 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü yeni müfredatta. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/15-temmuz-demokrasi-ve-milli-birlik-gunu-yeni-mufredatta-/728271>
- Attias-Donfut, C. (2003). Family transfers and cultural transmissions between three generations in France. In V. L. Bengtson & A. Lowenstein (Eds.), *Global aging and challenges to families* (pp. 214–252). New York: Aldine de Gruyter.
- Baydar, G. (2013, Haziran 23). Gezi Parkı Direnişi'nin depolitik gençlik-popüler kültür-mizah hattı. Bianet. <https://bianet.org/yazi/gezi-parki-direnisi-nin-depolitik-genclik-populer-kultur-mizah-hatti-147864>
- BBC Türkçe. (2021, Mart 20). İstanbul Sözleşmesi: Türkiye, Cumhurbaşkanlığı kararı ile anlaşmadan çekildi. BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56465013>
- BBC Türkçe. (2022, Temmuz 13). KYK borçları tartışması: Borçlu gençler ne istiyor, siyaset nasıl tepki veriyor? BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-62138534>
- Bengtson, V. L., Kuypers, J. A., & Laufer, R. S. (1974). Time, aging, and the continuity of social structure: Themes and issues in generational analysis. *Journal of Social Issues*, 30(3), 1–30.
- Bianet. (2010, Ağustos 18). Ezilen ve emekçi kadınların boykot cephesi kuruldu. Bianet. <https://bianet.org/haber/ezilen-ve-emekci-kadinlarin-boykot-cephesi-kuruldu-124231>
- Bianet. (2016, Haziran 24). 26 Haziran'da yürümüyoruz, İstiklal Caddesi'nin her köşesine dağılıyoruz. Bianet. <https://bianet.org/haber/26-haziran-da-yurumuyoruz-istiklal-caddesi-nin-her-kosesine-dagiliyoruz-176231>
- Bianet. (2021, Aralık 6). Barınamıyoruz Hareketi 12 Aralık'ta Ankara'ya gidiyor. Bianet. <https://bianet.org/haber/barinamiyoruz-hareketi-12-aralik-ta-ankara-ya-gidiyor-254354>
- Biggs, S. (2007). Thinking about generations: Conceptual positions and policy implications. *Journal of Social Issues*, 63(4), 695–711.
- Çatlak Zemin. (2018, Ocak 15). Kadın, LGBTİ+ örgütlerinden OHAL'e karşı bildiri: Alışmayacağız! Çatlak Zemin. <https://catlakzemin.com/kadin-lgbti-orgutlerinden-ohale-karsi-bildiri-alismayacagiz/>

- Çatlak Zemin. (2024, Haziran 25). Yoğurtçu Kadın Forumu ilk kez toplandı. Çatlak Zemin. <https://catlakzemin.com/25-haziran-2013-yogurtcu-kadin-forumu-ilk-kez-toplandi/>
- Çelik, E., Bingül, F., & Kaya, M. (2020). Investigation of intergenerational romantic relationship perception. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 7(3), 194–208.
- Çetinkaya, H. (2010). 68’den 78’e sancılı yıllar kuşatılmış sokaklar. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çevik, N. K. (2022). The Millennial Generational Style: New Global Political and Economic Orientations. *Journal of Economy Culture and Society*, 65, 29–46.
- Cilliers, E. J. (2017). The challenge of teaching Generation Z. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 3(1), 188–198.
- Csobanka, Z. E. (2016). The Z Generation. *Acta Technologica Dubnicae*, 6(2), 63–68.
- Dimock, M. (2019). Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. Erişim adresi: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Dolot, A. (2018). The characteristic of Generation Z. *e-mentor*, 2(74), 44–50.
- Durmaz, M. I. (2024). *78 Kuşağı: Bir hafıza topluluğu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekmek ve Gül. (2021, Mart 20). Kadınlar sokakta: İstanbul Sözleşmesi bizimidir! Ekmek ve Gül. <https://ekmekvegul.net/gundem/kadinlar-sokakta-istanbul-sozlesmesi-bizimidir>
- Finch, J. (1986). Age. In R. G. Burgess (Ed.), *Key variables in social investigation*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu* (A. Tayla, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gerçek Gazetesi. (2021, Kasım 28). İstanbul Kadıköy’de sömürüye ve şiddete karşı: Emekçi kadınlar “En öne” diyerek. Gerçek Gazetesi. <https://gercekgazetesi1.net/kadin-hareketi/istanbul-kadikoyde-somuruve-ve-siddete-karsi-emekci-kadinlar-en-one-diyerek>
- Göle, N. (2013). Gezi: Anatomy of a public square movement. *Insight Turkey*, 15(3), 7–14. <https://www.insightturkey.com/commentaries/gezi-anatomy-of-a-public-square-movement>
- Görmez, A. B. (2021). Neoliberal özne olarak Z kuşağı. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 509–530.
- Gümüş, P., & Yılmaz, V. (2015). Where did Gezi come from? Exploring the links between youth political activism before and during Gezi protests. In I. David & K. F. Toktamış (Eds.),

- Everywhere Taksim: Sowing the seeds for a new Turkey at Gezi* (pp. 185–198). Amsterdam University Press.
- Hardey, M. (2011). Generation C: Content, creation, connections and choice. *International Journal of Market Research*, 53(6), 749–770.
- Half, R. (2015). Get ready for generation Z. Erişim adresi: https://www.roberthalf.ca/sites/roberthalf.ca/files/rh-images/robert_half_-_get_ready_for_gen_z_-_presentation.pdf
- Kara, İ. (2022). *Bir politik anlatı olarak Ahmet Kaya şarkıları: Açık yaranın sesi*. İletişim Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2014, Eylül 1). No laughing matter: Women and the new populism in Turkey. *openDemocracy*.
- Kandiyoti, D. (2016). Locating the politics of gender: Patriarchy, neoliberal governance and violence in Turkey. *Research and Policy on Turkey*, 1(2).
- Kertzer, D. I. (1983). Generation as a sociological problem. *Annual Review of Sociology*, 9, 125–149.
- Khatri, G., Khalid, A., Sharma, P., Smriti, D., & Sharma, K. (2024). Beyond tradition: A study of relationship evolution in Millennials and Gen Z. *South Eastern European Journal of Public Health*, 1239–1243.
- Kılıç, O. (2021). “Every parade of ours is a pride parade”: Exploring LGBTI+ digital activism in Turkey. *Sexualities*, 26(7), 731–747.
- Kuran, E. (2021). *Z: Bir kuşağı anlamak* (9. basım). Mundi Kitap.
- Lüküslü, D. (2016). Creating a pious generation: Youth and education policies of the AKP in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 637–649.
- Lüküslü, D. (2020). *Gençlik miti: 1980 sonrası gençlik miti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lüküslü, D. (2023). Becoming a young woman through a feminist lens: Young feminist women in Turkey. *Journal of Gender Studies*, 33(5), 634–644.
- Mannheim, K. (1952). The problem of generations. (163-195)
- Neyzi, L. (2004). Nesne ya da özne? Türkiye’de “gençliğin” paradoksu. İçinde *Ben kimim? Türkiye’de genç olmak* (Hande Özkan, çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- O’Reilly, D., Doherty, K., Carnegie, E., & Larsen, G. (2017). Cultural memory and the heritagisation of a music consumption community. *Arts and the Market*, 7(2), 174–190.
- Öktem, K., & Akkoyunlu, K. (Eds.). (2018). *Exit from democracy: Illiberal governance in Turkey and beyond*. Routledge.

- Özdemir, Ö. (2023). *Geçmişin izleri: Altmışlı ve yetmişli yılların kolektif belleği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özınanır, C. I. (2013). Gezi Direnişi'nden forumlara: Saatlerin ayarını bozan politikanın dönüşü. *Mülkiye Dergisi*, 37(3), 183–200.
- Özkazanç, A. (2020). *Bir musibet: Yeni Türkiye'de erillik, şiddet ve feminist siyaset*. İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Parker, K., & Igielnik, R. (2020, 14 Mayıs). On the cusp of adulthood and facing an uncertain future: What we know about Gen Z so far. <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far/>
- Pina-Cabral, J., & Theodossopoulos, D. (2022). Thinking about generations, conjuncturally: A toolkit. *The Sociological Review*, 70(3), 455–473.
- Pilcher, J. (1994). Mannheim's sociology of generations: An undervalued legacy. *The British Journal of Sociology*, 45(3), 481–495.
- Risman, B. J. (2018). *Where the millennials will take us: A new generation wrestles with the gender structure*. Oxford University Press.
- Rosow, I. (1978). What is a cohort and why? *Human Development*, 21, 65–75.
- Ryder, N. B. (1965). The cohort as a concept in the study of social change. *American Sociological Review*, 30(6), 843–861.
- Schuman, H., & Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, 54(3), 359–381.
- Singh, A. P., & Dangmei, J. (2015). Understanding the Generation Z: The future workforce. *South-Asian Journal of Multidisciplinary Studies (SAJMS)*, 3(3), 1–9.
- Slavin, A. (2015). 5 tactics to reach and engage the next influential generation: GEN Z. <https://women2.com/2015/08/07/20150807engagegen-z-users/>
- Sivil Sayfalar. (2020, Şubat 8). Kadına şiddetle mücadelede özgün bir platform: Kız Başına. <https://www.sivilsayfalar.org/2020/02/08/kadina-siddetle-mucadelede-ozgun-bir-platform-kiz-basina/>
- Sözcü. (2021, Mart 26). Z kuşağının yüzde 75'i AKP'ye oy vermeyecek. Sözcü. <https://www.sozcu.com.tr/z-kusaginin-yuzde-75i-akpye-oy-vermeyecek-wp6335649>
- Sol Haber. (2010, Temmuz 22). Kadınlar “Hayır” diyor. <https://haber.sol.org.tr/soldakiler/kadinlar-hayir-diyor-haberi-32413>

- Somer, M. (2016). Understanding Turkey's democratic breakdown: Old vs. new and indigenous vs. global authoritarianism. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 481–503.
- Sosyalist Feminist Kolektif. (2013). *Gezi*. Sosyalist Feminist Kolektif. <https://sosyalistfeministkolektif.org/kampanyalar/istanbul-feminist-kolektif/gezi/>
- Töröcsik, M., Szűcs, K., & Kehl, D. (2014). How generations think: Research on Generation Z. *Acta Universitatis Sapientiae, Communicatio*, 1(1), 23–45.
- TRT Haber. (2022, Ekim 28). Cumhurbaşkanı Erdoğan “Türkiye Yüzyılı” vizyonunu açıkladı. TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-yuzyili-vizyonunu-acikladi-719606.html>
- Tuğal, C. (2016). *The fall of the Turkish model: How the Arab uprisings brought down Islamic liberalism*. Verso.
- Turner, A. (2015). Generation Z: Technology and social interest. *The Journal of Individual Psychology*, 71(2), 103–113.
- Woodman, D. (2018). Gender and generations: Using a generational framework to rethink continuity and change in the gender order. *AG About Gender – Rivista internazionale di studi di genere*, 7(13), 1–23.
- Wyn, J., Cuervo, H., Crofts, J., & Woodman, D. (2017). Gendered transitions from education to work: The mysterious relationship between the fields of education and work. *Journal of Sociology*, 53(2), 492–506.
- Wyn, J., & Woodman, D. (2015). Class, gender and generation matter: Using the concept of social generation to study inequality and social change. *Journal of Youth Studies*, 18(10), 1402–1410.
- Żarczyńska-Dobiesz, A., & Chomałowska, B. (2014). Pokolenie „Z” na rynku pracy – wyzwania dla zarządzania zasobami ludzkimi. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 350, 405–415.

EK-1 ANKET GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Burada Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar ve Medya yüksek lisans programında devam eden, Dr. Öğretim Üyesi Göze Orhon danışmanlığında yürüttüğüm “Türkiye’de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı tez için hazırladığım soru formunu bulacaksınız. Bu form aracılığıyla sol hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının tükettiği kültürel ürünlere ilişkin bir manzara çıkarmayı hedefliyorum. Ankete sol/sosyalist hareket içinde bulunmuş ve 1985-1999 yılları arasında doğan kadınların katılmasını bekliyorum. Formda doğum tarihiniz dışında kişisel bilginizi paylaşmanız gerekmiyor. Sağladığımız bütün bilgiler sadece tez çalışması kapsamında kullanılacaktır. Ankete açık uçlu 9 soru yer alıyor. Çalışma için Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu’ndan izin alınmıştır.

ANKET SORULARI

Hangi tarihte doğdunuz?

Kendinizi “solcu”, “sosyalist” vb. tanımlamaya başladıktan sonra ya da öncesinde başladıktan sonra ya da öncesinde okuduğunuz romanlar, öyküler veya şiirler oldu mu? Sizi etkileyen bu tür edebi eserlerden örnekler verebilir misiniz?

Kendinizi “solcu”, “sosyalist” vb. tanımlamaya başladıktan sonra ya da öncesinde izlediğiniz ve etkilendiğinizi hatırladığımız televizyon dizileri oldu mu? Sizi etkileyen bu tür dizilerden örnekler verebilir misiniz?

Sizce “solcu”, “sosyalist” vb. kimliğinizle müzik zevkiniz arasında bir bağlantı var mıdır? Ne tür müzikler dinlersiniz? Bunları örneklendirebilir misiniz?

Sol/sosyalist hareket içinde popüler olan ya da çok konuşulan romantik ilişki temalı edebi ürünler (roman, öykü, şiir, deneme), filmler veya diziler var mı? Varsa bunlar neler?

Bu popüler kültür ürünleri, edebi eserler, müzikler vs. üzerine arkadaşlarınızla konuşur musunuz?

Sol/sosyalist hareket içindeki kadınlar ve erkeklerin temsil edildiği veya sol/sosyalist hareketi ele alan popüler kültür ürünlerinde (örneğin bir filmde ya da romanda), ilişkilerde kadın-erkek ve diğer toplumsal cinsiyet ilişkileri sizce nasıl işleniyor?

Sizce “sol”, “sosyalist” kimliğe sahip kadınlar aşk ve romantik ilişkilere ilişkin ilksel fikirlerini nasıl ediniyorlar?

Kendinizi “Z” kuşağının bir üyesi olarak tanımlar mısınız?

EK-2 YARI-YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME İÇİN GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın katılımcı,

Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Kültürel Çalışmalar ve Medya bölümünde yüksek lisans öğrencisiyim.

Dr. Öğretim Üyesi Göze Orhon danışmanlığında Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimleri üzerine bir araştırma yapmaktayım.

Araştırmada amacım Türkiye’de sol/sosyalist hareket içinde yer alan Z kuşağı kadınlarının romantik ilişki deneyimlerini hangi kültürel repertuvarlar (edebi ürünler, filmler, diziler, müzikler) aracılığıyla kurduğunun ve romantik ilişkilerini nasıl deneyimlediklerinin izini sürmektir.

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan gerekli izinler alınmıştır.

Araştırma kapsamında yapacağımız görüşme tamamlamak istediğiniz takdirde yaklaşık bir- bir buçuk saat sürmektedir. Romantik ilişkilerinizi nasıl deneyimlediğiniz hakkında sorular sorulacaktır. Örneğin; sol hareketle nasıl tanıştığınız, bu hareket içindeyken romantik ilişki deneyiminizin dinamikleri nelerdir gibi sorulara cevap vermeniz istenecektir.

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Cevaplamak istemediğiniz, özel olduğunu düşündüğünüz sorular olursa cevap vermeyebilirsiniz. Rahatsızlık hissettiğiniz herhangi bir durumda araştırmadan istediğiniz zaman çekilebilirsiniz. Bu durum size hiçbir sorumluluk getirmeyecektir. Araştırma sonuçları eğitim ve bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Araştırmanın tüm süreçlerinde kişisel bilgileriniz dikkatle korunacaktır.

Görüşme sizin tercihinize göre yüz yüze ya da dijital araçlar üzerinden yapılacaktır. İzniniz olduğu takdirde, zamandan tasarruf etmek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılacaktır. Görüşme esnasında kullanılmasını istemediğiniz bir bilgi verdiğiniz durumda, kayıtların silinmesini ya da düzenlenmesini talep edebilirsiniz.

Bu gönüllü katılım formunu imzalamadan önce veya daha sonra aklınıza gelebilecek soruları istediğiniz zaman tarafıma sorabilirsiniz. Telefon numaram ve adresim aşağıdadır. Bu görüşme ya da araştırma bittikten sonra da bana ulaşabilir ve araştırma ile ilgili soru sorabilirsiniz. Araştırmaya katılmayı tercih ediyorsanız, lütfen aşağıda ilgili bölüme imzanızı atınız. İmzaladıktan sonra size bu formun bir kopyasını vereceğim.

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Kişisel Sorular:

Nerede doğdunuz?

Nasıl bir aileye doğdunuz?

Kaç yaşındasınız?

Nerede yaşıyorsunuz?

Kendinizi içinde tanımladığınız, ait hissettiğiniz bir etnik/dinsel kimliğiniz var mı? Varsa ne?

Cinsel kimlik ve cinsel yöneliminizi nasıl tanımlıyorsunuz?

Üniversiteyi nerede okudunuz ya da okuyorsunuz?

Saha Soruları:

Solla nasıl tanıştınız? Nasıl örgütlendiniz? Biraz bahsedebilir misiniz?

Neler okursunuz, izlersiniz ya da dinlersiniz? Ya da bu süreçte neler tükettiniz?

Sol hareket içinde yer alırken romantik bir ilişki deneyiminiz oldu mu?

Nasıl tanıştınız? Partnerinizle sizi ortaklaştıran unsurlar neler/nelerdi?

İlişkinizden biraz bahsedebilir misiniz? Nasıl bir ilişkiydi?

İçinde bulunduğunuz/bulunmuş olduğunuz romantik ilişkide partnerinizle aranızdaki farklar nelerdir? Partnerinizle çatışma konularınızı hatırlıyor musunuz? Hangi konularda anlaşamıyordunuz?

Romantik ilişkinizden hareket içinde sizinle birlikte yer alan arkadaşlarınız haberdar mı(ydı)?

Partnerinizi tanıyorlar mı/tanıyorlar mıydı? Yanıt evetse; onun hakkında ne düşünüyorlar? Yanıt hayırsa; tanıştırmama konusunda özel bir çaba oldu mu? Tanımamalarının nedeni nedir?

Hareket içinde beraber yer aldığımız arkadaşlarınız ilişkinizi nasıl yorumluyor/yorumluyordu?

Bir romantik ilişkiniz olduğu sırada örgüt yöneticileriyle ya da oradaki arkadaşlarınızla bir çatışma yaşadınız mı?

Bir hareketin içinde yer almış olmanızın/alıyor olmanızın romantik ilişkilerinizi etkilediğini düşünüyor musunuz? Nasıl etkiliyor/etkiliyordu?

İçinde bulunduğunuz harekette, ilişkilerin nasıl yaşanacağına dair bir anlayış ya da ortaklık var mıydı?

Hareket içindeki diğer ilişkilere baktığımızda, sizce bu ilişkiler birbirine benziyor mu? Benziyorsa nasıl?

Hareket içinde yer alan kadınların ve erkeklerin romantik ilişkilerini yaşama biçimleri arasında fark görüyor musunuz? Yanıt evetse; neden böyle düşünüyorsunuz ve bu farklardan biraz bahsedebilir misiniz?

Hareket içinde izlenen, okunan, dinlenen kültürel ürünler nelerdir? Siz neler dinliyor, okuyor veya izliyorsunuz?

En çok hangi anlarda bu kültürel ürünlere başvuruyorsunuz?

Söz konusu kültürel ürünlerdeki romantik ilişki anlatılarını nasıl yorumluyor veya tanımlıyorsunuz?

Söz konusu kültürel ürünlerin romantik ilişkileri yaşama biçimlerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıt evetse; nasıl? Sizin bu konuya dair deneyimleriniz ve gözlemleriniz neler söylüyor?

EK-3 ETİK KURUL İZNİ

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA ETİK KURULU

KURUL KARARI

<u>TOPLANTI TARİHİ</u>	<u>TOPLANTI SAYISI</u>
07 Ocak 2025	2025/01

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Kültürel Çalışmalar ve Medya Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden **Oğulcan ÖZGENÇ**'in, **Dr. Öğr. Üyesi Hatice Göze ORHON** danışmanlığında yürüteceği **"Türkiye'de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme"** başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulunun **07 Ocak 2025** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan **uygun bulunmuştur.**

Prof. Dr. İsmet KOÇ Kurul Başkanı	Prof. Dr. Özgür TEOMAN Kurul Üyesi	İZİNLİ Prof. Dr. Selda ÖZDEMİR Kurul Üyesi	Prof. Dr. Özge ÖZYALÇIN OSKAY Kurul Üyesi
Doç. Dr. Pınar ÖZDEMİR ŞİMŞEK Kurul Üyesi	Prof. Dr. Tuğça POYRAZ Kurul Üyesi	Doç. Dr. Arife Berna AYTAÇ Kurul Üyesi	Doç. Dr. Gülçin Cankız ELİBOL Kurul Üyesi
Doç. Dr. Pınar ARPINAR AVŞAR Kurul Üyesi	Doç. Dr. Gülsüm DEPELİ SEVİNÇ Kurul Üyesi	Doç. Dr. Tülay BAĞCI BOSİ Kurul Üyesi	İZİNLİ Dr. Öğr. Üyesi Onur URAZ Kurul Üyesi

EK 4 ORJİNALLİK FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
		Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA	
Tarih:20/08/2025	
Tez Başlığı (Türkçe):Türkiye'de Sol/Sosyalist Hareket İçinde Yer Alan Z Kuşağı Kadınlarının Romantik İlişki Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme	
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....	
Yukarıda başlığı verilen tezinin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 138 sayfalık kısmına ilişkin, 19/08/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezinin benzerlik oranı % 3'tür.	
Uygulanan filtrelemeler*:	
1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç	
2. ☒ Kaynakça hariç	
3. ☒ Alıntılar hariç	
4. ☐ Alıntılar dâhil	
5. ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç	
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezinin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.	
Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Oğulcan Özgenç/İmza	

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Oğulcan Özgenç
	Öğrenci No	N22139965
	Enstitü Anabilim Dalı	İletişim Bilimleri Anabilim Dalı
	Programı	Kültürel Çalışmalar ve Medya Programı

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Dr. Öğretim Üyesi Gözde Örtçüoğlu, İmza)

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı Tez Yazım Dilinde yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF COMMUNICATION SCIENCES	
Date: 20/08/2025	
Thesis Title (In English): An Investigation into Romantic Relationship Experiences of Generation Z Women in the Left/Socialist Movement in Turkey	
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 19/08/2025 for the total of 138 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 3 %.	
Filtering options applied**:	
1. ☒ Approval and Declaration sections excluded	
2. ☒ References cited excluded	
3. ☒ Quotes excluded	
4. ☐ Quotes included	
5. ☒ Match size up to 5 words excluded	
I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.	
Kindly submitted for the necessary actions.	
Oğulcan Özgenç/Signature	

Student Information	Name-Surname	Oğulcan Özgenç
	Student Number	N22139965
	Department	Department of Communication Sciences
	Programme	Cultural Studies and Media

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Assistant Professor Dr. Göze Özlüoğlu, Signature)

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu <i>Form No.</i>	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi <i>Date of Pub.</i>	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No <i>Rev. No.</i>	02
		Revizyon Tarihi <i>Rev.Date</i>	25.01.2024

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.